



ROMA'NIN KÜÇÜK ASYA'DAKİ KOLONİ POLİTİKASI
(GEÇ CUMHURİYET-OCTAVIANUS DÖNEMLERİ M.Ö. 70 – M.S. 14)

Yüksek Lisans Tezi

Batıkan GÜMÜŞDERE

Eskişehir 2022

ROMA'NIN KÜÇÜK ASYA'DAKİ KOLONİ POLİTİKASI
(GEÇ CUMHURİYET-OCTAVIANUS DÖNEMLERİ M.Ö. 70 – M.S. 14)

Batıkan GÜMÜŞDERE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİH (ESKİÇAĞ) ANABİLİM DALI

Danışman: Doç. Dr. Erkan İZNİK

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temmuz 2022

ÖZET

ROMA’NIN KÜÇÜK ASYA’DAKİ KOLONİ POLİTİKASI

(GEÇ CUMHURİYET-OCTAVIANUS DÖNEMLERİ M.Ö. 70 – M.S. 14)

Batıkan GÜMÜŞDERE

Tarih (Eskiçağ) Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2022

Danışman: Doç.Dr. Erkan İZNİK

Roma’nın Latium bölgesindeki basit bir köy yerleşiminden, Akdeniz coğrafyasına hükmeden bir imparatorluk haline gelmesinin arka planında birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerden birisi de şüphesiz ki Latium bölgesinin dışına çıkarak, İtalya Yarımadasında yayılmaya başlamasından itibaren kurduğu kolonilerdir. Kolonilerin kurulma süreci M.Ö. IV. yüzyılda başlayıp İmparatorluk Dönemi boyunca devam etmiştir ve bu uzun süreç içerisinde büyük değişimlere uğramıştır. Günümüz modern literatüründe sömürge veya bir bölgeyi ele geçirmede yararlanılan araç anlamlarında kullanılan koloni terimi, Romalılar için oldukça farklı ve geniş anlamlar ifade etmiştir. Romalıların ele geçirdikleri bölgelerdeki iç güvenliğini ve sınır güvenliğini sağlamasında, ihtiyaç sahibi grupların iskân edilmesinde, bölgenin ekonomik olarak kalkınmasında ve Romalılaştırma siyasetinin uygulanmasındaki en önemli araçlarından birisi bu koloniler olmuştur.

Çalışmamızda Roma’nın Orta Cumhuriyet döneminde başlayan kolonizasyon politikasının Erken İmparatorluk Dönemine kadar olan tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Bu süreç içerisinde Geç Cumhuriyet Döneminde Romalı komutanların yönlendirdiği siyasetin, kolonizasyon politikasını nasıl şekillendirdiği, Geç Cumhuriyet’in önde gelen üç komutanı Pompeius, Caesar ve Octavianus’un Küçük Asya’ya yönelik izledikleri koloni politikaları ve nedenleri incelenmiştir. Bu kapsamda siyasi ve askeri tarih ana metnin gövdesini oluşturmaktadır. Ağırlıklı olarak filolojik kaynaklardan ve modern araştırmalardan yararlanılan çalışmada, derlenen bilgileri desteklemek amacıyla başlıca birinci el kaynak olarak nümizmatik eserlerden ve yazıtlardan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Koloni, Kent, Pompeius, Caesar, Octavianus.

ABSTRACT

COLONIAL POLICY OF ROME IN ASIA MINOR

(LATE REPUBLICAN ERA-THE OCTAVIAN PERIOD B.C. 70 – A.D. 14)

Batıkan GÜMÜŞDERE

Department of History (Ancient History)

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, July, 2022.

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Erkan İZNİK

There are many factorial events in the background of how Rome had become to rule all over the Mediterranean grounds considering the fact that it was once only a small village campus in the Latium region. One of these factorial events is no doubt for Rome to become colonized outside of the Latium region and spread over to Italian Peninsula. In the 4th century B.C., the process of getting colonized of Rome began and continued even after Imperial period and this process underwent through major changes. In our modern literature, even if the term of “colony” means that a country being dominated by another one or, a tool used for taking control of another zone, it had different and wider meanings for Romans at that time. This colony system was effective for Romans to provide with domestic and border security, settlement for the in-need groups, improvement of the area economically and execution of the policy to have someone Romanized.

In this study, it is discussed the historical improvement of the policy of colonization which began in Mid-Republican Period in Rome till the early imperial Period. Within this period, it is studied how Roman commanders possessed power to shape the policy of colonization during the period of the Late Republic and what kind of policies were executed against Asia Minor and what causes it has been under the command of three prominent commanders of the late Republic Pompey, Caesar and Octavian. In this study, diplomatic and military history constitutes the body part of the main context. It is utilized of mainly philologic sources and modern researches with the combination of numismatic works and inscriptions are used as mainly first-hand sources to support compiled knowledge.

Keywords: Colony, City, Pompey, Caesar, Octavian.

TEŐEKKÖR SAYFASI

Tez konusunun belirlenmesi ve yazım sürecinde her türlü destek ve kolaylıkta bulunan danışmanım Doç. Dr. Erkan İZNİK'e teşekkürlerimi bildiririm. Tezin başlangıcından sonuna kadar yanımda olan ve her türlü maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili anneme, babama ve kardeşime teşekkürlerimi iletmeyi borç bilirim. Ayrıca tezin araştırma aşamasından yazım aşamasına, gözden geçirilip yeniden düzenlenmesine kadar yanımda bulunan ve her türlü maddi ve manevi desteğini veren sevgili Aysun ÖZCAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak, araştırma ve kaynak toplama süreçlerinin büyük bir bölümünün pandemi dönemine denk gelmesi ve ihtiyaç duyulan kaynak erişiminin oldukça kısıtlı olduğu bir dönemde, bursiyeri olduğum Türk Tarih Kurumuna, sağladığı maddi destekten dolayı teşekkürlerimi bildirmeyi borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR SAYFASI	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
EKLER DİZİNİ	x
GÖRSELLER DİZİNİ	xi
HARİTALAR DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	1
1.2. Kaynakların Değerlendirilmesi.....	3
I. BÖLÜM.....	6
POMPEIUS VE CAESAR (M.Ö. 67-44) DÖNEMLERİNDE ROMA’NIN KÜÇÜK ASYA’DAKİ KOLONİ POLİTİKASI.....	6
1.1. Roma Devri Öncesindeki Kolonizasyon Hareketleri.....	6
1.1.1. M.Ö. 19. ve 18. Yüzyıllarda Asur Ticaret Kolonileri Dönemi	6
1.1.2. Fenike Kolonizasyonu	7
1.1.3. Yunan Kolonizasyon Hareketleri.....	8
1.2. Roma’nın Kolonizasyon Politikası.....	10
1.2.1. Kolonilerin Türleri	11
1.2.2. Kolonizasyon Sürecinin Başlaması	13
1.2.3. Gracchus Kardeşler ve Koloniler.....	14
1.2.4. Geç Cumhuriyet ve Koloniler.....	17
1.3. M.Ö. I. Yüzyılın Başlarında Roma	19

1.4. Pompeius'un Erken Dönem Askeri ve Siyasi Kariyeri.....	21
1.4.1. I. Mithridates Savaşı ve Korsan Tehlikesi (M.Ö. 88-85).....	24
1.4.2. II. Mithridates Savaşı (M.Ö. 83-81).....	27
1.4.3. III. Mithridates Savaşı (M.Ö. 74-63)	28
1.4.4. Korsanlarla Mücadele ve Mithridates Savaşının Komutasının Pompeius'a Verilmesi.....	30
1.4.5. Pompeius'un Küçük Asya'daki Düzenlemeleri	33
1.5. Pompeius'un Küçük Asya'daki Koloni Politikası.....	37
1.5.1. Nicopolis	37
1.6. Caesar Dönemi (M.Ö. 59-44).....	42
1.6.1. I. Triumvirlik	42
1.6.2. Gallia Savaşları (M.Ö. 58-50) ve Britanya Seferi (M.Ö. 55-54)	45
1.6.3. Pompeius ile Yeni Bir İç Savaş.....	46
1.7. Caesar'ın Koloni Politikasının Özellikleri	49
1.7.1. Caesar'ın Küçük Asya'da Kurduğu Koloniler	50
1.7.1.1. Lampsacus (Colonia Gemella/Gemina Iulia Lampsacena/Lapseki) 51	
1.7.1.2. Parium (Colonia Gemella/Gemina Iulia Pariana/Big)	52
1.7.1.3. Apamea Myrleia (Colonia Iulia Concordia Apamea/Mudanya).....	53
1.7.1.4. Heraclea Pontica (Karadeniz Ereğlisi)	53
1.7.1.5. Sinope (Colonia Iulia Felix Sinopensis/Sinop).....	54
1.7.2. Caesar'ın Küçük Asya'daki Koloni Politikası	55
II. BÖLÜM	59
OCTAVIANUS DÖNEMİNDE (M.Ö. 31 – M.S. 14) ROMA'NIN KÜÇÜK ASYA'DAKİ KOLONİ POLİTİKASI.....	59
2. Caesar Suikastinden Actium Savaşına (M.Ö. 44-31).....	59
2.1. Octavianus'un Ordu Reformu	63
2.2. Octavianus'un Küçük Asya'daki İdari Düzenlemeleri: Galatia Eyaleti	65

2.2.1. Octavianus Döneminde Galatia’da Kurulan Koloni Kentleri.....	67
2.2.1.1. Antiokheia (Colonia Caesarea/Yalvaç).....	67
2.2.1.2. Olbasa (Colonia Iulia Augusta Olbasa/Belenli)	70
2.2.1.3. Comama (Coloni Iulia Augusta Prima Fida Comama/Şerefönü)	71
2.2.1.4. Cremna (Colonia Iulia Augusta Felix Cremna/Çamlık).....	72
2.2.1.5. Parlais (Colonia Iulia Augusta Parlais/Barla).....	74
2.2.1.6. Lystra (Colonia Iulia Gemina Felix Lystra/Hatunsaray)	76
2.2.1.7. Germa (Colonia Iulia Augusta Felix Germenorum/Babadat).....	77
2.2.1.8. Iconium (Colonia Aelia Hadriana Augusta Iconiensium/Konya)	80
2.2.2. Octavianus Döneminde Galatia Dışında Kurulan Koloniler.....	81
2.2.2.1. Ninica (Colonia Iulia Augusta Felix Ninica/Mut)	81
2.2.2.2. Aleksandreia Troas (Colonia Aleksandreia Augusta Troadensis/Dalyan).....	82
2.3. Octavianus’un Küçük Asya’daki Koloni Politikası	83
SONUÇ	85
KAYNAKÇA.....	87
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ SAYFASI	

EKLER DİZİNİ

EK 1-2: Caesar dönemine tarihli Lampsacus koloni sikkesi.

EK-3-4: Caesar dönemine tarihli Parium koloni sikkesi.

EK-5: Caesar dönemine tarihli Sinope sikkesi.

EK-6: Üzerinde “COLON FEL SIN P” ifadesi yer alan sikke.

EK-7: M.S. 65 yılına tarihli Nero dönemine ait Antiokheia koloni sikkesi.

EK-8: M.S. 161-180 yıllarına tarihli Marcus Aurelius dönemine ait Antiokheia koloni sikkesi.

EK-9: Ramsay’in kopyasını çıkardığı, V. Lejyonu gösteren yazıt.

EK-10-11: M.S. 139-147 yıllarına tarihli Antoninus Pius dönemine ait Olbasa koloni sikkesi.

EK-12: M.S. 138-161 yıllarına tarihli Antoninus Pius dönemine ait Komama koloni sikkesi.

EK-13: Antoninus Pius dönemine ait Komama koloni sikkesi.

EK-14-15: M.S. 117-138 yıllarına tarihli Hadrianus dönemine ait Kremna koloni sikkesi.

EK-16-17: M.S. 177-180 yıllarına tarihli Marcus Aurelius dönemine ait Parlais koloni sikkesi.

EK-18: Konya Arkeoloji Müzesinde bulunan Lystra yazıtı.

EK-19: Octavianus dönemine ait Lystra koloni sikkesi.

EK-20: M.S. 79-81 yıllarına tarihli Titus dönemine ait Lystra koloni sikkesi.

EK-21-22: M.S. 182-184 yıllarına tarihli Commodus dönemine ait Germa koloni sikkesi.

EK-23: Antoninus Pius dönemine ait Iconium koloni sikkesi.

EK-24: M.S. 98-117 yıllarına tarihli Trajan dönemine ait Ninica koloni sikkesi.

EK-25: Antoninus Pius dönemine ait Ninica koloni sikkesi.

EK-26-27: Antoninus Pius dönemine ait Alexandreia Troas koloni sikkesi.

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1.1: “C.G.I.L” lejantlı sikke.

Görsel 1.2: “C.G.I.P” lejantlı sikke.

Görsel 1.3: Colonia Iulia Concordia Apamea sikke örneği.

Görsel 1.4: Colonia Iulia Felix Sinopensis sikke örneği.

Görsel 2.1: Antiokheia koloni sikkesi.

Görsel 2.2: Olbasa koloni sikkesi.

Görsel 2.3: Komama koloni sikkesi.

Görsel 2.4: Kremna koloni sikkesi.

Görsel 2.5: Parlais koloni sikkesi.

Görsel 2.6: Lystra koloni sikkesi.

Görsel 2.7: Germa koloni sikkesi.

Görsel 2.8: Iconium koloni sikkesi.

Görsel 2.9: Ninica koloni sikkesi.

Görsel 2.10: Alexandria Troas koloni sikkesi.

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1.1: Pompeius'un Küçük Asya'da kurduğu yerleşimler.

Harita 1.2: Caesar'ın kurduğu koloniler.

Harita 2.1: Galatia Eyaleti içerisinde kurulan koloniler.

Harita 2.2: Galatia Eyaleti dışında kurulan koloniler.



KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.k.	: Adı geçen kaynak
Amm.	: Ammianus Marcellinus, Rerum Gestarum
App. BC.	: Appianos, Bella Civilia
App. Mith.	: Appianos, Mithridatic Wars
Aug. Anc.	: Augustus, Monumentum Ancyranum Ankara Anıtı
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Caes. Civ.	: Caesar, De Bello Civili
Caes. Gal.	: Caesar, De Bello Gallico
Cic. Agr.	: Cicero, Orations On the Agrarian Law
Cic. Att.	: Cicero, Epistulae ad Atticum
Cic. Man.	: Cicero, De Imperio Cn. Pompei
çev.	: Çeviren
Dio.	: Cassius Dio, Historia Romana
Diod. Sic.	: Diodorus Siculus
Dionys. Antiq. Rom.	: Dionysius, Antiquitates Romanae
Ed.	: Editör
Eutr.	: Eutropius, Breviarium Historiae Romanae
Hes. WD.	: Hesiodos, Works and Days
Liv.	: Titus Livius, Ab Urbe Condita
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
Oros.	: Orosius, Adversus Paganos Historiarum Libri Septem

Plin. Ep.	: Genç Plinius, Epistulae
Plin. Nat.	: Yaşlı Plinius, Naturalis Historia
Plut. Ant.	: Plutarkhos, Marcus Antonius
Plut. CG.	: Plutarkhos, Gracchus Kardeşler, Gaius
Plut. Luc.	: Plutarkhos, Lucullus
Plut. Mar.	: Plutarkhos, Marius
Plut. Pomp.	: Plutarkhos, Pompeius
Plut. Sert.	: Plutarkhos, Sertorius
Plut. Sull.	: Plutarkhos, Sulla
Plut. TG.	: Plutarkhos, Gracchus Kardeşler, Tiberius
Plut. Caes.	: Plutarkhos, İskender-Sezar.
Polyb.	: Polybius, Historiai
Ptol. Geog.	: Ptolemaeus, Geographia
Res.	: Resim
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Strab.	: Strabon, Geographika
Suet. Jul.	: Suetonius, Caesar
Suet. Aug.	: Suetonius, Augustus
Vell. Pat.	: Velleius Paterculus, Historiae Romanae
Vol.	: Volume

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Roma'nın M.Ö. 4. yüzyılda başladığı kolonizasyon hareketi, İmparatorluk Dönemine gelinceye kadar pek çok farklı aşamalardan geçmiştir ve çok yönlü bir politika olarak ortaya çıkmıştır. Bu çok yönlülüğün oluşmasında, şüphesiz ki devletin özellikle son yüzyılında yaşadığı iç savaşlar ve deniz aşırı bölgelerde verdiği mücadeleler etkili olmuştur. Sadece Roma ile sınırlı kalmayan bu politikaların yansımaları, Roma hakimiyeti altında bulunan pek çok bölge ve eyalette görüldüğü gibi konumuz kapsamında ele alınan Küçük Asya'da da kendisini göstermiştir.

Bu çalışmada, Geç Cumhuriyet Dönemi'nde Roma siyasetine yön vermeye başlayan komutanların ve İmparatorluk Dönemi ile birlikte tüm yetkileri kendi üzerinde toplayan ilk imparator Octavianus'un, Roma kolonizasyon politikasını kendi amaçları doğrultusunda nasıl şekillendirdikleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Pompeius, Caesar ve Octavianus'un Küçük Asya'ya yönelik izlemiş oldukları koloni politikalarını şekillendiren gerekçeler, bu gerekçelerin Roma siyaseti ile olan bağlantısı ve coğrafi açıdan kolonilerin hangi amaçlarla kurulmuş olabileceği cevap aranan temel konulardır.

Tez hem Cumhuriyet hem de İmparatorluk dönemlerini kapsadığından, daha kolay incelenmesini sağlamak için iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, ilk olarak Roma öncesi dönemde gerçekleştirilen kolonizasyon hareketleri incelenmiştir. Ardından terminolojik açıdan "koloni" kavramına açıklık getirilerek, M.Ö. 4. yüzyılda başlayan Roma kolonizasyon politikasının, Sulla dönemine kadar olan gelişimi ele alınmıştır. Bu gelişim içerisinde özellikle Gracchus'ların kolonizasyona getirdiği ekonomik gerekçeler ve deniz aşırı kolonizasyon fikri, Marius'un ordu reformunun sonucu olarak ortaya çıkan veteran kolonileri kavramı ve Sulla'nın koloni kurma yetkisini üzerine almasıyla, kolonizasyon politikasının komutanların bireysel yaklaşımlarını yansıtması açısından "koloni politikası" şekline dönüşmesi üzerinde dikkatle durulmuştur. Ardından Pompeius ve Caesar dönemleri siyasi tarih öncelikli olacak şekilde ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Koloni politikaları ve bu politikaların Roma siyaseti ile olan ilişkisi tezde yanıt aranan sorulardan birisi olduğu için siyasi tarih, çalışmanın genelinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Son olarak her iki komutanın Küçük Asya'da kurduğu koloniler incelenerek, Küçük Asya'da koloni kurma gerekçelerinin neler olduğu yorumlanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, koloni politikasını şekillendiren olayların neler olduğunun saptanabilmesi için ilk olarak Octavianus'un gerçekleştirdiği iç savaşlar üzerinde durulmuştur. Ardından gerçekleştirdiği ordu reformunun ve idari düzenlemelerinin koloni politikasına olan yansıması ele alınarak, Küçük Asya'da kurduğu koloniler incelenmiştir. Son olarak kolonilerin kurulduğu coğrafya göz önünde bulundurularak Anadolu'da izlemiş olduğu koloni politikasının amaçlarının neler olabileceği değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tezin zamansal sınırını M.Ö. 70 ile M.S. 14 yılları arasındaki dönem oluşturmaktadır. Bu zaman aralığı, Pompeius'un resmi bir memuriyet elde ettiği ve ilk kez askerleri için toprak talebinde bulunduğu tarih ile Octavianus'un hükümdarlık süresini kapsamaktadır. Roma öncesi dönemde gerçekleştirilen kolonizasyon hareketlerinin ve Roma'nın Orta Cumhuriyet döneminde başlayan kolonizasyon politikasının çalışmada incelenmesi nedeniyle çok daha erken tarihler de tezimiz kapsamında ele alınmıştır. Tezin mekânsal sınırını ise Küçük Asya coğrafyası oluşturmaktadır. Ancak erken dönem ile ilgili olarak İtalya'da ve Roma yönetimindeki eyaletlerde kurulan kolonilerden örnekler verilirken mekânsal sınır genişletilmiştir.

1.2. Kaynakların Değerlendirilmesi

Appianos (M.S. 95-165): Appianos, Roma'nın Mısır Eyaleti'nde yaşamış Yunan tarihçidir. Roma'ya yerleştikten sonra avukatlık yapan Appianos, İmparator Antoninus Pius (M.S. 138-161) zamanında *procurator* olmuştur. Kaleme aldığı 24 ciltlik *Rhomaika* (Roma Tarihi) adlı eserinde, Roma'nın iç savaşlarını, diğer uluslarla olan ilişkilerini ve savaşlarını anlatmıştır. Tez kapsamında Marius-Sulla, Pompeius-Caesar ve Octavianus-Antonius arasındaki iç savaşları ve Pompeius'un Mithridates ile olan savaşları için yararlanılmış temel kaynaklardan birisidir.

Augustus (M.Ö. 63-M.S. 14): Roma'nın ilk imparatoru olan Augustus, bugün bir örneği de Ankara'da bulunan *Res gestae divi Augusti* (Augustus'un şahsen gerçekleştirdiği hizmetler)'de, imparatorluğu öncesinde ve sonrasında siyasi, askeri ve toplumsal konular başta olmak üzere yaptıklarını hem Latince hem Grekçe olmak üzere bizzat kendisi aktarmıştır. Özellikle imparatorluğu süresince koloni kurduğu bölgeler içerisinde Asya ve Pisidia bölgelerini de ifade etmesi birinci el kaynak olması açısından oldukça önemlidir.

Cassius Dio (M.S. 155-265): Nicaea'lı (İznik) tarihçi Cassius Dio, *Rhomaika* (Roma Tarihi) adlı eserinde Roma'nın kuruluşundan M.S. 229 yılına kadar olan tarihini ele almıştır. 80 ciltlik eserinin bazı kısımları günümüze kadar ulaşmamıştır. Pompeius'un kurduğu Nicopolis kentinin bir veteran kolonisi olduğunu aktaran tek kaynak olması, ayrıca Anadolu'da şehirler kurduğunu ifade etmesi nedeniyle oldukça önemli bir kaynaktır.

Eutropius (M.S. 4. yüzyıl): *Breviarium Historiae Romanae* (Kısa Roma Tarihi) adlı eseri ile tanınan Romalı tarihçi Eutropius, eserini imparator Valens'in (M.S. 328-378) talebi üzerine yazmıştır. 10 kitaplık eserinde Roma tarihinin, M.Ö. 753'deki kuruluşundan imparator Jovianus'un (M.S. 332-364) ölümüne kadar geçen bin yıllık dönemi içerisindeki önemli olaylarını genel hatlarıyla kaleme almıştır. Tezimiz kapsamında bu eserden önemli siyasi ve askeri olayların aktarılmasında yararlanılmıştır.

Titus Livius (M.Ö. 59-M.S. 17): Hem Cumhuriyet hem de İmparatorluk dönemlerinde yaşamış olan Livius, imparator Octavianus'un geçmişin araştırılmasına yönelik teşvik ettiği tarihçilerden birisidir. Eseri *Ab Urbe Condita'da* (Şehrin Kuruluşundan İtibaren), Roma'nın kuruluş tarihi olarak kabul edilen M.Ö. 753 yılından M.Ö. 9 yılına kadar olan

olaylar anlatılır. 142 kitaptan oluşan bu eserin sadece 35 kitabı günümüze kadar ulaşabilmiştir. Tezimizde bu eserden özellikle Roma'nın erken dönemdeki kolonizasyon hareketlerinin neler olduğu, koloni türleri, koloni kurulan bölge ve kentler, kolonilere yerleştirilen kişi sayısı ve toprak taksimi gibi konularda yararlanılmıştır.

Plutarkhos (M.S. 46-119): Yunan tarihçi Plutarkhos, özellikle biyografi alanında verdiği eserleriyle tanınmaktadır. Bireylere yönelik yazdığı biyografilerin yanı sıra özellikle *Bioi Paralleloi* (Paralel Hayatlar) olarak kaleme aldığı ve biri Yunan diğeri Romalı olmak üzere karşılaştırdığı pek çok komutan ve siyaset adamına yönelik biyografileri oldukça önemlidir. Tezimiz kapsamında Marius, Sulla, Pompeius ve Caesar başta olmak üzere pek çok komutanın siyasi ve askeri kariyerine yönelik bilgilerden yararlanılmıştır.

Strabon (M.Ö. 63-M.S. 23): Eskiçağ tarihinin en önemli coğrafyacılardan biri olan Strabon, *Geographika* (Coğrafya) adlı eserinde Anadolu coğrafyasını oldukça detaylı bir şekilde ele almıştır. Bölgelerin veya kentlerin eski dönemlerine ait verdiği bilgilerin yanı sıra, bölgelerin mevcut yer altı ve yer üstü zenginliklerine, kendinden önceki ve yaşadığı dönemdeki halkların özelliklerine ve kültürlerine dair pek çok konu hakkında bilgi vermiştir. Tez kapsamında Strabon'un eserinin özellikle koloni kentlerinin kuruluş dönemleriyle çağdaş olması ve bu nedenle yerleşimlerin doğrulanması açısından eserden yararlanılmıştır.

Suetonius (M.S. 69-122): Romalı tarih ve biyografi yazarı olan Suetonius'un en önemli eseri *De vita Caesarum* (On İki Caesar'ın Yaşamöyküsü)'dur. Eserinde Iulius Caesar'dan başlayarak imparator Domitianus'un ölümüne kadar on iki Roma imparatorunun tüm hayatlarını biyografi şeklinde ele almıştır. İmparatorların kişisel yaşamlarından, siyasi ve askeri kariyerlerine kadar pek çok konuya açıklık getirmiştir. Çalışmamız kapsamında eserin Caesar ve Augustus ile ilgili bölümleri incelenmiştir. Siyasi ve askeri tarih başta olmak üzere kolonilere dair birtakım bilgilerden yararlanılmıştır.

Velleius Paterculus (M.Ö. 19-M.S. 31): Orduda üst rütbede askerlik ve kamu bürokrasisinde de memurluk yapmış olan Paterculus, iki eserinden günümüze ulaşabilen *Historiae Romanae* (Roma Tarihi)'da M.Ö. 146 ve M.S. 30 yılları arasındaki dönemi kaleme almıştır. Bir özet şeklinde yazılmış olan eser, biyografik bir yazım tarzı taşımaktadır. Geç Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk dönemlerindeki temel koloni türü olan "veteran kolonileri" kavramını belirtmesi açısından oldukça önemlidir.

Çalışmada ağırlıklı olarak filolojik kaynaklardan ve modern araştırmalardan yararlanılmıştır. Birinci el kaynak olarak ise nümizmatik eserlerden ve yazıtlardan yararlanılmıştır. Filolojik kaynakların bazılarının basılı veya e-kitap formatına ulaşamamıştır. Ulaşamayan bu eserler için <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/> ve <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/home.html> adreslerindeki tam metinlerden yararlanılmıştır. Metin içerisinde kullanılan filolojik kaynaklar, ilk kullanımlarından itibaren kısaltma şeklinde dipnotlarda gösterilmiştir. Bu kaynakların tam künyesi ise kaynakça içerisinde verilmiştir. Nümizmatik eserler için <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> ve <https://www.wildwinds.com/> adreslerindeki sikke örnekleri kullanılmıştır. Diğer birinci el kaynak grubunu oluşturan yazıtların çoğunun görseline ulaşamamıştır. Bu nedenle yazıtların lejantları için <https://inscriptions.packhum.org/> adresinden yararlanılmıştır. Mevcut koloni kentlerinde yapılmış çalışmalar ile ilgili Kazı ve Araştırma Sonuçları Toplantıları da kullanılan kaynaklar arasındadır. Ayrıca metinde geçen Latince kelimeler aslına sadık kalınarak doğrudan kullanılmış ve italik olarak gösterilmiştir. Bu kelimelerin tanımları yer aldıkları sayfaların dipnotlarında verilmiştir. Tez içerisinde kullanılan haritalar <https://earth.google.com/web/> adresinde tarafımızca hazırlanmıştır.

I. BÖLÜM

POMPEIUS VE CAESAR (M.Ö. 67-44) DÖNEMLERİNDE ROMA’NIN KÜÇÜK ASYA’DAKİ KOLONİ POLİTİKASI

1.1. Roma Devri Öncesindeki Kolonizasyon Hareketleri

Eskiçağ tarihinin şekillendiği Mezopotamya, Levant ve Akdeniz coğrafyalarının farklı medeniyet ve halkları tarafından Roma öncesi dönemde pek çok büyük kolonizasyon hareketi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen kolonizasyon hareketlerinin Karadeniz bölgesine kadar ulaşmasıyla Küçük Asya hem bu coğrafyaların tam ortasında kalmıştır hem de kolonizasyon hareketlerinin doğrudan gerçekleştirildiği bir hedef haline gelmiştir. Küçük Asya’nın stratejik açıdan bulunduğu konum ve sahip olduğu zenginlik, kolonizasyon politikası izleyen devletlerin bu bölgeyi hedef almalarındaki şüphesiz ki ilk gerekçeleri olmuştur. Roma döneminden yüzlerce yıl önce gerçekleştirilen kolonizasyon hareketleri eski dünya coğrafyasının tarihini şekillendirdiği kadar Anadolu tarihinin şekillenmesinde de oldukça etkili olmuştur.

1.1.1. M.Ö. 19. ve 18. Yüzyıllarda Asur Ticaret Kolonileri Dönemi

M.Ö. 2. binyılın ilk çeyreğinin en sistemli ve geniş bir ticaret ağı kuran tacirleri Asurlulardır. Asurlu tüccarların Anadolu ile gerçekleştirmeye başladığı ticari faaliyetler kral I. Şamsi Adad (M.Ö. 1813-1781) döneminde başlamıştır.¹ Anadolu’nun yerli halkı olan Hattiler, M.Ö. 2. binyılın ilk çeyreğinde ticari faaliyetler neticesinde Asurlu tüccarlarla tanışmışlardır.² Başlangıçta düzensiz bir şekilde yürütülen bu faaliyetler, M.Ö. 19. yüzyılda sistemli bir hale getirilmiştir. Asurlu tüccarlar Anadolu’da gerçekleştirdikleri bu ticari faaliyetlerini “Karum” adını verdikleri ticaret kolonileri aracılığıyla sürdürmüşlerdir.³

Çivi yazılı tabletlerde isimleri yer alan bu kolonilerin sayısının 40’ın üzerinde olduğu bilinmektedir. Ancak pek çoğunun nerede olduğu henüz tespit edilememiştir. Konumları tespit edilenler içerisinde en büyük ve önemli olanı Kaneş (Kültepe) Karumu’dur. Ticaret yolunun başlangıcı olan Kaneş’ten Asur kentine kadar yaklaşık olarak 1000 km.’lik bir mesafe vardır. Bunun dışında Hattuşa (Boğazköy) ve Puruşanda

¹M.A. Kaya (2017). *Türkiye’nin Eskiçağ Tarihi I – Tarih Öncesi Çağlardan Demir Devri’ne Kadar*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, s. 125.

²M.A. Kaya (2020). *İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, s. 102-103.

³E. Akurgal (2017). *Anadolu Uygarlıkları*. Ankara: Phoenix, s. 45.

(Acemhöyük) Karumları tespit edilenler arasındadır. Ticaret kolonileri dışında “Vabartum” adı verilen misafirhaneler de kurmuşlardır. Gerçekleştirilen ticaret içerisinde sadece Asurlu tüccarlar değil Anadolu ve Suriyeli tüccarlar da yer almıştır.⁴ Takas usulüyle gerçekleştirilen ticarete, Asurlu tüccarlar özellikle Anadolulu tüccarlardan bakır almışlardır ve karşılığında da kalay ve kumaş vermişlerdir. Hammurabi’nin Asur’un siyasi bağımsızlığına son vermesiyle, Asur ve Anadolu arasındaki ticaret son bulmuştur.⁵

1.1.2. Fenike Kolonizasyonu

Ege göçlerinin yol açtığı yıkımın etkilerinin sürdüğü ve yaklaşık olarak 400 sene boyunca (M.Ö. 1150-750) büyük bir gücün ortaya çıkmadığı bir dönemde, gelişme olanağına sahip birkaç kavimden biri olan ve eskiçağın en iyi denizcileri olarak kabul edilen Fenikeliler, M.Ö. 1100 yılından itibaren terk edilmiş ticaret yollarını ele geçirmeye başlamışlardır.⁶ Merkezi bir devlet yönetiminden uzak, bağımsız kent devletleri şeklinde yönetilen Fenikeliler, Suriye-Filistin bölgesinde yaşamışlardır.⁷ Bulundukları bölgenin tarıma elverişli olmamasının getirdiği coğrafi şartlar ve büyük devletlerin liman olarak gördükleri Fenikeliler üzerinde yarattığı siyasal baskılar, Fenikelileri ticaret yapmaya ve kolonizasyon hareketleri gerçekleştirmeye yöneltmiştir.⁸

Neredeyse 300 yıl boyunca ele geçirdikleri ticaret yollarını ellerinde tutan Fenikeliler, deniz yoluyla Akdeniz kıyılarında koloni kuran ilk uygarlık olmuştur. Değerli madenler temin edebilecekleri yerlerde koloniler kurmaya özen gösteren Fenikeliler, Kıbrıs’ta, Ege adalarında ve Hellespontos’ta (Çanakkale) koloniler kurmuşlardır. En önemli kolonileri ise M.Ö. 800 yılları civarında Tunus yakınlarında kurdukları Kartaca’dır. Küçük Asya özelinde Cilicia, Phrygia ve Ionia bölgeleriyle ticari faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Fenikeli tüccarlar barışçıl ticari ilişkilerin yanı sıra yağma ve sömürüden de geri durmamışlardır. Ticaret ve denizlerdeki hakimiyet konusunda, en büyük rakipleri Yunan kolonileri olmuştur.⁹

⁴Akurgal, 2017, **a.g.k.**, 45-46; Kaya, 2017, **a.g.k.**, 125-126.

⁵Akurgal, 2017, **a.g.k.**, 46; Kaya, 2017, **a.g.k.**, 127; Kaya, 2020, **a.g.k.**, 103.

⁶V. Diakov ve S. Kovalev (2017). *İlkçağ Tarihi Cilt 1: Ortadoğu Uzakdoğu Eski Yunan*. (Çev: Özdemir İnce), İstanbul: Yordam Kitap, s. 165; Kaya, 2020, **a.g.k.**, 173-174.

⁷Kaya, 2020, **a.g.k.**, 173.

⁸O. Turan (2014). *Roma Kolonizasyon Politikası Bağlamında Kuzeybatı Anadolu’daki Roma Kolonileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, s. 44.

⁹V. Diakov ve S. Kovalev, 2017, **a.g.k.**, 165; Kaya, 2020, **a.g.k.**, 174 ve 178.

1.1.3. Yunan Kolonizasyon Hareketleri

Yunan medeniyeti tarafından gerçekleştirilen kolonizasyon hareketleri oldukça uzun bir dönemi kapsamaktadır. M.Ö. 1600-1200 yılları arasında Akalar, Yunanistan Yarımadasında, Orta ve Doğu Akdeniz’de yoğun bir ticari faaliyet içerisinde bulunmuşlardır. Bunun sonucu olarak Suriye ve batı Anadolu kıyılarında koloniler kurmuşlardır.¹⁰ Yunan kolonizasyonunun asıl dönemini bazı tarihçiler M.Ö. 750-550/480 yılları arası olarak kabul etmektedirler. Bazı tarihçilere göre ise bu dönem “Büyük Kolonizasyon” dönemidir ve bu dönemin öncesindeki Ege göçlerinin neden olduğu Dor, Ion ve Aiol göçleri de birer kolonizasyon hareketidir. Nitekim Strabon *Geographika* adlı eserinin bir pasajında, “.... *Ion kolonizasyonu* *Aiol kolonizasyonu* ve *Aiol’lerin kolonileri*....” ifadelerini kullanmıştır.¹¹

Gerçekleşen bu göçler sırasında Dor’lar, Anadolu’nun güneybatısı ve Rodos’a; Ion’lar, Orta Anadolu, Sisam ve Sakız adalarına; Aiol’ler ise Lesbos (Midilli) Adası ve Batı Anadolu’nun kuzey kıyılarına göç etmişlerdir.¹² Kaya’ya göre, Ege göçlerinin yol açtığı bu hareketlerle, Büyük Kolonizasyon dönemindeki koloni hareketleri arasında önemli bir fark vardır. Dor, Ion ve Aiol boylarının göçleri, toprak kaybı yaşadıkları için gerçekleşmiş zorunlu bir göçtür. M.Ö. 8. yüzyılda başlayan Yunan kolonizasyonu ise nüfus artışı ve ekonomik gerekçelerle izlenmiş bir politikadır.¹³ Çalışmamız kapsamında gerek Yunan dünyası için gerekse aşağıda göreceğimiz üzere Roma’nın erken dönemleri için ele alınan kolonizasyon politikası, bu ikinci durumda olduğu gibi devletin belirli amaçlarına hizmet eden bir uygulama olmuştur.

M.Ö. 750-550 yılları arasındaki Yunan kolonizasyon hareketinin çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerin başında da Yunanistan coğrafyasının dağlık olması ve yeterli tarım arazisine sahip olmaması gelmektedir. Bu durum, nüfusları giderek artan Yunanların beslenme ihtiyacının karşılanamayacağı anlamına gelmektedir. M.Ö. 8. yüzyılda yaşamış olan Hesiodos *İşler ve Günler* adlı eserinde, ailelere tek bir çocuk sahibi olmaları gerektiğini, zenginliğin ancak bu şekilde geleceğini ifade etmiştir. Bu ifade Yunan dünyasında ciddi bir nüfus artışı olduğunu göstermektedir ve bu sorun ancak yeni

¹⁰A.M. Mansel (2014). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınlar, s. 96; Akurgal, 2017, **a.g.k.**, 196.

¹¹Strab. XIII.1.3; M.A. Kaya (2020). *Ege ve Eski Yunan Tarihi – I*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, s. 191.

¹²Akurgal, 2017, **a.g.k.**, 196.

¹³Kaya, 2020, **a.g.k.**, 191.

topraklar elde edilerek çözülebilmıştır.¹⁴ Tarımsal arazinin yetersiz olmasının yanı sıra ilerleyen yıllarda Yunan kolonizasyonunu şekillendiren en önemli unsurlar ticaret ve ekonomi olmuştur. Doğu Yunanistan’da gelişmeye başlayan ticaret ve sanayi, ihtiyaç duyulan hammaddeleri temin etmek için Yunanları kolonizasyon hareketine yönlendirmiştir. Anadolu’da yer alan Yunan şehirleri ise Lydia’nın ticaretlerine engel olması üzerine koloniler kurmaya karar vermişlerdir.¹⁵

Yunanların koloni kurma sürecine baktığımızda oldukça sistemli bir şekilde hareket ettikleri görülmektedir. Bu süreç içerisinde en önemli görev tüccarlara düşmüştür. Çünkü gerek tarım gerekse ticaret için en uygun yerlerin neresi olduğunu tüccarlar bilmekteydi. Koloni kurma kararı halk meclisi tarafından alındıktan sonra bazen gönüllü bazen de zorunlu olmak üzere erkeklerden oluşan kolonist kafilesi oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kabilelerin başında “oikist” adı verilen bir lider bulunurdu ve Delphoi kâhinine danışıldıktan sonra koloni kurulurdu. “Polis” özelliği taşıyan koloniler, siyasi açıdan anaşehirden bağımsızlardı. Sadece dini açıdan aralarında bir bağ bulunurdu ve aynı tanrılara taparlardı.¹⁶

200 yıl süren Yunan kolonizasyon son bulduğu dönemi sonunda, M.Ö. 6. yüzyıl ortaları ile birlikte bu süreç durma noktasına gelmiştir. Pers ve Etrüsk’lerle birlik olan Kartacalı’lar, Yunan kolonilerinin önünde engel olmaya başlamışlardır. Eskiçağın en büyük kolonizasyon hareketlerinden biri olan Yunan kolonizasyonu ile Akdeniz’den Karadeniz’e kadar çok geniş bir coğrafya içerisinde çok sayıda koloni kurulmuştur.¹⁷

Görüldüğü üzere Yunan kolonizasyonunun son bulduğu M.Ö. 6. yüzyılın ortalarına kadar izlenen kolonizasyon hareketlerinde temel gerekçe ekonomi ve ticaret olmuştur. Hellenistik dönemle birlikte yeni yerleşim yerlerinin kurulmasının temelinde ise askeri, ekonomik, siyasi ve yönetsel olmak üzere pek çok farklı gerekçe yer almaktadır.¹⁸ Kanaatimizce özellikle askeri ve ekonomik gerekçeler bu dönemin kolonizasyon politikasında kendisini göstermiştir. Askeri gerekçelerle ilgili olarak Diodorus, II. Philippos’un (M.Ö. 382-336) Trakyalılara durdurmak için önemli

¹⁴Hes. WD. 376; Mansel, 2014, **a.g.k.**, 165.

¹⁵Mansel, 2014, **a.g.k.**, 166-167.

¹⁶Mansel, 2014, **a.g.k.**, 168; Kaya, 2020, **a.g.k.**, 193.

¹⁷Kurulan koloniler için **bkz.** Mansel, 2014, **a.g.k.**, 168-180.

¹⁸G.M. Cohen (1995). *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor*. Los Angeles: University of California Press, s. 63.

noktalarda güçlü şehirler kurduğunu ifade etmiştir.¹⁹ Cohen'e göre, Philippos'un Thracea'da yeni ele geçirdiği bölgelere koloniler gönderme kararının ardındaki askeri gerekçe budur.²⁰ Philippos gibi İskender de Media'yı (İran'ın kuzeybatısında bir bölge) barbarlardan korumak için sınırlarında pek çok şehir kurmuştur.²¹ Dolayısıyla askeri gerekçelerin önceliğinin ele geçirilen bölgelerin güvenliğini sağlamak olduğu söylenebilir. Bu yerleşimler aynı zamanda stratejik bölgelerde kurulmuştur ve ordu için birer asker kaynağı olma özelliği de taşımışlardır.²²

Hellenistik dönem kolonizasyonunun önemli nedenlerinden birisi de ekonomidir. Özellikle İskender'in kolonizasyon hareketiyle birlikte doğu pazarları birer ticaret merkezi haline gelmiştir. Kurduğu koloniler siyasi ve sosyal açıdan olduğu gibi ekonomik olarak da birer Yunan şehir devleti özelliği taşımıştır. Bu şehirleri birbirine bağlayan yollarla Yunan iş yaşamı tüm imparatorluk boyunca yayılmıştır. Birer Yunan *polis* 'i olan bu koloniler, Yunan şehir devletlerine bağlı olduğu için Yunanistan ve Doğu arasındaki iş ve ticaret ilişkileri kolay bir şekilde kurulmuştur. Bu sayede özellikle Yunan dünyası yeni bir zenginlik kaynağı bulmuştur ve Yunan malları önemli bir pazar haline gelmiştir.²³

1.2. Roma'nın Kolonizasyon Politikası

Latince'de koloni anlamına gelen "*colonia*" sözcüğü, "ekip biçmek, işlemek" anlamlarına gelen "*colere*" fiilinden gelmektedir. Bu kökten türemiş olan "*colonus*" sözcüğü de "toprağı işleyen, çiftçi" anlamında kullanılmaktadır. Tarihçi Dionysius'a (M.Ö. 60-7) göre kolonizasyon hareketi eski İtalya toplumlarına ait bir uygulamadır. Buna göre, en eski İtalyan toplulukları ellerindeki toprağın yetersiz olması sebebiyle fazla olan erkek nüfuslarını silahlı bir şekilde yeni bir yurt bulmaya göndermişlerdir.²⁴ Roma'nın hızlı bir şekilde genişlemeye başlamasından çok önceki zamanlarda kolonizasyon hareketleri İtalya ve Akdeniz coğrafyalarında oldukça yaygındır.²⁵ Nitekim

¹⁹Diod. Sic. XVI.71.1-2.

²⁰Cohen, 1995, **a.g.k.**, 63.

²¹Polyb. X.27.2-3.

²²Cohen, 1995, **a.g.k.**, 63.

²³M. Rostovtzeff (1941). *The Social And Economic History Of The Hellenistic World*. Vol. I, Londra: Oxford University Press, s. 130 ve 133.

²⁴W. Smith (1859). *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. Boston: Little, Brown, And Company, s. 315; Ayrıntılı bilgi için **bkz.** Dionys. Antiq. Rom. 1.16; Bu uygulama muhtemelen Roma'nın krallık devri veya öncesindeki dönemlere aittir.

²⁵T.D. Stek (2018). The impact of Roman expansion and colonization on ancient Italy in the Republican period. From diffusionism to networks of opportunity: *The Peoples of Ancient Italy*, (Ed: G.D. Farney ve G. Bradley), Berlin: Deutsche Nationalbibliothek, s. 270.

bu gelişmelere bakarak MacKendrick, Roma'nın kolonizasyon hareketlerini, “*Roma'nın kolonizasyon hikayesi, Roma İmparatorluğu'nun büyüme hikayesidir*”²⁶ şeklinde yorumlamıştır.

Romalılar eski zamanlarından itibaren ele geçirdikleri topraklarda koloniler kurmaya oldukça önem vermişlerdir.²⁷ Romalı hatip Cicero (M.Ö. 106-43) ve tarihçi Appianos'un (M.S. 95-165) aktardığına göre başlangıçta Roma'nın izlediği kolonizasyon hareketinin temelinde askeri gerekçeler yer almaktadır. Cicero, geçmişten beri Romalılar'ın tehlike şüphesi bulunan yerlerde koloni kurduğunu, tarihçi Appianos da Romalılar'ın savaşta galip geldiği İtalyan halklarının topraklarına Romalı kolonistleri yerleştirdiğini ve bunların karakol görevi üstlendiğini ifade ederek, erken dönemde kurulan kolonilerin askeri işlevine dikkat çekmişlerdir.²⁸ Ancak kolonilerin kurulma amacı sadece askeri işlevleri ile sınırlı kalmamıştır. Roma'nın ilerleyen yüzyıllarında içerisinde bulunduğu demokratik eğilim, gücün tek bir kişide toplanması, ordunun siyasette olan etkisinin artması, gelişmeye başlayan imparatorluk fikri ve eyaletlerin zenginliğine yönelik ilginin artması gibi unsurlar Romalıların izlemiş olduğu koloni hareketlerinin amaçlarının değişmesine neden olmuştur.²⁹

1.2.1. Kolonilerin Türleri

Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan koloniler genel olarak iki sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar: Latin Kolonileri (*coloniae Latinorum*) ve Vatandaş Kolonileri'dir (*coloniae civium Romanorum*).³⁰ Vatandaş kolonileri *coloniae maritimae* olarak da bilinirler.³¹ Bunların en ayırt edici özelliği deniz kenarında kurulmuş olmalarıdır. Minturnae (Minturno), Sinuessa (Mondragone), Sena Gallica (Senigallia) ve Croton (Calabria) gibi koloniler deniz kenarında kurulmuş olan vatandaş kolonilerine örnek olarak

²⁶P.L. MacKendrick (1952). *Roman Colonization: Phoenix*, Vol. 6, No, 4, Toronto: University of Toronto Press, 139.

²⁷H. Demircioğlu (1998). *Roma Tarihi I. Cilt Cumhuriyet*. (4. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 128.

²⁸Cic. Agr. 2.27; App. BC. I.1.7.

²⁹F.F. Abbott (1915). The Colonizing Policy of the Romans from 123 to 31 B. C.: *Classical Philology*, Vol. 10, No. 4, Chicago: The University of Chicago Press, s. 365.

³⁰Abbott, 1915, **a.g.k.**, 365-366.

³¹*Coloniae maritimae* için bkz. Liv. 27.38. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Liv.+27+38&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0164> ; Liv. 36.3. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Liv.+36+3&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0158>

(E.T: 11.05.2022); B. Levick (1967). *Roman Colonies In Southern Asia Minor*. London: Oxford University Press, s. 1.

gösterilebilirler.³² Donanma gelişiminde yavaş olmaları nedeniyle Roma, deniz savunması için bu kolonilerden kıyı güvenliği olarak yararlanmayı hedeflemiştir.³³ Roma kolonilerinin Latin ve vatandaş olarak ikiye ayrılmasındaki en belirleyici unsur ise Roma vatandaşlık hakkına sahip olunup olunmamasıdır.³⁴

Latin kolonileri ile kıyaslandığında vatandaş kolonileri oldukça küçüktürler. Livius (M.Ö. 59-M.S. 17) *Roma Tarihi'nde*, Anxur'a (Terracina) üç yüz kolonistin gönderildiğini ve her birinin 2 *iugera*'lık³⁵ toprak satın aldığını ifade etmiştir. Yine Puteoli (Pozzuoli), Volturnum (Volturno), Liternum'da (Napoli) da vatandaş kolonilerinin kurulduğunu ve her birine üç yüz kişinin yerleştirildiğini belirtmiştir.³⁶ Ancak zaman içerisinde hem vatandaş kolonilerine gönderilen yurttaş sayısı hem de kolonistlere verilen toprak miktarı büyük miktarda artış göstermiştir. Luna'da (Ligurya) bu miktarlar en üst seviyeye ulaşmıştır. Gönderilen iki bin kişinin her birine elli bir buçuk *iugera*'lık toprak verilmiştir.³⁷ Bu kolonilerde yaşayanlar tam yurttaşlık hakkına sahiplerdir. Koloniler özerk bir şehir devletinden ziyade, Roma'nın uzantısı konumundadırlar.³⁸ Bu kolonilerde büyüklükleri ve Roma'ya yakınlıkları nedeniyle sivil yaşam gelişmemiştir.³⁹

Latin kolonileri ise vatandaş kolonilerine kıyasla daha az sıklıkla kurulmuşlardır.⁴⁰ Ariminum (Rimini), Firmum (Fermo), Hadria (Adria), Brundisium (Brindisi) gibi deniz kenarında kurulmuş olanları olsa da pek çoğu ülkenin iç kesimlerindeki stratejik noktalarda yer almıştır. Temel kuruluş amaçları askeri olmasına rağmen, Cales (Calvi Risorta), Luceria (Canossa), Venusia (Venosa) ve Beneventum (Benevento) gibi bazılarında büyük ekonomik gelişmeler yaşanmıştır ve tarihsel süreçte

³²Abbott, 1915, **a.g.k.**, 366.

³³W. Broadhead (2007). Colonization, Land Distribution, and Veteran Settlement, *A Companion To The Roman Army*. (Ed: P. Erdkamp), Singapore: Blackwell Publishing, s. 151.

³⁴MacKendrick, 1952, **a.g.k.**, 139.

³⁵*iugerum*: 240 ayak uzunluğunda, 120 ayak genişliğinde bir arazi ölçü birimi. F. Öktem (2015) *Uygulamalı Latin Dili*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, s. 442.

³⁶Anxur için **bkz.** Liv. 8.21; Puteoli, Volturnum, Liternum için **bkz.** Liv. 34.45. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0164%3Abook%3D34%3Achapter%3D45> (E.T: 11.05.2022); Levick, 1967, **a.g.k.**, 1.

³⁷Ayrıntılar için **bkz.** Liv. 39.55. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Liv.+39+55&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0144> (E.T: 11.05.2022); Liv. 41.13. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Liv.+41+13&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0158> (E.T: 11.05.2022); Levick, 1967, **a.g.k.**, 2.

³⁸Broadhead, 2007, **a.g.k.**, 151.

³⁹Levick, 1967, **a.g.k.**, 1.

⁴⁰Levick, 1967, **a.g.k.**, 2.

oldukça büyük ve zengin bir yapıya kavuşmuşlardır.⁴¹ Latin kolonileri, nüfus açısından bakıldığı zaman vatandaş kolonilerinden oldukça fazla bir nüfusu barındırmışlardır. En düşük nüfus Cales ve Luceria’da olduğu gibi iki bin beş yüz, en fazla ise Alba Fucens (Abruzzo), Placentia (Piacenza) ve Cremona’da (Cremona) altı bin kişidir.⁴²

Siyasi açıdan bağımsız olan Latin kolonilerine herhangi bir Roma vatandaşı yerleştğinde vatandaşlık hakkını kaybetmiştir. Ancak bunun karşılığında aldığı toprakla bu durum dengelenmiştir.⁴³ Büyük ve bağımsız olmalarının sebebi muhtemelen kolay savunulabilir bölgelerde kurulmuş olmalarından dolayı dış tehditlere karşı hızlı ve etkili bir şekilde karşılık vermek amacıyla karşımıza çıkmaktadır.⁴⁴ Roma’nın Latium (Lazio) dışında tüm İtalya yarımadasında genişlemesinde ve gücünü korumasında en önemli etken Latin kolonileri olmuştur.⁴⁵

Kolonizasyonun erken dönemlerinde kolonilerin kurulması *Senatus*’un⁴⁶ sorumluluğunda bulunmuştur. Kurulması önerilen koloninin konumuna, büyüklüğüne ve statüsünün ne olacağına *Senatus* karar vermiştir. Ardından koloniye gidecek olan kolonistleri bölgeye sevk etmek ve toprak taksimini gerçekleştirmek için *tresviri coloniae deducendae* adında üç kişilik bir komisyon tayin edilmiştir.⁴⁷

1.2.2. Kolonizasyon Sürecinin Başlaması

Salmon’a göre, Roma’nın büyük kolonizasyon dönemi M.Ö. 338 yılında başlamıştır.⁴⁸ M.Ö. 338 yılı hem Roma hem de Roma kolonizasyonu için oldukça önemli bir tarihtir. Yüzyıllardır müttefik olduğu Latinler ile olan birlik bu tarihten itibaren son bulmuştur. M.Ö. 343-341 yılları arasında yaşanan I. Samnit Savaşı’nda Roma’nın Samnit’ler ile anlaşarak savaşa son vermesi üzerine Latin müttefiklerin Roma ile olan

⁴¹C.A. Yeo (1959). The Founding and Function of Roman Colonies: *The Classical World*. Vol. 52, No. 4, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 105.

⁴²Ayrıntılar için **bkz.** Polyb. 3.40.3-5; Liv. 8.16, 9.26, 10.1; Broadhead, 2007, **a.g.k.**, 149.

⁴³MacKendrick, 1952, **a.g.k.**, 139.

⁴⁴Broadhead, 2007, **a.g.k.** 149.

⁴⁵E.T. Salmon (1955). Roman Expansion and Roman Colonization in Italy: *Phoenix*., Vol. 9, No. 2, Toronto: University of Toronto Press, s. 63.

⁴⁶*Senatus/Senato*: Roma’da krallık yıkıldıktan sonra varlığını koruyan krallık danışma meclisi. İşlevleri ve sürekliliği dolayısıyla Cumhuriyet Döneminde devletin gerçek başı senatoydu. Halk Meclisi’ne sunulacak yasa önerilerini hazırlar, *decreta* ya da daha yaygın olarak *senatus consulta* denilen kararlar alırdı, bu kararlar uyulması zorunlu kesin hüküm niteliği taşımasa da bir ölçüde bağlayıcıydı. M.C. Howatson (2015) *Oxford Antikçağ Sözlüğü*, (Çev: Faruk Ersöz) İstanbul: Kapı Yayınevi, s. 852-853.

⁴⁷Ayrıntılar için **bkz.** Vell. Pat. 1.14.1; Liv. 8.16; 9.26,28; 10.21; MacKendrick, 1952, **a.g.k.**, 139; Broadhead, 2007, **a.g.k.** 150.

⁴⁸Salmon, 1955, **a.g.k.**, 63.

ilişkileri bozulmuştur. Roma'nın Samnit'ler ve Kartacalılar ile vardığı anlaşmalar bölgede onu lider konuma getirmiştir. Latin kolonileri artık Roma'nın sahip olduğu topraklar, askeri teşkilat ve devlet yapısı karşısında kendi varlıklarının teminatının Roma'ya bağlı olduğunu görmüşlerdir ve ilerleyen süreçte Roma'nın boyunduruğu altına girme düşüncesini kabul etmemişlerdir. Bu durum karşısında Latinler Roma'dan bir takım siyasi haklar talep etmişlerdir. Bu haklar arasında; seçim hakkı, *consul*'lerden⁴⁹ birinin kendilerinden seçilmesi ve *Senatus'un* yarısının Latin'lerden oluşması yer almaktadır. Roma'nın bu talebi reddetmesi üzerine M.Ö. 340 yılında başlayan Latin isyanına bölgedeki pek çok halk da katılmıştır. Savaş hali alan isyan M.Ö. 338'de Roma'nın zaferiyle sonuçlanmıştır ve Latin Birliği dağılmıştır. Bu tarihten itibaren Roma, Latinlere koloni kurdurmamıştır. Ülkenin önemli gördüğü yerlerinde kolonilerin kurulması artık sadece Roma'nın sorumluluğu altına girmiştir.⁵⁰

Latin ve vatandaş kolonilerinin Roma'nın M.Ö. IV. ve II. yüzyıllar arasında İtalya'yı fethetmesindeki stratejik önemi oldukça büyüktür. Bunlar hem saldırı hem de savunma için gerekli yeterliliğe sahip olsa da asıl hedefleri saldırıdan ziyade savunma amaçlı kale görevi görmektir. Askeri işlevinin yanı sıra kent yoksulları için de oldukça yararlı olmasına rağmen bu düşünce ikinci planda kalmıştır.⁵¹ Ancak M.Ö. II. yüzyılın ortalarından itibaren Gracchus kardeşlerle beraber, bu görüş ön plana çıkmaya başlamıştır ve Roma'nın kolonizasyon politikasında bir değişime neden olmuştur.

1.2.3. Gracchus Kardeşler ve Koloniler

M.Ö. 137 senesinde *quaestor*⁵² olan Tiberius Gracchus (M.Ö. 162-133) görevlendirildiği Hispania Citerior'a doğru seyahat ederken Etruria (Toskana/Lazio) bölgesindeki İtalya köylüsünün fakir durumunu ve İspanya'daki Roma ordusunun oldukça zayıflamış olduğunu yakından görme fırsatına sahip olmuştur. Gerçekleştirmek istediği reformların oluşmasında gördüğü bu manzara oldukça etkili olmuştur.⁵³ Roma köylüsünün içinde bulunduğu durumu Plutarkhos (M.S. 46-120) *Gracchus Kardeşler* adlı

⁴⁹Consules: Roma'da Cumhuriyet Döneminde gerek sivil gerek askeri alanda en yüksek iki devlet görevlisinden birisi. Howatson, 2015, **a.g.k.**, 506.

⁵⁰Demircioğlu, 1998, **a.g.k.**, 123-128.

⁵¹Salmon, 1955, **a.g.k.**, 63; Broadhead, 2007, **a.g.k.** 152.

⁵²Quaestor: Roma'da üst düzey devlet görevlileri, Erken Cumhuriyet Döneminde ceza davalarına bakmalarına için konsüllerin kendilerine yardımcı seçtiği iki devlet memuru. Howatson, 2015, **a.g.k.**, 796-797.

⁵³Ayrıntılar için **bkz.** Plut. TG. 8.9; C. Bosch (2020). *Roma Tarihi'nin Ana Hatları I. Kısım Cumhuriyet Devri*. (Çev: Sabahat Atlan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 126-127.

eserinde net bir şekilde ifade etmiştir. Plutarkhos, bu durumun sebebinin zenginlerin daha fazla mülke sahip olmak istemeleri olduğunu belirtmiştir. Bu amaçla ortaya koyulan yasa köylüyü giderek topraktan uzaklaştırmış, var olan toprakların da zenginlerin eline geçmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda da kentte işsiz bir kesim oluşmuştur ve bu kişiler artık zenginlerin çiftliklerinde köle olarak çalışacak duruma gelmişlerdir.⁵⁴ Zenginlerin mülk ve servetlerini bu şekilde arttırmaları karşısında alt sınıfları savunan bazı reformistler, mücadele etmek için halk *Tribunusluğu*⁵⁵ memuriyetinden yararlanarak reformlar gerçekleştirmeye çalışmışlardır.⁵⁶

M.Ö. 133 yılında Tiberius, istediği reformları gerçekleştirebilmek için halk *tribunus*'u aday olmuş ve kazanmıştır. Getirdiği kanun teklifine göre, hiçbir vatandaş 125 hektardan fazla toprak işgal edemeyecektir. Bu miktarın üzerindeki topraklar iade edilmek zorunda bırakılmıştır. Sadece arazi sahibi ve iki oğlu için 125 hektar toprak bırakılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca geri alınan topraklar 7.5 hektar şeklinde bölünerek, küçük çiftliklerde topraksız olan vatandaşlara dağıtılacaktı. İlk başta veto edilmesine rağmen sonradan kabul edilen bu kanun uygulansa da Tiberius karşıtları giderek artmaya başlamıştır. Kurulan yeni çiftliklerde vatandaşın toprağı işleyecek paraya sahip olmaması üzerine Tiberius'un, III. Attalos'un (M.Ö. 170-133) topraklarından bu paranın sağlanmasını ön gören yasanın meclisten çıkması, kendisine yönelik eleştiri ve hoşnutsuzluğu daha da arttırmıştır. Çünkü ülke dışındaki konularda karar alma yetkisi *Senatus*'a aitti. Kendisine karşı muhalif olanların sayısı giderek artan Tiberius, kanunlara aykırı bir şekilde tekrar gelecek yılın *tribunus*'u olmak için aday olmuştur. Seçim zamanı geldiğinde ise kendisine muhalif olanlar tarafından öldürülmüştür. Ancak yürürlüğe koyduğu kanun geçerliliğini sürdürmeye devam etmiştir.⁵⁷

Gracchus'un Roma köylüsü için başlattığı bu girişim, Roma'nın kolonizasyon politikasında da kendisini göstermiştir. Tiberius'a kadar askeri gerekçeler ile uygulanan kolonizasyon politikası, onunla birlikte kent yoksullarının ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak ekonomik ve siyasi gerekçelerle ani bir şekilde değişmiştir.⁵⁸ Tiberius'un amacı, ihtiyaç sahibi nüfusu rahatlatmak ve kırsal bölgelerin refahını arttırmaktır. Bunu da, geri

⁵⁴Ayrıntılar için **bkz.** Plut. TG. 8.2-4.

⁵⁵Tribunus: Roma'da pleblerden olması zorunlu, özgür doğumlu resmi memurlar. Howatson, 2015, **a.g.k.**, 955.

⁵⁶Yasa'nın amacı için **bkz.** Plut. TG. 9.2; III. Attalos için **bkz.** Plut. TG. 14.1; Bosch, 2020, **a.g.k.**, 126.

⁵⁷Ayrıntılar için bk. Bosch, 2020, **a.g.k.**, 127-129.

⁵⁸MacKendrick, 1952, **a.g.k.**, 143.

alınmış kamu arazilerine bireysel olarak yerleşimcileri bu topraklara dağıtarak gerçekleştirmeyi düşünmüştür. Kardeşi Gaius Gracchus (M.Ö. 154-121) ise aynı amaç doğrultusunda, ancak Tiberius'dan farklı olarak bu işi bireysel olarak insanları yerleştirerek değil, koloni kurarak gerçekleştirmeyi planlamıştır.⁵⁹ Bu açıdan bakıldığında Roma'nın kolonizasyon politikasına ekonomik gerekçenin dahil olmasını sağlayan kişinin Tiberius, koloni kurarak bu amacın gerçekleşmesini sağlayan kişinin ise Gaius olduğu söylenebilir.

Halk *tribunus*'u olarak M.Ö. 123-122'deki geniş kapsamlı yasama programına göre Gaius, üç yeni koloni kurulmasını önermiştir. Bunlar: Colonia Minervia (Scolacium), Colonia Neptunia (Tarentum) ve Colonia Iunonia (Carthago)'dır. Gaius bu kolonilerden ikisine en iyi yurttaşların gönderilmesini talep etmiştir. Kurulması önerilen tüm bu koloniler deniz kenarındadır ve ticari amaçlara yönelik olarak oldukça iyi konumdadırlar.⁶⁰ Capua'da (Caserta) tasarlanan koloniler başarısız olsa da bu üç koloni başarılı bir şekilde kurulmuştur.⁶¹ Burada vurgulanması gereken önemli konulardan biri de kolonilerin kurulmasına halk meclisinin karar vermesidir. Kolonizasyon'un erken dönemlerinde *Senatus* 'a ait olan bu yetki artık halk meclisinin eline geçmiş durumdadır.

Gaius'un önerisiyle kurulan bu kolonilerin içerisinde Kartaca'da kurulan Iunonia (Tunus) oldukça önemli bir konuma sahiptir. Çünkü Iunonia, Romalıların İtalya dışında denizaşırı kurduğu ilk kolonidir.⁶² İtalyan yarımadası dışında denizaşırı bölgelere Roma topluluklarının gönderilmesi düşüncesi, Romalıların alışık olduğu bir durum olmasa da⁶³ Abbott bu durumu başkent Roma'nın güvenliği meselesi ile açıklamaktadır. Ona göre, kanun ve düzenin korunması, Roma fikirlerinin kabul edilmesi ve Romalılara gösterilen saygı gibi unsurların tamamı başkentten güvenliği ile ilgilidir. Dolayısıyla Romalılar denizaşırı bir bölgeye yerleştirilen koloninin, kendi başkentlerini hedef alacak bir rakibe

⁵⁹Abbott, 1915, **a.g.k.**, 367; MacKendrick bu noktada kolonizasyon için Tiberius'un izlediği politikanın karmaşık olduğuna dikkat çeker. Ona göre, Tiberius'un izlediği kolonizasyon politikası aslında ekonomik amaçtan ziyade, askeri bir amaca hizmet ediyordu. Çünkü Tiberius'un amacı, yoksul olan yerleşimcilerin orduya katılabilesini sağlayacak minimum düzeyde mal ve mülk sahibi yapılmasıydı. Ayrıntılar için **bkz.** MacKendrick, 1952, **a.g.k.**, 145.

⁶⁰Vell. Pat. 1.15.5, 2.7.7; Plut. CG. 8.3, 9.3; Abbott, 1915, **a.g.k.**, 367; Broadhead, 2007, **a.g.k.** 157.

⁶¹N. Faulkner (2017). *Roma: Kartalların İmparatorluğu*. (Çev: Çağdaş Sümer), İstanbul: Yordam Kitap, s. 144.

⁶²Vell. Pat. 2.7.7.

⁶³Broadhead, 2007, **a.g.k.**, 157.

dönüşmesinden korkmaktadırlar. Roma'nın İtalya dışındaki politikasına bakılacak olursa temel amacı böyle rakipler yaratmak yerine onları yok etmektir denilebilir.⁶⁴

Tüm bu durumlar Cumhuriyet Dönemi'nin daha önceki kolonizasyon politikasının açık bir şekilde değiştiğini göstermektedir. Bu koloniler sınırları veya stratejik noktaları korumak için kurulmamıştır. Bunlar yoksullara geçimlerini sağlayacak bir fırsat yaratma ve Roma topraklarının gelişimini sağlamak amacıyla kurulmuşlardır. Sadece yoksul Romalılar değil, aynı zamanda alt ve orta sınıfta düşünülmüştür. Çünkü siyasi açıdan bakılacak olursa Gaius, oligarşik unsurların dışındaki kent yoksullarının yanı sıra, ticari sınıfın da desteğini kazanmak istemiştir.⁶⁵

1.2.4. Geç Cumhuriyet ve Koloniler

Cumhuriyet Dönemi'nin son yüzyılına gelindiğinde, M.Ö. 100 yılında Eporedia'da (Ivrea) yeni bir koloninin kurulması Roma'nın kolonizasyon politikasında büyük bir değişime yol açmıştır.⁶⁶ Nitekim yaşanan bu değişimi tarihçi Velleius Paterculus (M.Ö. 19-M.S. 31) şu şekilde aktarmıştır: *“Bu tarihten sonra, askeri koloniler dışında kurulan herhangi bir koloniden bahsetmek zor olurdu”*.⁶⁷

Paterculus'un sözünü ettiği bu askeri koloniler, kolonizasyonun erken dönemlerindeki güvenlik gerekçesiyle garnizon görevi görmek üzere kurulan koloniler değillerdir. Bunlar ordudan terhis olmuş emekli askerlerin yani *veteranus*'ların yaşamlarını refah içerisinde geçirmelerini sağlamak amacıyla kurulan kolonilerdir. Kolonizasyon politikasındaki bu değişimin temel nedeni ise M.Ö. I. yüzyılın başlarında Marius'un (M.Ö. 157-86) Roma ordusunda gerçekleştirdiği reformlardır.⁶⁸

Bilindiği üzere Marius'tan önce Roma lejyonlarında hizmet edecek kişinin belirli miktarda mülke sahip olması gerekiyordu. Marius bu şartı ortadan kaldırıp yoksul ve hiçbir mülke sahip olmayanlara orduda yer açınca, terhis sonrası ihtiyaç sahibi pek çok asker ortaya çıkmıştır. Marius, ordusunun hizmetlerinin karşılığının verilmesini isterken, *Senatus* ise böyle bir ordunun Roma'da kalmasının tehlike doğuracağını farkına

⁶⁴Ayrıntılar için bkz. Abbott, 1915, **a.g.k.**, 369; Velleius Paterculus denizaşırı koloni fikrini zararlı olarak nitelendirmiştir. Ayrıntılar için **bkz.** 2.7.7.

⁶⁵Abbott, 1915, **a.g.k.**, 367.

⁶⁶Broadhead, 2007, **a.g.k.**, 158.

⁶⁷Vell. Pat. 1.15.5.

⁶⁸Turan, 2014, **a.g.k.**, 126-127.

varmıştır. Bu durum askerlerin yerleştirileceği kolonilerin kurulmasını öngören yasaların yapılmasına ve ilk veteran kolonilerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁶⁹

M.Ö. 103 ve 100 yıllarının *tribunus*'u olan Saturninus, Marius ile birlikte M.Ö. 100'de hazırladıkları yasayla Gracchus'ların tarım yasasının geliştirilmiş bir şeklini meclise sunmuşlardır. Yasanın amacı, Gallia Narbonensis'te (Güney Fransa) savaşmış eski askerler için Afrika, Sicilya, Achaia ve Makedonya'da koloniler kurulmasını sağlamaktır. İlk olarak Marius'un askerleri, daha sonra Roma yurttaşları ve son olarak da İtalyanlar bu kolonilere yerleştirilecekti. Verilecek toprak miktarı ise o zamana kadar hiç verilmemiş bir büyüklük olan 100 *iugerum* olarak belirlenmiştir.⁷⁰ İtalya dışında kurulması planlanan bu koloniler aynı zamanda Gracchus'ların deniz aşırı koloni fikrinin benimsendiğini de göstermektedir.⁷¹ Bunun önemli sebeplerinden birisi de kolonilerin kurulması için kullanılabilecek yeterlilikteki toprak miktarının bulunup bulunmamasıydı. Çünkü M.Ö. II. yüzyılın sonunda, İtalya'da kullanılabılır çok az miktarda toprak kalmıştır.⁷² Marius ve Saturninus'un mensupları olduğu parti bu konuya da bir çözüm getirerek, M.Ö. 100'de *lex Appuleia*, yerleşimciler için özel mülklerin satın alınmasının önünü açmıştır. Ancak tüm bu düzenlemeler Saturninus'un yenilgisinden sonra ortadan kalkmıştır. Kurulan tek deniz aşırı koloni ise Korsika adasındaki *colonia Mariana*'dır.⁷³

M.Ö. 82 yılında İtalya'ya dönen Sulla (M.Ö. 138-78) da Marius'un veteran yerleşimleri örneğini takip etmiştir, ancak bunu oldukça farklı bir konumdayken gerçekleştirmiştir.⁷⁴ M.Ö. 82 yılına kadar halk meclisinin yetkilendirmesi olmadan koloni kurulması mümkün olmamıştır. Ancak aynı yıl Sulla, *lex Valeria* ile koloni kurmak için bu yetkiyi kendi üzerine almıştır. Bu sayede koloninin kurulacağı bölgeye, koloninin ve tahsisatın büyüklüğüne karar verme, komisyon üyelerini seçme ve her türlü detayı düzenleme hakkı Sulla'ya geçmiştir. Gerçekleştirdiği kolonizasyon daha öncekilerden oldukça büyüktür. Yüz yirmi bin asker, istimlak edilen topraklara yerleştirilmiştir.⁷⁵ İstimlak edilen bu topraklar İtalya'daki özellikle Marius ve Cinna'yı (M.Ö.?-M.Ö. 84)

⁶⁹Abbott, 1915, **a.g.k.**, 374.

⁷⁰Faulkner, 2017, **a.g.k.**, 160; V. Diakov ve S. Kovalev (2019). *İlkçağ Tarihi Cilt 2: Roma*. (Çev: Özdemir İnce), İstanbul: Yordam Kitap, s. 133.

⁷¹Turan, 2014, **a.g.k.**, 127.

⁷²Broadhead, 2007, **a.g.k.**, 158.

⁷³Abbott, 1915, **a.g.k.**, 374.

⁷⁴Broadhead, 2007, **a.g.k.**, 159.

⁷⁵Appianos yerleştirilen asker sayısını yirmi üç lejyon olarak ifade etmiştir. Bu sayı yüz yirmi binin üzerinde asker sayısına eşittir. Ayrıntılar için **bkz.** App. BC. 1.11.100; Abbott, 1915, **a.g.k.**, 375.

destekleyen Etruria ve Samnium'daki (Sannio) İtalyan şehirlerine aittir.⁷⁶ Sulla bu sayede askerlerini tüm İtalya'ya dağıtarak kendisinin ve yeni anayasasının güvenliğini sağlamayı, ihtiyaç halinde yarattığı rejimi savunacak insan gücünü hazır bulundurmayı amaçlamıştır.⁷⁷

Bize göre, Sulla'nın kolonizasyon ile ilgili gerçekleştirdiği bu düzenlemeden sonra kurulmuş kolonileri "Roma'nın kolonizasyon politikası" içerisinde değerlendirmek zordur. Çünkü koloni faaliyetleri artık devletin izlediği bir politika olmaktan çıkıp, bireysel olarak komutanların inisiyatifine bırakılmıştır. Komutanların veya imparatorların kuracağı koloniler, Sulla öncesi dönemdeki kolonizasyonun amaçlarından oldukça farklı yeni amaçlar taşıyabileceği gibi başta askeri, ekonomik ve toplumsal olmak üzere benzer amaçlar da taşımış olabilirler. Ancak bireysel olarak komutanların ve imparatorların kendi amaçları doğrultusunda kurulmuş olabildikleri için Sulla sonrası dönemde kurulan kolonileri "koloni politikası" içerisinde değerlendirmek daha doğru olacaktır.

1.3. M.Ö. I. Yüzyılın Başlarında Roma

M.Ö. I. yüzyıl Roma için krizler ve bu krizler ile mücadeleler yüzyıldır. Bu mücadeleler Roma'ya karşı sadece dışarıdan gelen tehditlere değil, İtalya yarımadasında ve Roma'ya bağlı eyaletlerdeki iç tehditlere karşı da verilmiştir. Akdeniz'de ciddi boyutlara ulaşan korsanlık faaliyetleri ve doğuda Asya Eyaleti'nin ötesinden gelen tehditler bu yüzyılda Roma için tehlikeli krizler yaratırken, iç siyasette de ordunun siyasete müdahaleleri, komutanlar arasındaki çekişmeler sonucu ortaya çıkan iç savaşlar devleti giderek zayıflatmıştır.

Roma'nın M.Ö. I. yüzyıldaki bu kriz sürecine girmesinde ordunun siyasete olan müdahaleleri önemli bir rol oynamıştır. Yüzyılın başlarına doğru Marius'un Roma ordusunda gerçekleştirdiği reformlar bu sürecin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Marius M.Ö. 107'de *consul* seçildikten sonra Roma kanun ve geleneklerine aykırı olarak pek çok fakir ve önemsiz insanı orduya kabul etmiştir.⁷⁸ Böylece mülkiyet ve askerlik hizmeti arasındaki bağı ortadan kaldırmıştır.⁷⁹ Ayrıca Gaius Gracchus'un sağladığı silah ve yiyecek alımının yanı sıra, orduda görevli her asker artık düzenli bir aylık gelire de sahip

⁷⁶Broadhead, 2007, **a.g.k.**, 159.

⁷⁷Abbott, 1915, **a.g.k.**, 375; Broadhead, 2007, **a.g.k.**, 160.

⁷⁸Plut. Mar. 9.1.

⁷⁹A. Goldsworthy (2007). *The Complete Roman Army*. London: Thames and Hudson. s. 46.

olmuştur.⁸⁰ Sonuç olarak askerlik mesleği zorunlu olmaktan çıkıp isteğe bağlı bir hizmet statüsüne kavuşmuş ve ordu, sayıları giderek artan Roma *proletarii*'si⁸¹ için bir çekim merkezi haline gelmiştir.⁸²

Marius'un reformları her ne kadar orduya yönelik olsa da bunun Roma siyasetine önemli yansımaları olmuştur. Aslında Marius'un gerçekleştirdiği reformlar Numidyalılara ve Germanlara karşı daha etkili bir ordu yaratmanın dışında herhangi bir amaca hizmet etmemiştir. Ancak herhangi bir mülke ve araziye sahip olmayan askerler, hizmetleri sonucunda toprak elde edebilme umuduyla orduya katılmıştır ve bu beklentilerinin komutanları tarafından karşılanacağı düşüncesiyle onlara karşı büyük bir bağlılık duymuşlardır.⁸³ Bu durum ister istemez Romalı komutanları siyaset üstü bir konuma yerleştirmiştir. Böylece komutanlar arkalarına aldıkları ordu desteğiyle *Senatus*'u tanımamaya, askerler ise hükümet yerine komutanlarından emir almaya başlamışlardır.⁸⁴

Marius ile olan mücadelesinden zaferle çıkan Sulla'nın ise Roma siyasetine olan darbesi daha büyük olmuştur. Sulla M.Ö. 82'de sözde seçilmiş olmasına rağmen, baskı ve zorla ömür boyu *dictator*⁸⁵ ilan edilmiştir.⁸⁶ Ardından kurduğu askeri diktatörlük rejimiyle yeni bir anayasa reformu gerçekleştirmiştir.⁸⁷ Bu anayasaya göre; *consul* atamalarının eskiden olduğu gibi yapılmasına izin verilmiştir, bir kimsenin *quaestor* olmadan *praetor*⁸⁸ ve *praetor* olmadan da *consul* olması, aynı zamanda da bir memuriyetin on yıl geçmeden ikinci kez elde edilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca *tribunus*'ların yetkileri ellerinden alınmış ve *Senatus*'a Sulla'nın en iyi 300 adamı

⁸⁰V. Diakov ve S. Kovalev, 2019, **a.g.k.**, 132.

⁸¹Proletarii: Roma'da en alt sınıfı oluşturan yurttaşlar. Yoksulluklar nedeniyle zorunlu askerlik hizmetinden ve tributum ya da varlık vergisinden bağışık tutulurlar, yaptıkları çocuklarla devlete katkıda bulunurlardı. Howatson, 2015, **a.g.k.**, 783-784

⁸²Faulkner, 2017, **a.g.k.**, 161.

⁸³Faulkner, 2017, **a.g.k.**, 162.

⁸⁴J. Penrose (2020). *Roma Ordusu*. (Çev: Samet Özgüler), İstanbul: Kronik Kitap, s. 82.

⁸⁵Dictator: Dictator'luk, M.Ö. 509'da kralların kovulmasından kısa süre sonra Roma anayasasınca kabul edildi, amaç ağır bunalım dönemlerinde en yüksek yetkinin geçici olarak tek kişiye teslimine olanak tanımadı. *Dictator* senatonun önerisiyle konsüllerden biri tarafından atanırdı. Askerlik ve yargı alanında *dictator*'un yetkisi sınırsızdı, kararlarına itiraz olanağı yoktu ve yaptıklarının hesabı sorulamazdı. Howatson, 2015, **a.g.k.**, 240-241

⁸⁶App. BC. I.3.

⁸⁷B. İplikçioglu (2015). *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*. (3. Baskı), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 88.

⁸⁸Praetor: Roma'da başlangıçta *imperium* ya da yürütme yetkisini elinde tutanlar için kullanılan tanımlayıcı terim ve kralın yerini alan iki yüksek devlet memurunun adı. Roma yurttaşları arasındaki davalara bakardı. Bazen askeri birliklere komuta ederdi. Howatson, 2015, **a.g.k.**, 776.

yerleştirilmiştir.⁸⁹ Yapılan bu değişiklikler Roma Cumhuriyet demokrasisine geri dönülemeyecek büyük zararlar vermiştir.⁹⁰

Aslında Sulla'nın temel amacı sahip olduğu mutlak iktidarı ve askeri gücüyle *Senatus*'da yer alan *populares*⁹¹ sınıfını işlevsiz bırakmak ve bu sayede *Senatus*'un otoritesini arttırmak olmuştur.⁹² Ancak bu otoriteyi tesis etmede başarılı olmasına rağmen M.Ö. 79'da siyaset sahnesinden çekildiğinde pek çok sorunu da ardında bırakmıştı ve bu sorunların çözümü artık askeri güçlerin elindeydi.⁹³ Faulkner'a göre, devletin özü olan Roma ordusu ve emperyal fetih amaçlarını gerçekleştirebilmesindeki en etkili araç olmuştur. Ancak bu özellik Cumhuriyet Döneminin sonlarında olduğu gibi hiçbir zaman net bir şekilde kendisini göstermemiştir. "*Geç Cumhuriyet'in krizi, siyaseti militarize etmişti*".⁹⁴

1.4. Pompeius'un Erken Dönem Askeri ve Siyasi Kariyeri

Marius ve Sulla rejimlerinin ardından militarize olmuş Roma siyaseti, Geç Cumhuriyet/Erken İmparatorluk dönemi boyunca tıpkı kendileri gibi tecrübeli komutanlar olan Pompeius (M.Ö. 106-48), Caesar (M.Ö. 100-44) ve Octavianus'un (M.Ö. 63-M.S. 19) yönetimine kalmıştır. Sulla'nın *dictator*'lük yetkisini bırakıp siyasetten çekilmesiyle *Senatus* için bozulan bu düzeni yeniden inşa etmeye en uygun aday Pompeius olmuştur.⁹⁵

Pompeius ilk askeri eğitimini ve kendisini bu alanda geliştirme fırsatını babası Gnaeus Pompeius Strabo'nun yanında almıştır.⁹⁶ M.Ö. 83 yılında Sulla İtalya'ya vardığında Picenum'dan (Marche) topladığı üç lejyon ile birlikte Sulla'nın hizmetine girerek onun sağ kolu olmuştur ve Sulla tarafından "*imperator*"⁹⁷ olarak selamlanmıştır.⁹⁸ Pompeius, Sulla'nın hizmetinde ilk olarak Galya'ya ardından da Sicilya'ya Marius taraftarları ile mücadele etmek için gönderilmiştir ve başarılı

⁸⁹App. BC. 1.11.100.

⁹⁰Diakov ve Kovalev, 2019, **a.g.k.**, 150.

⁹¹Populares: Senato vasıtasıyla değil, daha çok halka dayanarak etkinlik gösteren, oligarşinin egemenliğini sorgulayan Romalı siyasal önderlere verilen isim. Howatson, 2015, **a.g.k.**, 768.

⁹²Faulkner, 2017, **a.g.k.**, 170.

⁹³İplikçioğlu, 2015, **a.g.k.**, 88.

⁹⁴Faulkner, 2017, **a.g.k.**, 171-172.

⁹⁵İplikçioğlu, 2015, **a.g.k.**, 88.

⁹⁶Vell. Pat. 2.29.2.

⁹⁷Romalılarda kullanılan askeri bir unvan. Howatson, 2015, **a.g.k.**, 427

⁹⁸App. BC. 1.9.80; Plut. Pomp. 8.2.

olmuştur.⁹⁹ Ardından henüz Sicilya'daki ilişkileri düzenlemeye çalışırken *Senatus* kararı ve Sulla'dan aldığı mektup üzerine Afrika'ya geçmiştir. Afrika'da Domitius'a karşı verdiği mücadele sırasında askerleri tarafından *imperator* olarak selamlanan Pompeius, Domitius'u mağlup etmiştir. Domitius ile iş birliği yapan Kral Iarbas'tan krallığı devralıp Hiempsal'a geri vermiştir.¹⁰⁰ Zaferlerin ardından İtalya'ya döndükten sonra Sulla ile buluşmasında Sulla, kendisine *Magnus* "Büyük" sıfatıyla hitap ederek bunun soyadı olmasını emretmiştir.¹⁰¹

Sulla M.Ö. 78'de öldüğünde aynı yılın *consul*'ü Marcus Aemilius Lepidus (M.Ö. 89-13) Roma'yı yeni bir iç savaşın eşiğine getirmiştir.¹⁰² Lepidus, Sulla Anayasasına karşı gelen ilk kişi olmuş ve getirdiği kanun teklifleriyle Sulla'nın kaldırmış olduğu, halka buğday taksimi uygulamasını geri getirmek, sürgünde olanların geri dönmesini sağlamak ve mallarına el konanların mallarını geri iade etmek istemiştir.¹⁰³ Ayrıca Sulla'nın el koyduğu Romalıların topraklarını kendilerine geri vereceği de vaatleri arasında yer almıştır.¹⁰⁴ Ancak bu kanun tekliflerinin duyulması Etruria'da büyük bir ayaklanmaya neden olmuştur. İsyanı bastırmak için bölgeye gönderilen Lepidus'un burada asker toplaması üzerine, *Senatus* diğer *consul* Catulus ile birlikte Pompeius'u Lepidus'a karşı görevlendirmiştir. Savaşı kaybeden Lepidus, Sardinya'ya geçmiş ve M.Ö. 77'de ölmüştür.¹⁰⁵

Lepidus'un ardından Roma için geriye kalan en büyük tehdit Marius taraftarı olan Sertorius olmuştur. Sekiz yıl (M.Ö. 80-72) boyunca süren savaşlar Romalılar için oldukça zor geçmiştir. Sertorius, İspanya valisi seçildiğinde Sulla karşıtı bir siyaset izliyordu. İtalya'dan getirdiği ordunun yanı sıra, valilik yaptığı İspanya'daki Keltler'den yetiştirdiği başka bir orduya daha sahipti. Eski *praetor*'ları ülkeden kovmuş, Sulla'nın kendisine karşı gönderdiği Metellus'a karşı savaşmıştır. Ayrıca üç yüz arkadaşının üyesi olduğu bir konsey oluşturup, bu konseyi Roma Senatosu olarak adlandırmıştır. Bu gelişmeler karşısında Pompeius bir kere daha *Senatus* tarafından görevlendirilmiştir.¹⁰⁶

⁹⁹Plut. Pomp. 8.4., 10.1.

¹⁰⁰Plut. Pomp. 11.1., 12.3-4; App. BC. I.IX.80.

¹⁰¹Plut. Pomp. 13.5.

¹⁰²Eutr. 6.5.

¹⁰³Bosch 2020, 158-159.

¹⁰⁴App. BC. I.XIII.107.

¹⁰⁵Bosch, 2020, **a.g.k.**, 159.

¹⁰⁶App. BC: I.XIII.108.

Pompeius'un İspanya'ya varması Metellus'un askerlerine moral olmuştur. Sertorius'dan rahatsız olan İspanya'nın bazı yerel halkları da Pompeius'un tarafına geçmiştir. Pompeius'tan çekinen Sertorius ise Pompeius'u yakından takip etmiştir.¹⁰⁷ Ancak Sertorius ve onun yanında yer alan Perpenna'ya karşı verilen pek çok savaşa rağmen Sertorius, Perpenna tarafından kendisi için verilen bir ziyafet sırasında suikaste uğramıştır.¹⁰⁸ Perpenna da ilerleyen süreçte Pompeius'un adamları tarafından yakalanıp öldürülmüştür.¹⁰⁹

Sertorius'un ölümünün ardından Roma siyasetinde gücü elde etmek için verilen mücadeleler kısa bir süre için son bulmuştur. Ancak bu sırada İtalya'da yeni bir ayaklanma baş göstermiştir. Trakya bölgesinde doğan ve bir zamanlar Roma ordusunda görev yaptıktan sonra gladyatör olması için satılan Spartacus, M.Ö. 73'de Capua'daki gladyatör okulundan yetmiş arkadaşıyla birlikte kaçmış ve yaklaşık altmış bin kişilik bir ordu toplamıştır.¹¹⁰ Üç yıl süren savaşlarda pek çok Romalı komutan ve iki *consul* yenilgiye uğramıştır.¹¹¹ Yaşanan bu yenilgiler karşısında Spartacus'e karşı savaşın idaresi yeni *praetor* seçilen Licinius Crassus'a (M.Ö. 115-53) verilmiş, ve destek olması amacıyla da İspanya'dan yeni dönen Pompeius görevlendirilmiştir.¹¹² Sonuçta Crassus Apulia'da (Puglia) Spartacus ve ordusunu yenilgiye uğratmıştır.¹¹³

Sulla'nın hizmetine girmesinden itibaren yaklaşık olarak on üç yıl boyunca iç çatışmalarda ve isyanlarda edindiği tecrübelerden sonra Pompeius artık Roma siyasetinde de söz sahibi olmak istiyordu. Bu amaçla M.Ö. 70 yılının *consul*'lüğü için Crassus ile birlikte aday olmuştur. Ancak Sulla yasalarınca daha önceden *praetor* veya *quaestor* memurluklarında bulunmadığı ve henüz otuz dört yaşında yani genç olduğu için aday olması mümkün değildi. Crassus'un ise *praetor*'luk geçmişi mevcuttu. Bu nedenle *senato* karşıtı gruplara seçildiği takdirde Sulla'nın kaldırmış olduğu halk *tribunus*'larının görevlerini geri iade edeceğini vaat ederek M.Ö. 70 yılında Crassus ile birlikte *consul* seçilmiş ve her ikisi de kuruluşunda yardım ettikleri Sulla Anayasasını ortadan kaldırmak

¹⁰⁷Plut. Pomp. 18.1-2.

¹⁰⁸Plut. Sert. 26.3-6.

¹⁰⁹App. BC. I.XIII.115.

¹¹⁰App. BC. I.XIV.116.

¹¹¹Eutr. 6.7.

¹¹²App. BC. I.XIV.118-119.

¹¹³Eutr. 6.7.

için mücadele etmişlerdir.¹¹⁴ Böylece Marius ve Sulla'dan sonra komutanlar bir kere daha Roma siyasetinin yönetimini ellerine almışlardır.

Ancak *consul*'lüğü elde etmiş olmasına rağmen Pompeius'un Roma siyasetinde yükselmesi ve söz sahibi olması Crassus nedeniyle çok kolay görünmemiştir. Henüz iki *consul* de ordularını terhis etmedikleri için aralarında zaten bir anlaşmazlık söz konusu olmuş ve bu durum Roma halkında büyük bir korku ve tedirginlik yaratmıştır.¹¹⁵ Bunun yanı sıra hemen hemen her konuda farklı düşünüp, sürekli bir çatışma halinde olmuşlardır. Meclis'deki durum Crassus'un lehine iken, halk içinde Pompeius'un gücü giderek artmıştır. Çünkü Pompeius *tribunus*'ların yetkilerini ve atlı sınıfının mahkemelerdeki yetkilerini geri vermiştir.¹¹⁶

1.4.1. I. Mithridates Savaşı ve Korsan Tehlikesi (M.Ö. 88-85)

M.Ö. I. yüzyılın başlarında Roma'nın kendi iç siyasetinde yaşadığı güç savaşlarının dışında, mücadele etmek zorunda kaldığı en önemli iki tehdit, Akdeniz'de giderek yaygınlaşan korsanlık faaliyetleri ve doğudan gelen VI. Mithridates Eupator (M.Ö. 135-63) tehlikesiydi. Bu iki tehdit birbirinden farklıymış gibi görünse de, neden-sonuç ilişkisi açısından birbirleriyle bağlantılıdır. Sulla'nın Mithridates ile olan ilk savaşı kazanmasından sonra Ege ve Akdeniz kentlerini cezalandırmasının korsanlara hareket etme kolaylığı sağlaması ve Mithridates'in Roma'ya karşı mücadelesinde korsanlardan yararlanmak istemesi bu ilişkiyi açıklamaktadır.¹¹⁷ Ancak uzun yıllar süren savaşlarda istenilen sonuçlar elde edilemeyince, bir kez daha Pompeius kurtarıcı olarak seçilmiş ve bu karar kendisinin Küçük Asya'ya giden yolunu açmıştır.

M.Ö. 133'de III. Attalos vasiyeti gereği krallığını Roma'ya bıraktıktan sonra Romalılar, Attalos'un krallığına Asya Eyaleti adını verip yönetmeye başlamışlardır.¹¹⁸ Ancak henüz merkezden bu kadar uzaktaki bir eyaleti yönetecek yeterliliğe sahip olmadıkları gibi, eyalette bulunan vergi memurlarının adaletsiz ve haksız tutumları da eyalet kentlerinde ortaya çıkacak çatışmalara ve isyanlara zemin hazırlamıştır.¹¹⁹

¹¹⁴App. BC. I.XIV.121.; Bosch, 2020, **a.g.k.**, 163.

¹¹⁵App. BC. I.XIV.121.

¹¹⁶Plut. Pomp. 22.3.

¹¹⁷M. Arslan (2000). Sulla'nın Küçükasya Politikası: *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*. S. 94., İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 36-37.

¹¹⁸Plut. TG. 14.1; Eutr. 4.18; Strab. 13.4.2. 624.

¹¹⁹Arslan, 2000, **a.g.k.**, 32.

Asya Eyaleti'ndeki bu durum yaklaşık yarım asırlık bir süreye yaklaşırken, doğuda ise Mithridates tehlikesi ortaya çıkmıştır. Pontus kralı olan Mithridates Roma'nın Küçük Asya'daki egemenliğine karşı çıkan ilk Hellenistik liderdi. Amacı Pontus'ta gerçekleştirdiği fetihlerin ardından krallığını örgütlemek ve sağlamlaştırmaktı. Bu nedenle Bithynia krallarının elinde bulunan Pontus topraklarını ele geçirmek, ayrıca da boğazlar üzerinde tam bir kontrol sağlamak istiyordu. Ancak bunları yaparken Roma ile çatışmanın kaçınılmaz olduğunun farkındaydı.¹²⁰ Babası Romalılarla dost olduğu için Mithridates başlangıçta Roma karşıtı bir siyaset izlememiştir. M.Ö. 92'de *Senatus* Kapadokya'nın başına Ariobarzanes'i (M.Ö. 95-63/62) getirmesi için Mithridates'i görevlendirmiştir. Ancak Mithridates bu görev yerine Bithynia'ya saldırmıştır ve kral IV. Nicomedes'in (M.Ö. 94-74) yerine Nicomedes'in kardeşi Socrates'i Bithynia tahtına çıkarmıştır. Ayrıca Ariobarzanes yerine de kendi oğlu Ariarathes'i Kapadokya kralı yapmıştır.¹²¹

Yaşanan bu gelişmelere karşılık Roma, Manius Aquilius ve Asya Eyaleti'nde görev yapan Lucius Cassius'u görevlendirmiştir. Cassius ve Aquilius topladıkları orduyla Nicomedes'i ve Ariobarzanes'i yeniden krallıklarının başına getirmişlerdir. Ancak Romalıların isteği doğrultusunda Nicomedes, Mithridates'in ülkesinde bulunan Amastris'e (Amasra) saldırmış ve yağmalamıştır.¹²² Mithridates ise buna karşılık Ariarathes'i Kapadokya kralı Ariobarzanes'i tahtından kovmak için tekrar göndermiştir.¹²³ Böylece yaklaşık olarak otuz yıl sürecek olan Mithridates savaşları başlamıştır.

Savaş kararı alan Roma *senatosu* Küçük Asya'nın pek çok bölgesinden asker toplamıştır. M.Ö. 88'de yapılan ilk savaşta Romalılar ağır bir yenilgi almıştır.¹²⁴ Romalı komutanların yenilgi karşısında birer birer geri çekilmesiyle Mithridates Asya'yı ele geçirmeye başlamıştır. Pergamon (Bergama), Magnesia (Manisa), Ephesus (İzmir-Selçuk) gibi Küçük Asya'nın pek çok Grek şehri onu bir kurtarıcı olarak memnuniyetle kabul etmiştir.¹²⁵ Daha sonrasında Mithridates'in emri üzerine eyaletin birçok yerinde

¹²⁰M. Rostovtzeff (1949). *The Social And Economic History Of The Hellenistic World*. Vol. 2, Londra: Oxford University Press, s. 930, 935.

¹²¹App. Mith. XII.II.10.; R. Evans (2011). *Roman Conquest: Asia Minor, Syria and Armenia*. Yorkshire: Pen and Sword Books, s. 54.

¹²²App. Mith. XII.II.11.

¹²³App. Mith. XII.III.15.

¹²⁴App. Mith. XII.III.17-18.

¹²⁵App. Mith. XII.III.21; Bosch, 2020, **a.g.k.**, 148.

Romalılar ve İtalikler erkek, kadın veya çocuk ayrımı gözetilmeksizin katledilmişlerdir. Sadece Ephesus, Tralles (Aydın), Pergamon ve Adramyttium (Edremit) kentlerinde 80.000 kişi öldürülmüştür.¹²⁶

İlk çatışmalardan yenilgiyle ayrılan Romalılar, Mithridates'e karşı mücadele etmesi için M.Ö. 88 yılının *consul*'ü Sulla'yı seçmişlerdir.¹²⁷ *Consul*'lük işleriyle uğraşmaktan memnun olmayan Sulla da Mithridates ile mücadele etmek için fırsat kollamıştır. Bu sayede iç savaşlar sırasında yarattığı imajını, kahraman olarak düzeltmeyi amaçlamıştır.¹²⁸ Mithridates ise oğlu Ariarathes'i Makedonya ve Trakya üzerine, komutanlarından Arkhelaos'u ise filosuyla birlikte Yunan adalarını ele geçirmeye göndermiştir ve Atinalılar ile müttefik olunmuştur¹²⁹ Zira Rostovtzeff'e göre, Mithridates, Yunan dünyasının yardımı olmadan doğuda güçlü bir devlet kuramayacağını biliyordu. Ayrıca Mithridates'in ordusu ve donanması Romalılara karşı uzun süre mücadele edebilecek bir yapıya sahip değildi. Dönemin Roma'dan sonra askerlik bilimindeki en iyileri Yunanlar idi.¹³⁰

Sulla'nın başarısız olması halinde Roma doğudaki hakimiyetini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyaydı.¹³¹ Bu nedenle Sulla vakit kaybetmeden Yunanistan'a geçmiştir.¹³² Kısa süre içerisinde Atina'yı ve ardından da Piraeus'u (Pire) ele geçirmiştir.¹³³ Piraeus'tan çekilen Mithridates'in komutanı Arkhelaos M.Ö. 86'da Chaeronea'da (Heroneya) bir kez daha Sulla tarafından yenilgiye uğratılmıştır.¹³⁴ Mithridates tarafından gönderilen yeni bir orduya karşı Orkhomenos'da yeni bir zafer kazanıldıktan sonra, kral adına Arkhelaos, Sulla ile bir araya gelerek anlaşma şartlarını görüşmüşlerdir.¹³⁵ Buna göre; Mithridates, Asya ve Paphlagonia'dan çekilecek, Nicomedes (İzmit) ve Ariobarzanes'e krallıkları geri verilecek, ayrıca iki bin talent ve

¹²⁶App. Mith. XII.IV.1; Evans, 2011, **a.g.k.**, 55; D. Magie (1950). *Roman Rule In Asia Minor To The End Of The Third Century After Christ*. Vol. I-II, New Jersey: Princeton University Press, s. 216-217.

¹²⁷Evans, 2011, **a.g.k.**, 56.

¹²⁸A. Mayor (2013). *Mithradates*. (Çev: Gürkan Ergin). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 213; Plut. Sull. 7.1.

¹²⁹Plut. Sull. 11.2-3; App. Mith. XII.V.1.

¹³⁰Rostovtzeff, 1949, **a.g.k.**, 935.

¹³¹Mayor, 2013, **a.g.k.**, 213.

¹³²App. Mith. XII.V.30.

¹³³Plut. Sull. XIV.6-7.

¹³⁴App. Mith. XII.VI.41; Plut. Sull. 19.5.

¹³⁵Plut. Sull. 22.3; Evans, 2011, **a.g.k.**, 61-62.

yetmiş gemi tazminat olarak ödeyecekti.¹³⁶ Sulla ve Mithridates anlaşmayı Dardanos’da (Çanakkale) imzalamışlardır.¹³⁷

Dardanos’da imzalanan anlaşmayla sona eren birinci savaş, Yunanistan ve Küçük Asya’da geri dönüşü imkânsız bir yıkıma yol açmıştır.¹³⁸ Savaşın getirdiği yıkımın yanı sıra M.Ö. 84’de Asya’ya geçen Sulla, eyalete çok daha büyük bir yıkım getirmiştir. Sulla, savaşlar sırasında Roma’nın yanında duran kentlerin bazılarını bağımsızlıklarını geri vermiş, bazılarını ise ödüllendirmiştir. Mithridates’i destekleyen kentleri ise ağır bir şekilde cezalandırmıştır.¹³⁹ Ancak eyaletin tamamı cezadan kurtulamamıştır. Sulla beş yıllık vergiyi bir yılda toplamış, savaş masrafları için 20.000 talent ödenmesine karar vermiştir. Ayrıca askerlerini vatandaşların evlerinde konaklattırarak her türlü masraflarını onlara ödetmiştir. Kentlerdeki pek çok kamu yapısını ipotek ettirerek halk meclislerini yüksek faizle borçlandırmıştır.¹⁴⁰

Sulla’nın Küçük Asya ekonomisini çöküntüye uğratmasından yararlanan korsanlar ise bu dönemde faaliyetlerini arttırarak Ege ve Akdeniz’in kıyı kentlerine saldırmışlardır.¹⁴¹ Sulla, Yunanistan’a ilk geldiğinde denizlerde kontrolü elinde bulunduran Mithridates’e karşı filo oluşturması için Lucullus’u (M.Ö. 118-57/56) görevlendirmiştir. Mithridates ise Lucullus’un bu çabasını boşa çıkarmak için korsanlardan yardım istemiştir. Ayrıca onların gemilerini donatarak düzenli filolar haline getirmiştir. Sayıları giderek artan korsanlar kendilerini gemileriyle sınırlamayı limanları, kaleleri ve şehirleri hedef almaya başlamışlardır.¹⁴²

1.4.2. II. Mithridates Savaşı (M.Ö. 83-81)

M.Ö. 83’de Küçük Asya’dan ayrılan Sulla, Asya Eyaleti’ndeki işlerle ilgilenmesi için yerine kendi subaylarından Murena’yı bırakmıştır.¹⁴³ Murena’nın ilk görevi Asya kıyılarındaki korsanlar ile mücadele etmektir. Uygun olan şehirlerden topladığı donanma ile geçici de olsa Ege’yi korsanlardan temizlemeyi başarmıştır.¹⁴⁴ Ülkesine dönen Mithridates ise Kolkhisli’ler ve Kırım Bosphorusu yakınlarındaki kabilelerle yeni bir

¹³⁶Plut. Sull. 22.5.

¹³⁷Bosch, 2020, **a.g.k.**, 149.

¹³⁸Rostovtzeff, 1949, **a.g.k.**, 946.

¹³⁹App. Mith. 12.9.61; Mayor, 2013, **a.g.k.**, 258-259.

¹⁴⁰Plut. Pomp. 25.2; App. Mith. XII.IX.62; Rostovtzeff, 1949, **a.g.k.**, 945; Mayor, 2013, **a.g.k.**, 259.

¹⁴¹Magie, 1950, **a.g.k.**, 239.

¹⁴²App. Mith. XII.V.33., XII.IX.63; Arslan, 2000, **a.g.k.**, 36.

¹⁴³App. Mith. XII.IX.64.

¹⁴⁴Magie, 1950, **a.g.k.**, 240-241.

savaşa girişmiştir. Ancak bu savaş için kurduğu yeni ordu ve donanma, Arkhelaos tarafından Murena'ya iletildiğinde, zafer alayı gerçekleştirme hırsı içinde olan ve saldırmak için bir bahaneye ihtiyaç duyan Murena, bunu bir tehdit olarak algılamış ve Cappadocia'daki Mithridates'e ait Komana'ya (Tokat) saldırmıştır.¹⁴⁵

Gelişmelere ihtiyatla yaklaşan Mithridates ise elçilerini göndererek Sulla ile yapılan anlaşmayı hatırlatmış, ardından da Roma *senatosu'na* ve Sulla'ya Murena'nın yaptıklarıyla ilgili bilgi vermek amacıyla elçiler göndermiştir. Murena ise saldırılarına devam etmiştir. Roma'dan gönderilen temsilci *senato'nun* Murena'nın savaşa son vermesi gerektiğini iletmış ancak yanında herhangi bir yazılı belge getirmemiştir. Mithridates'in casuslarının Roma'dan gönderilen temsilci ve Murena arasındaki gizli konuşmayı Mithridates'e iletmeleri üzerine Mithridates, bu saldırılara Roma'nın onay verdiğini düşünerek savaş kararı almıştır. Yapılan savaşta ağır bir yenilgi alan Murena kaçmak zorunda kalmıştır.¹⁴⁶

1.4.3. III. Mithridates Savaşı (M.Ö. 74-63)

M.Ö. 78'de Sulla'nın ölümü Mithridates Savaşlarına bir yenisinin daha eklenmesinin önünü açmıştır. Dardanus'da imzaladıkları anlaşmanın resmîyet kazanması için Roma'ya elçiler gönderen Mithridates'in, Sulla'nın ölüm haberini almasıyla bütün planları değişmiştir. Bu durumu fırsat bilen Mithridates, damadı ve aynı zamanda müttefiki olan Armenia kralı Tigranes (M.Ö. 140-55) ile Kapadokya'yı işgal etmek için iş birliğine girişmiştir.¹⁴⁷ Hiçbir direnişle karşılaşılmadan ele geçirilen Kapadokya'nın toprakları Mithridates'e kalmıştır. Tigranes ise 300.000 kişilik bir nüfusu Mezopotamya'ya naklederek kendisine Tigranocerta (Silvan) kentini kurmuştur.¹⁴⁸

Asıl hedefi Asya Eyaletini ele geçirmek olan Mithridates bu kez kendisine müttefik olarak İspanya valisi Sertorius'u bulmuştur. Ünü Akdeniz coğrafyasında yayılan Sertorius'un hikayeleri tüccarlar, korsanlar ve elçiler tarafından Mithridates'e kadar ulaşmıştır.¹⁴⁹ İspanya'ya elçiler gönderen Mithridates, Sertorius'a para ve gemi vermeyi vaat ederken, karşılığında kendisi için Asya Eyaleti üzerinde tam hakimiyet sahibi olmayı

¹⁴⁵App. Mith. XII.IX.64.

¹⁴⁶App. Mith. XII.IX.65; Mayor, 2013, **a.g.k.**, 262-264.

¹⁴⁷App. Mith. XII.X.67; Evans, 2011, **a.g.k.**, 71.

¹⁴⁸App. Mith. XII.X.67; Strab. XII.2.9. 539; Mayor, 2013, **a.g.k.**, s. 293.

¹⁴⁹Plut. Sert. 23.1-2; App. Mith. XII.X.68; Cic. Man. 4.9; Mayor, 2013, **a.g.k.**, s. 295.

talep etmiştir.¹⁵⁰ Appianos'a göre, yaptıkları anlaşma gereği Sertorius Asya, Bithynia, Kapadokya, Galatia ve Paphlagonia'yı Mithridates'e vermiştir.¹⁵¹ Üç bin talent ve 40 gemi karşılığında Sertorius, Mithridates'e general ve askerlerini göndermiştir. Bunların yardımıyla Mithridates üçüncü ve son savaşına başlamıştır. Ancak Sertorius'un ölümünün ardından Roma, Mithridates'e karşı savaşması için ilk olarak Lucullus'u, ardından da Pompeius'u görevlendirmiştir.¹⁵²

M.Ö. 74 yılında Bithynia kralı IV. Nikomedes'in ölümünün ardından krallığını Roma'ya vasiyet etmesi, Mithridates'e Bithynia ve Asya'yı ele geçirmek için istediği fırsatı vermiştir. Mithridates, Nikomedes'in ikinci karısından oğlu olduğunu iddia eden birinin iddialarını gerekçe göstererek Bithynia, Asya ve Kapadokya üzerine saldırmıştır. Tahtın varisi olduğunu iddia eden bu kişi ilk başta yasal yollarla *Senatus*'a varis olduğuyula ilgili talepte bulunmuş ancak *Senatus* bunu onaylamamıştır. Sonunda Asya valisi Marcus Iuncus, Bithynia'yı Roma eyaleti olarak düzenlemesi için görevlendirilmiştir.¹⁵³

M.Ö. 74 senesinin *consul*'lerinden Cotta'ya Bithynia valiliğiyle birlikte donanmanın komutası verilmiştir. Diğer *consul* Lucullus ise Asya ve Cilicia valiliklerinin yanı sıra savaşın gidişatından asıl sorumlu kişi olarak seçilmiştir. Ancak Cotta Chalcedon'da (Kadıköy) ağır bir yenilgiye uğramıştır. Chalcedon'dan sonra ise Cyzicus'u (Erdek) kuşatma altına alan Mithridates beklediğinden daha etkili bir savunmayla karşılaşmıştır. Bu sırada Cilicia'dan gelen Lucullus ise düşmanını arkadan kuşatarak ikmal yollarını kesmiştir ve Mithridates'in ordusunu açlığa mahkum etmiştir.¹⁵⁴ Kış mevsiminin bastırması ve Cyzicus'un de henüz ele geçirilememiş olması üzerine Mithridates donanmasıyla birlikte kaçmıştır. Lampsacus'a (Lapseki) çekilen ordusunun büyük bir bölümü ise Lucullus tarafından katledilmiştir.¹⁵⁵ Chalcedon'dan sonra donanmayı yeniden oluşturmak için *senato* tarafından verilen parayı reddeden Lucullus, Roma'nın müttefiki olan kentlerden bir donanma oluşturarak Mithridates'in

¹⁵⁰Plut. Sert. 23.3.

¹⁵¹Plutarkhos'a göre, Sertorius adı geçen bölgelerin Mithridates'e bırakılmasında bir sakınca görmemiştir. Ancak Asia'nın verilmesine karşı çıkmıştır. **bkz.** Plut. Sert. 23.5; App. Mith. XII.X.68.

¹⁵²Plut. Sert. 24.2; App. Mith. XII.X.68.

¹⁵³App. Mith. XII.X.71; Vel. Pat. 2.4.1; Eutr. 6.6; Magie, 1950, **a.g.k.**, 320; Kaya M.A. (2019). *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi – III Hellenistik Dönem*. (1. Baskı), İstanbul: Bilge Kültür Sanat, s. 376; Bosch, 2020, **a.g.k.**, 167.

¹⁵⁴App. Mith. XII.XI.73-74; Plut. Luc. 9.1; Cic. Man. 8.20; Eutr. 6.6; Bosch, 2020, **a.g.k.**, 168.

¹⁵⁵App. Mith. XII.XI.73-76; Plut. Luc. 11.5.

donanmasını denizlerde mağlup etmiştir. Bunun üzerine Mithridates Pontus'a çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁵⁶

M.Ö. 72 yılında Nicomedia'da (İzmit) toplanan Romalı liderler Mithridates ile olan savaşın geleceğiyle ilgili aldıkları karar doğrultusunda, savaşı Pontus'a kadar götürüp Mithridates'i kendi ülkesinde mağlup etmeyi kararlaştırmışlardır.¹⁵⁷ Paphlagonia üzerinden Pontus'a ilerlemek üzere yola çıkan Lucullus, yol üzerinde Amisus'u (Samsun) ve Mithridates'in inşa ettiği Eupatoria'yı (Erbaa) kuşatma altına almış, başka bir ordusuna da Themiscyra'yı (Terme) kuşatma emrini vermiştir.¹⁵⁸ M.Ö. 71 yılında Kabeira (Niksar) yakınlarında yapılan savaşta Lucullus Mithridates'i yenilgiye uğratmıştır ve bölgeyi ele geçirmiştir. M.Ö. 71-70 yılları arasında Amisos (Samsun), Herakleia (Karadeniz Ereğli), Sinope (Sinop) ve Amaseia (Amasya) gibi Pontus bölgesinin önemli kentleri birer birer Lucullus tarafından zapt edilmiştir. Mithridates ise Armenia kralı Tigranes'in ülkesine kaçmıştır.¹⁵⁹

Mithridates'e karşı gerçekleştirdiği seferinden dönen Lucullus doğrudan Asya Eyaletine yönelmiş ve kaldığı iki sene boyunca eyaletin ekonomisinin düzelmesi için birtakım faaliyetlerde bulunmuştur. Ancak Mithridates ile olan mücadele henüz sona ermemiştir. Tigranes'ten, Mithridates'in kendisine teslim edilmesini isteyen Lucullus bu talebine karşılık göremeyince bir kere daha harekete geçmiştir. Lucullus'un ordusu Tigranes'in kurduğu Tigranocerta şehrini ele geçirmiştir. Bununla yetinmeyen Lucullus hem Mithridates'i hem de Tigranes'i ele geçirmek için Armenia'ya yönelmiştir. Yapılan ilk savaşta kazanan Lucullus, Tigranes'in başkentini ele geçirmek için daha da ileri gitmek istemesine rağmen, ordu içerisindeki huzursuzluklardan dolayı bunu gerçekleştirememiştir.¹⁶⁰

1.4.4. Korsanlarla Mücadele ve Mithridates Savaşının Komutasının Pompeius'a Verilmesi

Lucullus ordunun isteksizliği nedeniyle daha fazla ilerleyemeyince bundan yararlanmak isteyen Mithridates M.Ö. 67'de Pontus'a tekrar saldırarak Lucullus'un geride bıraktığı komutanlarını yenilgiye uğratmıştır. Aynı yıl içerisinde Zela'da (Zile)

¹⁵⁶Bosch, 2020, **a.g.k.**, 168; Magie, 1950, **a.g.k.**, 330.

¹⁵⁷Magie, 1950, **a.g.k.**, 332.

¹⁵⁸App. Mith. XII.XII.78; Kaya, 2019, **a.g.k.**, 384.

¹⁵⁹Plut. Luc. 19.1; Cic. Man. 8.21; Kaya, 2019, **a.g.k.**, 384-385; Bosch, 2020, **a.g.k.**, 168.

¹⁶⁰App. Mith. XII.XII.84-86; Cic. Man. 9.23; Bosch, 2020, **a.g.k.**, 168-169.

yapılan savaşı da kazanan Mithridates bu sayede Pontus'u geri almıştır. Müttefiki Tigranes ise Kapadokya'yı bir kez daha ele geçirmiştir. Lucullus için işlerin tersine gitmeye başladığı sırada, *Senatus*'un aldığı bir karar doğrultusunda savaşı gereksiz yere uzatmak ve kendi çıkarları doğrultusunda kazanç elde etmek gerekçeleriyle Lucullus görevinden alınmış ve ordusu dağıtılmıştır.¹⁶¹

Senatus tarafından Mithridates ile mücadele etmek için seçilen ve bu tehdidi ortadan kaldıracak yeni komutan Pompeius olmuştur. Bu atamada Pompeius'un Akdeniz'deki korsanlara karşı sağladığı başarının önemli etkisi vardır. Özellikle Pontus'ta süren savaşlar sırasında korsanlar denizlerdeki faaliyetlerini oldukça arttırmışlardır. Mithridates'e karşı yapılan seferlere odaklanıldığı için denizlere yönelik politika üretilmemesi ve Mithridates'in bazı korsan gruplarından müttefiki olarak yararlanması korsanları giderek cesaretlendirmiştir.¹⁶² Mithridates Asya'yı ele geçirdiğinde bu eyaleti uzun süre elinde tutmasının mümkün olmadığını anlayınca Asya'yı korsanların yağmalamasını istemiştir. Savaşın süresi uzadıkça korsanların hem sayıları on binleri bulmuş hem de daha büyük gemilere sahip olmuşlardır. Yağmanın getirisi korsanlara o kadar cazip gelmiştir ki, Mithridates yenilmesine rağmen bu faaliyetlerinden vazgeçmemişlerdir. Zamanla faaliyet gösterdikleri coğrafya o kadar genişlemiştir ki, İtalya kıyılarını bile tehdit eder hale gelmişlerdir. Bazı Romalı asil kadınları ve *praetor*'ları dahi kaçırmışlardır.¹⁶³

Korsan tehdidinin bu derece ciddi düzeye ulaştığı bir dönemde *consul*'lüğü biten Pompeius siyaset sahnesinden çekilmiştir.¹⁶⁴ Roma'nın artan nüfusu sebebiyle tahıla duyduğu ihtiyaç, korsan tehlikesi sebebiyle karşılanamamış ve açlık baş göstermiştir. Bu nedenle M.Ö. 67 yılında Pompeius'un yakın arkadaşı ve o yılın *tribunus*'u Gabinius tarafından önerilen bir yasayla (*Lex Gabinia*) korsanlara karşı mücadele etme görevine Pompeius atanmıştır.¹⁶⁵ Bu yasaya göre, Pompeius üç yıl süreyle tüm Akdeniz'deki en yetkili kişi olarak görevlendirilmiştir. Deniz kıyısından 400 stades (80 km) içeriye olacak şekilde karada da istediğini yapma hakkı tanınmıştır. Bunun yanı sıra eyaletlerden asker

¹⁶¹App. Mith. XII.XIII.90; Eutr. 6.9; Mayor, 2013, **a.g.k.**, 354-356.

¹⁶²Plut. Pomp. 24.1; Evans, 2011, **a.g.k.**, 97.

¹⁶³App. Mith. XII.XIV.92-93.

¹⁶⁴R. Seager (2003). *Pompey The Great*. Oxford: Blackwell Publishing, s. 40.

¹⁶⁵App. Mith. XII.XIV.94; Plut. Pomp. 25.1; Vell. Pat. 2.31.1-2.

ve para toplama yetkisi de yasada öngörülmüştür. Romalılar tarafından bir kişiye bu kadar geniş yetki daha önce hiçbir zaman verilmemiştir.¹⁶⁶

Başlangıçta Pompeius'un emrinde 15 *legatus* ve 200 gemi bulunurken sonradan *legatus*'ların sayısını 24'e, gemi sayısını ise 500'e çıkarmıştır. Pompeius, denizi on üç ayrı bölgeye ayırarak her bir *legatus*'u emrinde belli bir miktar filo ve askerle bu bölgelerde görevlendirmiş ve bunları sıkı bir denetim altında tutmuştur. Bu yöntem korsanların kaçmasını engellemiş ve kısa zamanda Romalılara üstünlük sağlamıştır. Son olarak korsanları merkezleri olan Cilicia'da yenilgiye uğratarak bu tehdidi kısa zamanda ortadan kaldırmıştır. Kendisine üç yıl süreyle yetki verilmesine rağmen Pompeius üç aydan kısa bir sürede, yaklaşık olarak kırk dokuz günde denizlerdeki güvenliği sağlamıştır.¹⁶⁷

Korsanlara karşı kazandığı zaferin ardından henüz Cilicia'da bulunan Pompeius, Mithridates'e karşı sürdürülen savaşın komutasına getirilmiştir. Bu sefer çıkarılan yasa korsanlara karşı mücadele etmesi için çıkarıldan çok daha geniş yetkileri barındırıyordu. İtalya sınırlarının ötesindeki her şey artık Pompeius'un yetkisindeydi. Savaş ve barış kararı verme, ülkeleri dost veya düşman olarak sınıflandırma tamamen Pompeius'un elindeydi.¹⁶⁸ Ayrıca dönemin *tribunus*'u Manilius'un önerdiği bu yasa (*Lex Manilia*) Lucullus'un Mithridates ve Tigranes'e karşı yürüttüğü savaşlarda komuta ettiği güçleri, yetkisinde olan bölgeleri, hatta yetkisine verilmeyen Küçük Asya'daki pek çok bölgeyi de Pompeius'un kontrolüne vermiştir.¹⁶⁹

Pompeius ilk olarak yayınladığı bildirilerle tüm askerleri sancak altında toplanmaya çağırmıştır. Ardından hiç vakit kaybetmeden üç lejyonunu Cappadocia'da Armenia tehdidine karşı bırakarak Galatia'ya geçmiştir. Galatia'da Lucullus'la buluşmuş ve onun emrindeki orduyu teslim almıştır. Pompeius kadar güçlü bir orduya sahip olmadığını bilen Mithridates ise Parth kralı III. Phraates'den (M.Ö. 70-57) yardım istemiştir. Ancak Pompeius, Mithridates'den önce davranarak Parth kralıyla dostluk kurmuştur.¹⁷⁰ Yapılan bütün bu hazırlıklardan sonra Pompeius, yeni ordusuyla birlikte

¹⁶⁶App. Mith. XII.XIV.94; Plut. Pomp. 25.2; Evans, 2011, **a.g.k.**, 97.

¹⁶⁷App. Mith. XII.XIV.94-96; Plut. Pomp. 25-26, 28.2; Vell. Pat. 2.32.4; Cic. Man. 12.35; Eutr. 12.6; Evans, 2011, **a.g.k.**, 98.

¹⁶⁸App. Mith. XII.XV.97.

¹⁶⁹Plut. Pomp. 30.1-2; Vell. Pat. 2.33.1-2; Evans, 2011, **a.g.k.**, 99.

¹⁷⁰Dio. 36.45.3; Plut. Pomp. 31.1-2,5; Magie, 1950, **a.g.k.**, 353; Kaya, 2019, **a.g.k.**, 397.

Mithridates'e karşı giriştiği mücadelede olağanüstü bir başarı elde etmiştir. Bütün kuvvetlerini kaybeden Mithridates, damadı Tigranes'in yanına sığınmak zorunda kalmıştır.¹⁷¹

1.4.5. Pompeius'un Küçük Asya'daki Düzenlemeleri

Doğu seferlerinin sona ermesinin ardından geri dönen Pompeius'un önceliğinde Küçük Asya'da gerçekleştirmek istediği düzenlemeler yer alıyordu. Pompeius'un gerçekleştirdiği bu düzenlemeler, Kaya'ya göre; "Türkiye'nin Eskiçağ tarihinde "Roma Dönemi" denilerek tanımlanan yeni bir döneme geçiş sürecini başlatmıştır." Bunlar üç temel unsura dayanmıştır; eyalet düzenlemeleri, kentleşme ve Roma'ya bağımlı olan krallarla ilgili yapılan düzenlemeler.¹⁷²

M.Ö. 65-64 kışını Amisos'ta geçiren Pompeius, M.Ö. 64-63 yıllarında Antiokheia'da (Antakya) düzenlemelerini tamamlayarak tekrar Amisos'a geçerek planlarına son şeklini vermiş ve uygulamaya başlamıştır.¹⁷³ Pompeius'un Anadolu'nun doğusunun güvenliği ve yönetimiyle ilgili tamamen yeni olan bu planın en önemli noktasını, Mithridates'in krallığı olan Pontus'u eyalete dönüştürerek Bithynia ile birleştirmesi oluşturmuştur.¹⁷⁴ Böylece M.Ö. 74'te Roma eyaleti yapılan Bithynia ile Pompeius tarafından ele geçirilen Pontus, Bithynia-Pontus adıyla tek bir eyalet haline getirilmiştir.

Pontus bölgesindeki kentleşme ile ilgili gerçekleştirilen düzenlemeleri saptamak oldukça zordur. Bunun en büyük sebebi düzenlemelerin ele alındığı antik kaynakların yetersiz olmasıdır. Konu hakkındaki neredeyse temel sayılabilecek tek kaynak Strabon'dur. (M.Ö. 64- M.S. 24) Strabon'a göre, Pompeius eyaletler ile ilgili düzenlemelerini gerçekleştirdikten sonra bölge topraklarını on bir şehir arasında paylaşmıştır. Ancak Strabon bu şehirlerin ismini açık bir şekilde vermemiştir. Eserinin diğer pasajlarında ise kurulan bu kentlerden sadece yedisinin adı geçmektedir.¹⁷⁵

¹⁷¹Vell. Pat. 2.37.1-3.

¹⁷²Ayrıntılar için **bkz.** M. Oktan (2008). Roma Cumhuriyet Dönemi'nde Pontos'da Yapılan Düzenlemeler: *Anadolu/Anatolia*, 34, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, s. 59-68; Kaya, 2019, **a.g.k.**, 403-404.

¹⁷³Magie, 1950, **a.g.k.**, 368.

¹⁷⁴S. Mitchell (2001). *Anatolia Land, Men, and Gods in Asia Minor. Vol I*, New York: Oxford University Press, s. 31.

¹⁷⁵Strab. XII.3.1.541; M. A. Kaya (1998). Anadolu'da Roma Egemenliği ve Pompeius'un Siyasal Düzenlemeleri. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 13, S. 1, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, s. 166.

Diğer antik kaynaklara baktığımızda Appianos (M.S. 95-165) sadece Nicopolis ve Magnopolis kentlerinin ismini vermektedir.¹⁷⁶ Plutarkhos (M.S. 46-120) ise Pompeius'un doğuda ve Mezopotamya'da gerçekleştirdiği seferlerinden sonra otuz dokuz şehir kurduğunu ifade etmiştir ancak bu şehirlerin isimlerinin neler olduğuyla ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir.¹⁷⁷ Cassius Dio (M.S. 155- 229) ise Pompeius için “sekiz şehri kolonize etti” ifadesini kullanmıştır.¹⁷⁸ Bu ifade muhtemelen Pompeius'un kurduğu şehirler için kullanılmıştır. Çünkü daha önceki bir pasajında koloni olarak sadece Nicopolis'in (Eskihisar) kurulduğundan bahsetmiştir.¹⁷⁹ Bahsi geçen bu sekiz şehrin yedisi Strabon'un ifade ettiği şehirler olarak kabul edilebilir. Ancak sekizincisinin hangisi olduğu bilinmemektedir.¹⁸⁰ Magie bu sekizinci şehrin Kapadokya'da yer alan Mazaca (Kayseri) olabileceğini ifade eder.¹⁸¹ Sonuç olarak antik kaynaklar içerisindeki bu yetersizliğe ve net olmayan ifadelerle rağmen gerçeğe en yakın kaynak olarak Strabon söylenebilir.

Strabon'a göre Pompeius'un kurduğu şehirler, Pontus'un doğusundan batısına doğru Nikopolis, Diospolis, (Niksar) Megalopolis (Sivas), Magnopolis (Erbaa), Zela, Neapolis (Vezirköprü) ve Pompeiopolis (Taşköprü) olarak sıralanabilir.¹⁸² Bu kentlerin bazıları Pompeius tarafından kurulmuş, bazıları ise onun tarafından tamamlanmıştır.¹⁸³ Bu yeni yerleşim yerleri her ne kadar şehir olarak ifade edilse de, aslında bunlar daha çok köy yerleşimleridir.¹⁸⁴ Çünkü Pontus bölgesinin iç kesimlerindeki kent yaşamı o dönemde çok az gelişmiş bir seviyedeydi.¹⁸⁵ Nüfusun çok büyük bir bölümü köylerde ve kasabalarda yaşamaktaydı.¹⁸⁶ Bu durumu Strabon'un eseri de doğrulamaktadır. Strabon bir pasajında, Pompeius'un Phazemon Köyü'ndeki bir yerleşmeyi kent olarak ilân edip, buraya Neapolis ismini verdiğini ifade etmiştir.¹⁸⁷ Bu yedi şehir dışında kalan diğer dört

¹⁷⁶App. Mith. XII.XV.105, XII.XVII.115.

¹⁷⁷Plut. Pomp. 45.2.

¹⁷⁸Dio. 37.20.2.

¹⁷⁹Dio. 36.50.3.

¹⁸⁰Kaya, 1998, **a.g.k.**, 166.

¹⁸¹Magie, 1950, **a.g.k.**, 1232.

¹⁸²Strab. XII.3.28. 555 (Nicopolis), 12.3.31. 556 (Diospolis), 12.3.37. 560 (Megalopolis ve Zela), 12.3.30. 556 (Magnopolis), 12.3.38. 560 (Neapolis), 12.3.40. 562 (Pompeiopolis); Kaya, 1998, **a.g.k.**, 166.

¹⁸³Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 31-32.

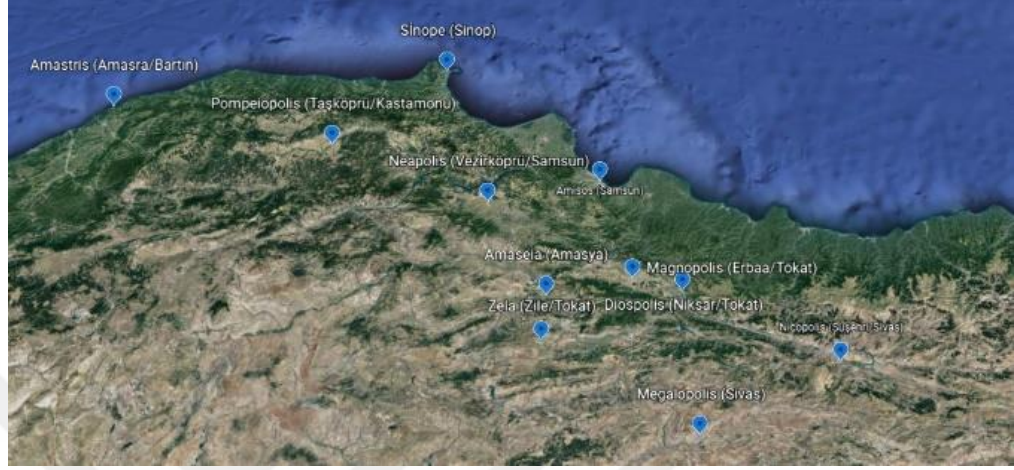
¹⁸⁴W.G. Fletcher (1939). The Pontic Cities of Pompey The Great: *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*. Vol. 70, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 18.

¹⁸⁵A.H.M. Jones (1971). *The Cities of The Roman Eastern Provinces*. London: Oxford University Press, s. 155.

¹⁸⁶A.N. Sherwin-White (2006). Lucullus, Pompey and the East: *The Cambridge Ancient History*, Vol.9. (Ed: J.A. Crook, A. Lintott ve E. Rawson), Cambridge: Cambridge University Press, s. 267.

¹⁸⁷Strab. XII.3.38.560.

şehir ise Amisus, Sinope, Amastris ve Amaseia'dır. Bunlar Pontus bölgesinin şehir olgusuna sahip merkezleridir. Amisus, Sinope ve Amastris uzun zaman önce kurulmuş Grek kolonileri ve aynı zamanda da liman kentleridir. Amaseia ise Mithridates'in eski kraliyet başkentidir.¹⁸⁸ (Bkz. Harita 1.1.)



Harita 1.1: Pompeius'un Küçük Asya'da kurduğu yerleşimler.

Pompeius'un planlarının üçüncü ve son aşamasını ise Küçük Asya'daki Roma'ya bağlı krallar ile gerçekleştirdiği düzenlemeler oluşturmaktadır. Küçük Asya'da bağımlı krallar ile yapılan iş birlikleri Romalılar için oldukça önemlidir. Çünkü Romalılar Anadolu'da kalıcı garnizon bulundurma konusunda oldukça isteksizlerdi. Bu nedenle vahşi ve asi bölgelerin kontrolünü kendilerine bağımlı olan bu krallar aracılığıyla sağlamayı tercih etmişlerdir. Uygarlık seviyesi yüksek olan bölgelerin kontrolü ise doğrudan Romalıların elindeydi.¹⁸⁹ Dolayısıyla bu anlayış ve zorunluluktan dolayı Pompeius, Romanizasyon'un¹⁹⁰ zor olacağı bu bölgelerin yönetimini, Roma'ya hizmet etmeye hazır yerel yöneticilere vermiştir.¹⁹¹

¹⁸⁸Magie, 1950, **a.g.k.**, 370; Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 31.

¹⁸⁹Strab. XIV.5.6, 671; Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 33.

¹⁹⁰Romanizasyonun tanımı ile ilgili araştırmacılar arasında oldukça farklı görüşler vardır. Collingwood'a göre, Romanizasyon, Roma ve eyaletlerdeki topluluklar arasındaki bir kaynaşma veya karışım sürecidir. Haverfield'e göre, Latinceyi veya Roma görgü kurallarını, normlarını, siyasi ve ekonomik geleneklerini ve maddi kültürünü benimsemiş yerli nüfusun kültürü ile Roma arasındaki kademeli kültürel etkileşimdir. R.G Collingwood (1934). *Roman Britain*. Oxford: At The Clarendon Press, s. 91-92'den ve F. Haverfield (1923). *The Romanization of Roman Britain*. London: At The Clarendon Press, s. 22'den aktaran J.M. Madsen (2006). *The Romanization of the Greek elite in Achaia, Asia and Bithynia: Greek Resistance or Regional Discrepancies: Orbis Terrarum*, Vol. 8, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, s. 89-90; Rostovtzeff ise Romanizasyon kavramını, egemen bir devlet veya ulus tarafından sunulan yüksek yaşam biçiminin çekiciliği olarak yorumlamıştır. M. Rostovtzeff (1960). *Rome*. (Çev: Elias J. Bickerman). London: Oxford University Press, s. 215.

¹⁹¹ Magie, 1950, **a.g.k.**, 371.

Yerel yöneticilere verilen bu bölgelerden biri Paphlagonia'dır. Paphlagonia, kuzeyde Bithynia ve Pontus'un, güneyden ise Galatia'nın çevrelediği bölgedir. Bithynia ve Pontus krallıklarının tek bir eyalet olarak birleştirilmesinden sonra Pompeius Paphlagonia'lılar ile olan ilişkileri yeniden düzenlemiştir.¹⁹² Oldukça küçük bir bölge olan Paphlagonia çeşitli yerel yöneticiler tarafından yönetilmiştir.¹⁹³ Ancak krallarının soyu tükendikten sonra bölge Romalıların yönetimine kalmıştır. Pompeius ise bu bölgeyi ikiye ayırarak, yönetimini Pylaemenes hanedanının üyelerinden Attalus ve Pylaemenes'e vermiştir.¹⁹⁴

Yerel krallar arasında Roma'nın Küçük Asya'daki en sadık müttefiki Cappadocia kralı I. Ariobarzanes olmuştur. Roma'ya olan bağlılığı sayesinde, kendisine Lucullus tarafından Tomisa Kalesi verilerek ödüllendirilmiştir. Ancak Pompeius ile birlikte Ariobarzanes'in egemenlik alanı oldukça genişlemiştir. Sophene bölgesinin tamamı Ariobarzanes'in yönetimine bırakılmıştır. Lycaonia bölgesinin güneybatısına doğru ise verimli topraklara sahip olan, ayrıca yer altı ve yer üstü kaynakları bakımından da oldukça zengin bir bölge olan Cybistra da kendisine bırakılan bölgeler arasındaydı. Bu bölge ayrıca stratejik açıdan da oldukça önemliydi, çünkü Cilicia ve ardından da Syria'ya açılan Gülek Boğazı bu bölgenin kontrolündeydi.¹⁹⁵

Pompeius'un Roma'ya sadık bağımlı krallara yönelik gerçekleştirdiği bu düzenlemelerden en kârlı çıkan ise Galatia kralı Deiotarus olmuştur. Paphlagonia'nın güneyinden itibaren toprakları yayılmaya başlayan Galatia'lıların ülkeleri doğuda Pontus'a, batıda ise Sangarius'un (Sakarya) yukarısı ve Asya'ya kadar uzanmaktaydı.¹⁹⁶ Galatia'lılar üç kabileye ayrılmışlardır. Bunlar: Trokmi'ler, Tolistobog'lar ve Tektosag'lardır. Trokmi'ler Pontus ve Kapadokya civarında oldukça iyi tahkim edilmiş bir bölgede yaşamışlardır. Tolistobog'lar Bithynia ve Phrygia Epiktetos sınırındaki Bloukion ve Peion kalelerinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Tektosag'lar ise Pessinous (Ballıhisar) ve Büyük Phrygia yakınlarındaki bölgelere sahip olmuşlardır.¹⁹⁷ Galatların

¹⁹²Strab. XII.3.41, 562; Jones, 1971, **a.g.k.**, 161; Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 33.

¹⁹³Strab. XII.3.41, 562; Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 33.

¹⁹⁴App. Mith. XII.XVII.115; Eutr. 6.14; Strab. XII.3.1, 541; Magie, 1950, **a.g.k.**, 372; Ele geçirilen bir yazıtı göre, bölge ilk imparator Octavianus'a bağlılık yemini etmiştir. Bu durum Pompeius sonrası dönemde Roma hakimiyetinin bölgede yayıldığını göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için **bkz.** S.L. Sorensen (2015). Neapolis'ten Yemin Yazıtı. (Çev: G. Girdivan), *CEDRUS*, III, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, s. 269-276.

¹⁹⁵Strab. XII.2.1, 535; Magie, 1950, **a.g.k.**, 374-375.

¹⁹⁶Magie, 1950, **a.g.k.**, 372.

¹⁹⁷Strab. XII.5.2, 567.

yönetim anlayışları kendi geleneksel Kelt sistemlerine dayanıyordu ve buna göre her kabile kendi içerisinde dört klana ayrılmıştı ve her klanın başında birer *tetrarkhes* bulunuyordu.¹⁹⁸

Tolistobog kralı Deiotarus Mithridates Savaşları sırasında Sulla ve Murena gibi komutanlar tarafından övgüye layık görülmüştür. Pompeius Roma'nın çıkarları doğrultusunda hareket etmeye hazır olan bu kraldan yararlanmak için birtakım düzenlemelerde bulunmuştur. İlk olarak Deiotarus'un kendi halkı arasındaki gücünü arttırmak için Galatia'lıların geleneksel yönetimi içindeki on iki *tetrarches* uygulamasına son vererek her kabilenin başında sadece bir tane bulunması uygulamasını getirmiştir.¹⁹⁹ Böylece Tolistobog'ların *tetrarches*'i Deiotarus, Trocmi'lerin ise Brogitarus olmuştur. Tektosag'ların yöneticisinin ise kim olduğu bilinmemektedir.²⁰⁰ Ayrıca Deiotarus'a diğer yöneticilerden farklı olarak kral unvanı da verilmiştir.²⁰¹

Deiotarus'un Galatia toprakları üzerindeki hakimiyetini tanıyan Pompeius, bu toprakların yanı sıra, onun krallığına Küçük Asya'nın uzak pek çok bölgesinin de kontrolünü vermiştir. Bu bölgeler Gazelonitis (Bafra), Pharnaceia (Giresun), Trapezus (Trabzon) daha doğuda ise Colchis'tir (Gürcistan). Ancak Colchis'in Deiotarus'a verilmesi konusunda antik dönem yazarları farklı görüşlere sahiplerdir. Strabon bu bölgenin Pompeius tarafından Deiotarus'a bırakıldığını ifade ederken, Appianos ve Eutropius, Colchis'in, yerel bir yönetici olan Aristarchus'un yönetimine verildiğini ifade etmişlerdir. Deiotarus'un dışında Trocmi'lerin yöneticisi yapılan Brogitarus'a da Mithridates'in inşa ettiği Mithridation kalesi verilmiştir.²⁰²

1.5. Pompeius'un Küçük Asya'daki Koloni Politikası

1.5.1. Nicopolis

Pompeius'un Anadolu'da herhangi bir koloni kurup kurmadığı konusunda tam bir fikir birliğine varılmış değildir. Bu durumun en büyük sebebi antik kaynakların yetersiz olması ve neredeyse yok denecek kadar az arkeolojik verinin bulunmasıdır. Bu nedenle Pompeius'un Küçük Asya'daki koloni politikasının ne olduğunun saptanması oldukça

¹⁹⁸Strab. XIII.5.1, 567; Magie, 1950, **a.g.k.**, 373; Sherwin-White, 2006, **a.g.k.**, 269.

¹⁹⁹Magie, 1950, **a.g.k.**, 373.

²⁰⁰Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 33.

²⁰¹Magie, 1950, **a.g.k.**, 373.

²⁰²App. Mith. XII.XVII.115; Eutr. 6.14; Strab. XII.3.13, 547, 12.5.2, 567; Magie, 1950, **a.g.k.**, 373-374; Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 33.

tartışmalıdır. Dolayısıyla Pompeius'un izlediği koloni politikası tartışılmadan önce, ilk olarak Anadolu'nun herhangi bir yerinde koloni kurup kurmadığının araştırılması gerekmektedir. Pompeius'un izlemiş olduğu koloni politikası ise mevcut veriler ışığında öncelikle coğrafi ve koloninin yapısı bağlamında, sonrasında ise Roma siyaseti ve Pompeius'un bu siyaset içerisinde bulunduğu konum bağlamında ele alınmalıdır.

Pompeius'un Anadolu'da kurmuş olduğu düşünülen tek koloni kenti, günümüzde Sivas ilinin Suşehri ilçesinin beş kilometre güneydoğusunda eski adı Pürk olan Eskihisar köyündeki Nicopolis'tir.²⁰³ Koloninin varlığını doğrulayan tek yazıt da yine bu bölgede bulunmuştur.²⁰⁴ Küçük Armenia sınırında kurulan bu yerleşim yeri Roma eyaletine bağlanmıştır.²⁰⁵ Pek çok dönem ve geç dönem yazarı eserlerinde Nicopolis ile ilgili olarak sınırlı bilgilere yer vermişlerdir. Bu yüzden Nicopolis'in koloni mi yoksa kent mi olduğu ile ilgili bir belirsizlik bulunmaktadır. Özellikle Strabon, Appianos ve Cassius Dio'nun ifadeleri oldukça önemlidir. Strabon *Geographika*'sında Nicopolis'i şu şekilde ifade etmiştir: "... Dasteira yakınında sulak bir dağı ele geçirmiş ve kuşatılınca, dağları aşarak Kolkhis'e ve oradan Bosporus'a kaçmaya zorlanıncaya kadar burada kalmıştır. Bu yerin yakınında Küçük Armenia'da Pompeius, Nikopolis adında bir kent kurmuştur. Burası bugüne kadar kalmıştır ve oldukça kalabalıktır".²⁰⁶

Appianos *Mithridates Savaşları*'nda Nicopolis ile ilgili olarak, "Ve şimdi Pompeius, tüm savaşın sona erdiğini düşünerek, Mithridates'i yenilgiye uğrattığı yerde Nicopolis olarak adlandırılan bir şehir kurdu ve burası Küçük Armenia'da yer alıyordu"²⁰⁷ demiştir.

Cassius Dio'nun Nicopolis ile ilgili aktardıkları ise en dikkat çekici olandır. Çünkü Nicopolis ile ilgili verdiği ayrıntıların yanı sıra, burasının Pompeius tarafından bir koloni olarak kurulduğunu açıkça ifade etmektedir. Cassius Dio *Roma Tarihi*'nde Nicopolis'i şu şekilde aktarmıştır:

²⁰³C.Texier (2002). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*. C.3. (Çev: Ali Suat). Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, s. 131, dipnot. 317.

²⁰⁴Magie, 1950, **a.g.k.**, 1232; Kaya, 1998, **a.g.k.**, s. 167. Bahsi geçen yazıtın içeriği dışında görseline ulaşılammıştır.

²⁰⁵Appianos, Strabon ve Yaşlı Plinius'a göre Nicopolis Küçük Armenia'da kurulmuş bir kendir. bkz. App. Mith. XII.XV.105; XII.XVII.115; Strab. XII.3.28, 555; Plin. Nat. 6.10.26; Jones, 1971, **a.g.k.**, 157.

²⁰⁶Strab. XII.3.28, 555.

²⁰⁷App. Mith. XII.XV.105.

“Bu olaylar sırasında Pompeius onu takip etmeleri için adamlarını gönderdi; ancak o Phazis’in karşısına kaçtığında Romalı lider ona karşı zafer kazandığı yerde bir şehri kolonize etti ve onu yaralı ve emekli askerlerine verdi. Pek çok komşu halk kendi istekleriyle bu yerleşim yerine katıldılar ve onların halâ var olan sonraki nesilleri şimdi Nicopolitan’lar olarak adlandırılıyorlar ve Kapadokya eyaletine bağlıdır”.²⁰⁸

Antik kaynaklarda Nicopolis’e dair aktarılan bilgiler yerleşim yerinin koloni veya kent olduğunun saptanmasını oldukça zorlaştırsa da bölgeden ele geçirilen bir yazıt, yerleşimin statüsünün saptanmasına yeni bir boyut kazandırmaktadır. Yazıt, imparator III. Gordianus (M.S. 225-244) zamanında *Legio XIII Gemina Gordiana*’da görev yapmış Kapadokya eyaletinin valisi P. Petronius Polianus (M.S. 247-248/249) ile ilgili bir onurlandırma yazıtıdır. Yazıtta net bir şekilde Nicopolis için “İtalyan kolonisi” ifadesi kullanılmakta ve buradan “metropolis” olarak bahsedilmektedir.²⁰⁹

Eldeki bu veriler ışığında Nicopolis ile ilgili söylenebilecek iki durum vardır. Bunlardan birincisi kesin olarak bölgenin uzun yıllar boyunca iskân edilmiş olduğudur.²¹⁰ Pompeius’un kenti veya koloniyi kurduğu tarihten, yazıtta ifade edilen Polianus’un valiliği sırasındaki tarihe kadar yaklaşık olarak üç yüz yıllık bir zaman vardır. Ayrıca yazıtta geçen “metropolis” kelimesi buranın gelişmiş bir yerleşim yeri ve nüfusunun fazla olduğunu göstermektedir. Strabon nüfusun kalabalık olduğundan bahsederken, II. ve III. yüzyıllarda yaşamış olan Cassius Dio ise buraya yerleşen nüfusun sonraki nesillerinin halâ yaşamakta olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla söz konusu yerleşim, imparatorluk döneminde diğer merkezlerde olduğu gibi önemli bir gelişim aşaması göstermiş olmalıdır.

İkinci durum ise kesin olmamakla birlikte üç yüz yıllık bu süreç içerisinde Nicopolis’in statüsünün değişmiş olma ihtimalinin bulunmasıdır. Cassius Dio’nun aktardığı gibi burası koloni olarak kurulmuş ve yazıtın gösterdiği gibi III. yüzyılda halâ koloni olarak varlığını sürdürmüş olabilir. Bunun yanı sıra Strabon ve Appianus’un

²⁰⁸Dio. 36.50.3.

²⁰⁹H. Grégoire (1909). Rapport sur un voyage d'exploration dans le Pont et en Cappadoce, *Bulletin de correspondance hellénique*, Vol. 33, s. 35; Ş. Yurdakul (2020) *Roma’nın Principatus Devri’nde (M.Ö. 27 - M.S. 284) Kappadokia Eyalet Valileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, s. 286.

²¹⁰Nicopolis 6. yüzyılda bile varlığını sürdürmektedir. Geç dönem tarih yazarı Procopius, Nicopolis’te 6. yüzyılda bir takım inşa faaliyetlerinin gerçekleştiğinden bahsetmektedir. (3.6.) https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Buildings/3*.html#note19 (E.T: 21.04.2022)

aktardığı gibi Pompeius tarafından Nicopolis bir kent olarak kurulmuş olup, sonrasında koloni statüsü almış da olabilir. Nitekim Jones ve Mitchell kentin 3. yüzyılda koloni statüsü aldığı konusunda hem fikirdirler.²¹¹ Bir diğer olasılık ise Nicopolis'in koloni olarak kurulup, zaman içerisinde kent konumuna ulaştığı ancak III. yüzyılda yeniden koloni statüsü kazandığıdır. Ancak mevcut verilerle bu olasılıkların hangi tarihte yaşandığını kesin olarak saptamak mümkün değildir. Özellikle de Nicopolis III. yüzyılda koloni statüsü kazandıysa, bunun gerekçeleri Roma'nın III. yüzyıldaki siyasi ve askeri şartlarında aranmalıdır.

Antik kaynakların pek çoğu Nicopolis'i kent olarak tarif etse de Pompeius'un Nicopolis'i koloni olarak kurmuş olabileceği olasılıklar arasındadır. Sherwin-White'a göre Pompeius Küçük Armenia'da gerçekten bir koloni yerleşimi kurmuştur.²¹² Kurulduğu coğrafya ve Pompeius'un Roma siyasetindeki konumu aslında gerçekten Nicopolis'in bir Roma kolonisi olarak kurulmuş olabileceği olasılığını arttırmaktadır. Bu hususlar aynı zamanda Pompeius'un Küçük Asya'daki koloni politikasına da ışık tutmaktadır.

Coğrafi bağlamda ele alındığında Nicopolis, Roma'nın Pontos Eyaleti ve Küçük Armenia Krallığı arasındaki sınıra yakın bir yerde kurulmuştur.²¹³ Böyle bir noktada yerleşimin kurulması ilk olarak sınır güvenliği gerekçesini akla getirmektedir. Roma'nın ilk kez M.Ö. IV. yüzyılda izlemeye başladığı kolonizasyon politikasının temelinde de deniz ve kara sınırlarında Latin ve Vatandaş kolonileri kurarak dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı bunlardan yararlanma politikasının yer aldığı bilinmektedir. Mithridates'in Pompeius karşısında yenilgiye uğrayarak kaçmasından sonra, Mithridates'e yardım ettiği gerekçesiyle kral Tigranes'e karşı harekete geçen Pompeius, Armenia ile olan ilişkileri yeniden düzenlemiştir.²¹⁴ Ancak buna rağmen kanımızca Pompeius'un herhangi bir beklenmedik tehdide karşı sınırda bir koloni kurmayı gerekli görmüş olma olasılığı da bulunmaktadır.

Küçük Asya'daki güvenlik gerekçeleri sadece sınır güvenliği veya Anadolu'nun yerel krallıklarıyla ilgili değildir. Strabon Anadolu'nun pek çok bölgesinde çete ve haydut faaliyetlerinin bulunduğu, bazı bölgelerde de henüz medenileşmemiş vahşi halkların

²¹¹Jones, 1971, **a.g.k.**, 171; Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 32.

²¹²Sherwin-White, 2006, **a.g.k.**, 267.

²¹³Magie, 1950, **a.g.k.**, 409.

²¹⁴Ayrıntılar için **bkz.** App. Mith. XII.XV.104-105.

yaşadığından bahseder.²¹⁵ Roma kolonilerinin bir diğer işlevi bu tip faaliyetlere karşı lejyonların bulunmadığı bölgelerdeki güvenliği sağlamaktır. Özellikle de *veteranlar* sahip oldukları eğitim ve tecrübe gereği yağma faaliyetlerine karşı oldukça etkili olmuşlardır.²¹⁶ Strabon, Pontos'un doğusundaki Paryadros Dağı'nda yaşayan insanların tamamını vahşi olarak nitelendirmiştir. Özellikle de Heptakometleri daha tehlikeli olarak ifade eden Strabon, bu vahşilerin Pompeius'un üç askeri birliğini imha ettiklerini belirtmiştir.²¹⁷ Dolayısıyla Pontos'un doğusunda, krallıkların dışında bazı bölgesel tehditlere karşı Pompeius burada bir koloni kurulmasını uygun görmüş olabilir.

Güvenlik gerekçelerini doğrulayan bir diğer durum ise koloninin yapısıyla ilgilidir. Cassius Dio Nicopolis'in bir *veteran* kolonisi olduğunu ifade etmiştir. Geç dönem tarihçisi Orosius (M.S. 385- 420) da bu yerleşim yerine yerleşecek gruplar arasında "yaşlılar" ifadesini kullanmıştır.²¹⁸ Muhtemelen bu ifade Pompeius'un ordusundaki veteranları tanımlamak için kullanılmıştır. Pompeius'un buraya emekli askerlerini yerleştirmiş olması hem buranın koloni olabilme olasılığını arttırmakta hem de Pompeius'un izlediği koloni politikasında güvenlik gerekçelerini ön planda tuttuğunu göstermektedir. Geç Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan veteran kolonilerinin Küçük Asya'daki ilk örneklerinin Octavianus döneminde ortaya çıkmaya başladığı düşünüldüğünde, Pompeius'un kurmuş olduğu Nicopolis'in bir veteran kolonisi olduğunun doğrulanması, Küçük Asya'daki veteran kolonilerinin tarihini değiştirebilecektir.²¹⁹

Pompeius'un Küçük Asya'da görev alıncaya kadar batıda görev yaptığı ve bu nedenle de ordusunun büyük bir bölümünün Latin kökenli askerlerden oluştuğu düşünülebilir. Bu askerlerinin bir kısmını Nicopolis'e yerleştirdiğini kabul edersek, izlediği koloni politikasında ortaya çıkan bir diğer tartışma bölgede bir Romanizasyon siyaseti uygulayıp uygulamadığıdır. Bu durumun net bir şekilde açıklığa kavuşabilmesi için Pompeius'un Pontos bölgesindeki yönetsel düzenlemelerinin anlaşılması

²¹⁵Olympos Dağı çevresinde faaliyet gösteren çete reisi Kleon için **bkz.** Strab. XII.8.8-9, 575; Roma'nın müttefiği olan Amyntas'ın Pisidia'da savaştığı Homonadeis kavmi ve Amyntas'ın ölümüne sebep olan Kilikia'lılar için **bkz.** Strab. XII.6.3, 569; Isauria bölgesindeki haydut faaliyetleri için **bkz.** Strab. XII.6.2, 569; Pamphylia bölgesindeki haydutlar için **bkz.** Strab. XII.7.2, 570.

²¹⁶A. Filges (2019). Anadolu'da Roma Kolonileri ve Sikkeleri: *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu Kralları, İmparatorlar, Kent Devletleri*. (1. Baskı), (Ed: O. Tekin), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 404.

²¹⁷Strab. XII.3.18, 549.

²¹⁸Oros. 6.7.

²¹⁹Filges, 2019, **a.g.k.**, 401.

gerekmektedir. Pontos'un yönetimi uzun zamandır sürdürülen oldukça köklü bir sisteme dayanmıştır. İç bölgeler Hellenizm etkisinden uzak durmaya çalışırken, Karadeniz'e kıyısı olan şehirler Hellen tarzı kendi kendini yönetme geleneğini sürdürmüşlerdir. Pompeius'un birtakım değişiklikler yaparak düzenlediği yeni yerel yönetim tarzı da aslında yine Hellenistik temele dayanmıştır. Pompeius, yönetsel anlamda Roma modeline ait birtakım unsurları bu yeni sisteme dahil etmiştir.²²⁰ Dolayısıyla Pompeius'un Pontos bölgesindeki düzenlemeleri herhangi bir Romanizasyon amacı taşımamaktadır. Ayrıca Nicopolis'te Pompeius'un veteranları ve yerel halklar bir arada yaşamaktadır.²²¹ Bu birlikteliğin olduğu kabul edildiğinde bölgede herhangi bir Romalılaştırma siyaseti izlemenin zorluğu da ortaya çıkacaktır.

Pompeius'un koloni politikasını şekillendiren coğrafi ve güvenlik gerekçelerinin dışında önemli olan bir diğer etken ise Roma siyaseti içerisindeki konumudur. M.Ö. 70 yılında İspanya'dan dönen Pompeius kendisiyle birlikte savaşan askerleri için *Senatus*'dan toprak talep etmiştir. Ancak *senato* bu teklifi kabul etmesine rağmen, Pompeius'un beklediği toprak dağıtımını bir türlü gerçekleştirmemiştir.²²² Bu engellenmenin nedeni muhtemelen *senato* içerisindeki *Optimates-Populares* çekişmesidir. Ancak Pompeius doğu seferine oldukça geniş yetkilerle donatılarak gönderilmiştir. *Lex Manilia* ile yeni ele geçirdiği toprakları *senato* komisyonlarına danışmadan düzenleme hakkına sahipti.²²³ Dolayısıyla daha önceki talebinin reddedildiği gibi bir daha aynı durumla karşılaşmak istemeyen Pompeius, sahip olduğu yetkilere dayanarak Nicopolis'te veteranlarını yerleştirmek için bir koloni kurmuş olabilir.

1.6. Caesar Dönemi (M.Ö. 59-44)

1.6.1. I. Triumvirlik

Mithridates'e karşı kazanılan zafer ve Küçük Asya'da gerçekleştirilen düzenlemeler Pompeius'un doğu seferinin sadece ilk safhasıydı. Zaferinin ardından iki sene boyunca Roma ordularını şimdiye kadar hiç gitmedikleri coğrafyalar üzerine gönderen Pompeius pek çok yeni zafer kazanmıştır.²²⁴ Mithridates yenilmiş olmasına

²²⁰Ayrıntılar için **bkz.** Magie, 1950, **a.g.k.**, 369; Jones, 1971, **a.g.k.**, 157-159; Sherwin-White, 2006, **a.g.k.**, 266-269.

²²¹Dio. 36.50.3; Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 32.

²²²Broadhead, 2007, **a.g.k.**, 160.

²²³Magie, 1950, **a.g.k.**, 368.

²²⁴Pompeius'un fetihleri için **bkz.** App. Mith. XII.XVI.106, XII.XVII.114; Plut. Pomp. 45.1-2; A. Goldsworthy (2014). *Caesar*. (Çev: Efe Kurtluoğlu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 167.

rağmen henüz Roma karşıtı siyaseti son bulmamıştır. Pompeius karşısında yenilgiye uğrayıp kaçan Mithridates'in yeni planı İtalya'yı ele geçirmektir. Ancak oğlu Pharnaces'in komplosu sonucu kaçmak zorunda kalan Pontus eski kralı, bu durum karşısında kendisini zehirleyerek öldürmeye çalışmıştır. Ancak bunu başaramayınca kendi isteği üzerine koruması tarafından öldürülmüştür. Masraflarını bizzat Pompeius'un karşıladığı bir cenaze töreni ile Mithridates, Sinope'de gömülmüştür. Mithridates'in M.Ö. 63'de ölümü Pompeius'un seferlerinin sona erdirmiştir. Ancak yine de bir yıl boyunca bölgede kalmıştır.²²⁵

Pompeius'un Roma'ya geri dönmesine neden olan olay *consul* seçimleri olmuştur. Arkadaşı ve M.Ö. 61 yılının adaylarından biri olan Piso'ya yardım etmek isteyen Pompeius, *Senatus*'dan seçimleri ertelemesini istemiştir. Çünkü komutanların zafer alaylarını kutlamadan önce şehre girmeleri yasaklanmıştır. Cato bu isteğe şiddetle karşı çıkmıştır ve oylama yapılmasına engel olmuştur. Pompeius ise M.Ö. 62'de Brundisium'a gelmiştir ve ordusunu terhis ederek, zafer alayının kutlanma zamanının gelmesini beklemiştir.²²⁶

Pompeius'un bu yıllarda iki temel amacı vardır. Birincisi, yıllardır savaşan askerlerine toprak verilmesini, ikincisi ise Mithridates'e karşı kazandığı zaferden sonra gerçekleştirdiği düzenlemelerin onaylanmasını sağlamaktır.²²⁷ Cumhuriyet Dönemi'nde *imperium* yetkisine sahip komutanlar, savaş sonrası ele geçirdikleri bölgelerin sorumluluğunu üzerlerine almışlardır. Bilindiği üzere genel uygulamada ele geçirilen bölgede yapılacak düzenlemeler ve oluşturulacak yasa için *Senatus*, *decem legati* adında on kişilik bir komiteyi komutanlara gönderirdi. Düzenlemeler ve yasalar komite ve komutanlarla birlikte yapılırdı. Aksi halde yapılan düzenlemeler kalıcı olmazdı. Ayrıca oluşturulan yasa mutlaka *Senatus*'un onayından geçmek zorundaydı. Bu işlemlerin tam tersi hareket eden Pompeius ise herhangi bir komite talebinde bulunmadan, kendi inisiyatifi doğrultusunda düzenlemelerini gerçekleştirmiştir.²²⁸

Aynı dönemlerde istediğini elde edemeyen tek senatör Pompeius değildir. Pompeius'un karşısına çıkan engellerden memnun olan eski rakibi Crassus, kısa zaman

²²⁵App. Mith. XII.XVI.107-113; Goldsworthy, 2014, **a.g.k.**, s.167.

²²⁶Plut. Pomp. 44.1; Goldsworthy, 2014, **a.g.k.**, s.168.

²²⁷App. BC. II.II.9; Pompeius'un düzenlemelerini kabul ettirme çalışmalarının ayrıntıları için **bkz.** Oktan, 2008, **a.g.k.**, 52-59; Goldsworthy, 2014, **a.g.k.**, s.169.

²²⁸M. Arslan (2007). *Mithradates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı*. İstanbul: Odin Yayıncılık, s. 484.

içerisinde kendi çıkarlarının da senatör zümresi tarafından engellendiğini fark etmiştir. Bu yıllarda Asya ve doğu eyaletlerinden vergi toplanması görevi, atlı sınıfına mensup kişilerin yönetimindeki vergi şirketlerine bırakılmıştır. Uzun yıllar süren savaşlar sonucu şirketler taahhüt ettikleri vergiyi toplayamayınca, hazineye ödemeleri gereken miktarın azaltılması için yeni bir yasanın yapılmasını talep etmişlerdir. Crassus bu şirketlerle yakın bir ilişki içerisinde olduğu için yeni bir yasanın yapılmasından yana olmuştur. Bu durum *Senatus* ve şirketler arasında ciddi anlaşmazlıklara sebep olmuştur. Dolayısıyla hem Pompeius'un hem de Crassus'un önü *Senatus*'u kontrol altında tutan asil aileler tarafından kesilmiştir.²²⁹

M.Ö. 60 yılında İspanya'da *praetor* olan Caesar (M.Ö. 100-44) M.Ö. 59 yılının *consul* adayı olmak için Roma'ya geri dönmüştür. Caesar beklenmedik siyasi bir hamle yaparak iki eski rakip Pompeius ve Crassus'u uzlaştırıp, kendi konumunu güçlendirmiştir. Pompeius, uzun zamandır gecikmiş olan doğudaki düzenlemelerinin Caesar sayesinde onaylanmasını sağlamak amacıyla Caesar'ın *consul* olmasını destekleyeceğini bildirmiştir. Ardından Asya Eyaleti'ndeki vergi tahsildarları için muafiyet isteyen Crassus da bu ikilinin ortaklığına katılmıştır.²³⁰ Böylece *I. Triumvirlik* denen siyasi ittifak ortaya çıkmıştır.

M.Ö. 59 yılında Caesar ve Bibulus *consul* olarak seçilmişlerdir. Ancak Caesar'ın *consul* olarak ağırlığı daha fazla olmuştur. Her şeyi tek başına yapmış, devleti tek başına yönetmiştir. Caesar'ın ilk önceliği bir toprak yasasının çıkarılmasını sağlamak olmuştur.²³¹ Caesar'ın hazırladığı toprak yasası, kendisinden önce yapılmış yasalara göre oldukça titiz, ayrıntılı ve makul bir şekilde hazırlanmıştır. Roma kenti hiç olmadığı kadar topraksız çiftçi ve terhis olmuş askerle dolu olduğu için Caesar, yasasında bu insanların İtalya'daki kamu arazilerine yerleştirilmesini önermiştir. Yasaya göre, zengin senatörlerin Campania'daki arazilerine dokunulmayacak, yerleşim için gerekli olan topraklar parayla satın alınacak ve kimse toprağından çıkarılmayacaktı. Ayrıca satın alma işlemi için vergilerden ve Pompeius'un Doğu Akdeniz'den elde ettiği haraçlardan yararlanılacaktı. Böylece bu yasa hazineye herhangi bir yük getirmeyecekti. Ancak kısa bir süre sonra yeterli miktarda kamu arazisinin bulunmadığı anlaşıldı, yeni bir tasarıyla

²²⁹Goldsworthy, 2014, **a.g.k.**, s.171-172.

²³⁰App. BC. II.II.8-9; Vell.Pat. 2.44; Suet. Jul. VIII-IX; Plut. Caes. 13.1-2; Goldsworthy, 2014, **a.g.k.**, s. 180.

²³¹App. BC. II.II.10; Vell.Pat. 2.44.4-5. Suet. Jul. XX; Plut. Caes. 14.1.

zenginlerin Campania'daki toprakları kullanıma açılmıştır.²³² Caesar, Vatinius ile yaptığı iş birliği ile *Senatus*'u görmezden gelerek hem vergi şirketlerini memnun etmiş hem de Pompeius'un doğudaki düzenlemelerini onaylamıştır.²³³ Üç veya daha fazla çocuğu olan yirmi bin kişi Campania'daki topraklara yerleştirilmiştir. Vergi tahsildarlarının ise ödemelerinin üçte biri kaldırılmıştır.²³⁴

Pompeius'un düzenlemelerinin Caesar'ın gücü sayesinde kabul edilmesi, kanaatimizce koloni kurma yetkisinin komutanların eline geçmesi noktasında atılmış önemli bir adımdır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi komutanlar tarafından yapılacak bir düzenlemede *Senatus*'un iş birliği olması gerekirken, Pompeius'un düzenlemeleri bu işleyiş gerçekleşmeden Caesar'ın iradesi sayesinde kabul edilmiştir. Bu durum daha demokratik olan bir işleyişin tek bir kişinin inisiyatifine geçmesi anlamına gelmektedir ve koloni politikalarının tek bir kişi tarafından uygulanması sürecinde de yansımaları olmuş olabilir.

1.6.2. Gallia Savaşları (M.Ö. 58-50) ve Britanya Seferi (M.Ö. 55-54)

Consul'lük döneminin sonunda *praetor* Gaius Memmius ve Lucius Domitius tarafından Caesar'a, önceki yılın faaliyetleri için soruşturma açılması gündeme gelmiştir. Ancak Caesar, Vatinius ve Pompeius'un yardımıyla beş yıl süreyle emrinde 4 lejyonla birlikte Gallia Cisalpina, Gallia Transalpina ve Illyricum valiliğine atanmıştır.²³⁵ Dokuz yıllık komutanlığı süresince pek çok bölgeyi ve şehri ele geçirmiş, devlet hazinesine oldukça büyük miktarda haraç bağlamıştır.²³⁶ Gallia'da Helvetler, Tigyrinler, Germenler, Belgaeiler, Usipetler, Tenterler gibi pek çok kavmi yenilgiye uğratmış, bir Galat şefinin oğlu olan Vergincetorix komutasında birleşen kavimlere karşı Alesia'da yapılan son büyük savaşta büyük bir zafer kazanmıştır.²³⁷

Caesar'ın valiliği süresince mücadele ettiği tek rakibi Gallia'da yaşayan kavimler değildir. Atlantik Denizi'ni geçerek Britanya'ya ayak basan ilk Romalı yönetici Caesar

²³²Cic. Att. 2.16; P. Freeman (2020). *Iulius Caesar*. (Çev: Ülke Evrim Uysal). İstanbul: Kronik Kitap, s. 101-102 ve 106.

²³³W.J. Tatum (2006). *The Final Crisis: A Companion To The Roman Republic*. (Ed. N. Rosenstein ve R.M. Marx), Oxford: Blackwell Publishing, s. 200.

²³⁴App. BC. 2.2.10; Vell.Pat. 2.44.4-5. Suet. Jul. 20.

²³⁵App. BC. 2.2.13; Vell.Pat. 2.44.5; Suet. Jul. 22-23; Plut. Caes. 14.6; Tatum, 2006, **a.g.k.**, 200.

²³⁶Ayrıntılar için **bkz.** Suet. Jul. 25; Plut. Caes. 15.3.

²³⁷Helvetler ve Tigytinler için **bkz.** Plut. Caes. 18, Germenler için **bkz.** Plut. Caes. 19, Belgaeiler için **bkz.** Plut. Caes. 20.3-5, Usipetler ve Tenterler için **bkz.** Plut. Caes. 22.1-3, Vercingetorix ve Alesia için **bkz.** Plut. Caes. 25-27.

olmuştur.²³⁸ Gallia Savaşları'nı anlattığı eserinde belirttiğine göre Caesar, adada yaşayanların Gallialılar'a yardım ettiğini düşünmüş ve savaş yapılsa dahi bu insanların, bölgenin, karaya çıkılabilecek limanların veya yerlerin nereler olduğunu öğrenilmesinin yararlı olacağı fikrine varmıştır.²³⁹ Plutarkhos, Caesar'ın bu seferinin bir cesaret gösterisi olduğunu belirtmiştir. Suetonius ise Caesar'ın değerli taşlara oldukça düşkün olduğunu ve adaya sadece inci bulmak için gittiğini ifade etmiştir.²⁴⁰ Freeman'a göre Caesar, yaptığı bu seferin Roma halkı nezdindeki değerinin ne olduğunu çok iyi bilmekteydi. Caesar'ın bilinmezlerle dolu olan bu adaya gitmesi, kendisine Roma'daki rakiplerine karşı oldukça büyük bir üstünlük sağlayacaktı.²⁴¹ Yaptığı iki seferle düşmana büyük zararlar vermesine rağmen, bölgenin verimsiz olması sebebiyle maddi kazanç elde edemeyen Caesar, adayı vergiye bağlayarak ve esir alarak geri dönmek zorunda kalmıştır.²⁴² Adada herhangi bir koloni kurmamış olmasının sebebi muhtemelen sahip olduğu bu verimsizlik ve adanın tanınmıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

1.6.3. Pompeius ile Yeni Bir İç Savaş

Siyasi çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla üç komutan arasında kurulan triumvirlik, M.Ö. I. yüzyılın ortalarına doğru bozulmaya başlamıştır. Pompeius ve Crassus arasındaki rekabet yeniden ortaya çıkmış, Caesar ise *consul* adayı Lucius Domitius'un baskısıyla valiliğini ve ordusunu kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum karşısında Caesar, Domitius'u engellemek için Pompeius ve Crassus'u Luca kentinde toplantıya çağırmıştır. Triumvirler'in dışında yüz yirmi lictor ve iki yüzden fazla senatör de bu toplantıya katılmıştır. M.Ö. 56'da yapılan toplantıda, Pompeius ve Crassus'un *consul* olmasına, görev süresi sona erdikten sonra bir eyaletin yönetiminin kendilerine verilmesine ve Caesar'a daha fazla para verilerek valilik süresinin beş sene daha uzatılmasına karar verilmiştir.²⁴³

M.Ö. 55 yılında yapılan anlaşma gereği Pompeius ve Crassus *consul* seçilmişlerdir. Eyalet dağılımında Crassus kolay bir şekilde şan ve kâr elde edebileceği düşüncesiyle Suriye Eyaleti'ni seçmiştir. Ancak tüm kehanetlere ve engellemelere

²³⁸Plut. Caes. 23.2. Plutarkhos'un Atlantik Denizi olarak aktardığı yer muhtemelen Manş Denizidir.

²³⁹Caes. Gal. 4.20.

²⁴⁰Plut. Caes. 23.2; Suet. Jul. XLVII.

²⁴¹Freeman, 2020, **a.g.k.**, 186.

²⁴²Plut. Caes. 23.3.

²⁴³App. BC. II.III.17; Suet. Jul. XXIV; Plut. Caes. 21.2-3; Ayrıntılar için **bkz.** Goldsworthy, 2014, **a.g.k.**, 281-289.

rağmen Parthlara karşı giriştiği savaşta oğluyla birlikte öldürülmüştür. Böylece Roma'da iktidar adayı olarak geriye sadece Caesar ve Pompeius kalmıştır.²⁴⁴ Eutropius'a göre, iç savaş bundan sonra başlamıştır.²⁴⁵

Aynı dönemde Roma'da da gittikçe bozulan bir düzen ve anarşi ortamı hâkim olmaya başlamıştır. Memurluk yarışında vatandaşın oylarının parayla satın alınmaya çalışılması, seçim zamanı ortaya çıkan çatışmalar, adayların öldürülmesi gibi olaylar siyasette çok sık yaşanır hale gelmiştir. Bunun sonucunda Roma toplumunda monarşinin tek çözüm olacağı inancı yaygınlaşmıştır. Bu görevi yerine getirecek tek ismin de Pompeius olacağı toplum tarafından kabul edilmiştir. Sahip olduğu asker gücü, toplumla olan iyi ilişkileri ve *Senatus*'da sahip olduğu konum itibarıyla Roma toplumunun gözündeki en uygun aday Pompeius olmuştur. Bu durumun farkında olan Cato (M.Ö. 95-46) ve taraftarları Pompeius'un *consul* olmasını önermişlerdir. *Senatus* ise İberia ve Libya eyaletlerinin yönetimlerini Pompeius'a vererek görev süresini uzatmıştır.²⁴⁶

Bu durum karşısında Caesar da görev süresinin uzatılmasını ve yönettiği eyaletlerin kendisine verilmesini istemiştir. Caesar'ın amacı bitmek üzere olan Gallia valiliğini uzatarak kendi güvenliğini sağlamaktır. Ayrıca Gallia'daki meseleleri halledip, elde edeceği servet ve şan ile ikinci *consul*'lüğü kazanmayı planlamıştır. Ancak bu istekler karşısında sessiz kalan Pompeius, Caesar'dan geri istediği askerlerinin getirdiği yanlış bilgilerle hareket etmeye başlayınca *Senatus*'da Caesar'ın isteklerine karşı çıkmaya başlamış ve Caesar'ın görev süresinin uzatılması talebi kabul edilmemiştir.²⁴⁷

Pompeius sadece Caesar'ın isteklerini reddetmekle yetinmemiştir. Kamu görevlilerinin Roma dışındayken herhangi bir memuriyet elde etmelerini engelleyen bir yasanın da çıkarılmasını sağlamıştır. Ayrıca *dictator* olma istediğinde bulunduğu gerekçesiyle Caesar'dan ordusunu geri vermesi istenmiştir. Caesar ise Pompeius'un da ordusunu geri vermesi şartıyla bunu kabul edeceğini bildirmiştir. Tarafların birbirlerinin isteklerini belli şartlarda kabul etmeye başladıkları bir dönemde Caesar'ın yanında yer alan Antonius (M.Ö. 83-30) ve Curio'nun (M.Ö. 84-49) *Senatus*'dan kovulup Roma'yı

²⁴⁴App. BC. II.III.18; Plut. Caes. 28.1.

²⁴⁵Eutr. 6.19.

²⁴⁶App. BC. II.III.20; Plut. Caes. 28.3-5.

²⁴⁷Plut. Caes. 29.1,4-5; Tatum, 2006, **a.g.k.**, 205.

terk etmeleri Caesar'ın aradığı bahaneyi bulmasına ve savaşın başlamasına neden olmuştur.²⁴⁸

Ordusuyla birlikte yola çıkan Caesar bir müddet tereddütte kalmasına rağmen Rubicon'u (Rimini-Cesena) geçerek Roma'ya ilerlemeye devam etmiştir. Arminium'u, Picenum'u, Umbria'yı ve Etruria'yı ele geçirmiştir. Bu durum karşısında Pompeius, Caesar'dan daha fazla askere sahip olmasına rağmen Roma'yı terk etmiş, *consul*'ler ve pek çok senatör de onu takip etmiştir. Caesar ise oldukça barışçıl bir şekilde yoluna devam etmiş, hatta Pompeius taraftarlarının dahi güvenli bir şekilde şehirden ayrılmasına izin vermiştir. Ardından takibe koyulan Caesar, Pompeius'un çekildiği Brundisium üzerine yürümüştür. Ancak Pompeius deniz yoluyla kaçmıştır.²⁴⁹

Pompeius'un kaçıışı iki komutan arasındaki mücadeleyi sona erdirmemiştir. Makedonya'ya geçen Caesar dört ay boyunca kuşattığı Pompeius'u M.Ö. 48'de Pharsalus Savaşı'nda (Larissa) yenilgiye uğratmıştır. Aldığı yenilgi üzerine İskenderiye'ye kaçan Pompeius, Caesar'ın takibinden kurtulamamıştır. Ancak Caesar İskenderiye'ye vardığında Pompeius'un cesediyle karşılaşmıştır.²⁵⁰ Pompeius ile olan mücadelesi sona eren Caesar, Pompeius'un da ölümünden sorumlu olan Ptolemaeus'un harem ağası Potheinus'un komplolarıyla karşı karşıya kalmıştır. Kleopatra'yı (MÖ 69- 30) krallıktan kovduran Potheinus, Roma ve Mısır arasında bir savaşa sebep olmuştur. Ancak savaş kazanan Caesar, Mısır Krallığını Kleopatra ve kardeşine geri vermiştir.²⁵¹

İskenderiye'den Suriye'ye doğru yola çıkan, ardından da Küçük Asya'ya yönelen Caesar, Domitius'un Mithridates'in oğlu Pharnakes (MÖ 95- 47) karşısında yenilgiye uğradığını ve Pontos'tan çekilmek zorunda kaldığını haber almıştır. Pontos'un ardından Bithynia, Kapadokya ve Küçük Armenia'yı da ele geçirmeyi hedefleyen Pharnakes, Küçük Asya'daki krallıklar üzerinde büyük bir huzursuzluk yaratmıştır. Bölgeye gelen Caesar, Zela'da yapılan savaşta kısa bir süre içerisinde Pharnakes'i yenilgiye uğratmış ve Pontos'tan geri çekilmesini sağlamıştır.²⁵²

²⁴⁸Suet. Jul. XXVIII, XXX; Eutr. 6.19; Plut. Caes. 30.1, 31.2.

²⁴⁹Suet. Jul. XXXII-XXXIV; Plut. Caes. 32.4-6, 33.1,5, 34.1-4, 35.1.

²⁵⁰Suet. Jul. XXXV; Plut. Caes. 48.2.

²⁵¹Suet. Jul. XXXV; Plut. Caes. 48.3, 49.5.

²⁵²Suet. Jul. XXXV; Plut. Caes. 49.5, 50.1-2.

1.7. Caesar'ın Koloni Politikasının Özellikleri

Orta Cumhuriyet Döneminde İtalya Yarımadasında çok sayıda Latin ve vatandaş kolonisinin kurulması Roma kolonizasyonunun sözde altın çağı olarak nitelendirilmesine rağmen, Caesar ile başlayıp Octavianus ile devam eden koloni politikaları, yeniden organizasyon ve büyük ölçekli yerleşimler kurulması açısından en sistematik dönemi oluşturmaktadır.²⁵³ Erken ve Orta Cumhuriyet dönemlerinde dönemsel olarak güvenliğe, ekonomiye veya veteranlara yönelik tek yönlü kolonizasyon politikaları izlenirken, Caesar'ın izlemiş olduğu koloni politikası birden fazla amaca hizmet eden çok yönlü bir politika'dır. Caesar, gücü eline geçirdiği zaman çözüm getirmesi gereken iki önemli sorunla karşı karşıya kalmış ve bunlar aynı zamanda Caesar'ın koloni politikasının şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Bu sorunlardan birincisi, görevleri sona erdiğinde ödül beklentisi içerisinde olan ve sayıları giderek artan askerlerin ihtiyacının karşılanması, ikincisi ise Roma'daki nüfus artışına çözüm getirilmesi'dir.²⁵⁴ Mevcut sorunlar karşısında Caesar'ın çözümü koloniler kurarak bu grupların iskân edilmesi olmuştur. Bu noktada Gaius Gracchus'un kent plebi, Saturninus'un ise veteranlar için önerdiği deniz aşırı koloni fikri Caesar'ın koloni faaliyetleri için birer örnek oluşturmıştır.²⁵⁵

Denizaşırı bölgelerde koloni kurulması sürecine bakıldığında aslında Caesar dönemine kadar bunun etkili bir şekilde gerçekleştirilemediği görülmektedir. Gaius Gracchus'un kurduğu ilk koloninin ardından Marius ve Saturninus'un denemesi başarısız olmuş, Sulla ise kolonilerin kurulacağı bölgenin tercihini İtalya yarımadasından yana kullanmıştır. Caesar ise Appianos'un aktardığına göre, savaşlar bittikten sonra askerlerine toprak dağıtacağını, bunu Sulla gibi topraklara el koyarak değil, kamu arazisi vererek veya toprak satın alarak gerçekleştireceğini ifade etmiştir. Ancak o dönemde İtalya'da tahsis edilmemiş toprak miktarının az olduğu bilinmektedir. Ayrıca Suetonius, 80.000 yurttaşın deniz aşırı bölgelere yerleştirildiğini aktarırken Plutarkhos ve Cassius Dio, Caesar'ın Kartaca ve Korinthos'ta koloniler kurduğunu ifade etmiştir.²⁵⁶ Dolayısıyla bu

²⁵³A.J. Coles (2020). *Roman Colonies in Republic and Empire*. Leiden: Brill, s. 58.

²⁵⁴J.C. Mann (1956). *The Settlement Of Veterans In The Roman Empire*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, London: University of London, s. 17.

²⁵⁵E. Rawson (2006). Caesar: civil war and dictatorship: *The Cambridge Ancient History*. Vol.9. (Ed: J.A. Crook, A. Lintott ve E. Rawson), Cambridge: Cambridge University Press, s. 446.

²⁵⁶Dio. XLIII.50; App. BC. II. XIII. 94; Suet. Jul. XLII; Plut. Caes. 57.5; J.F. Gardner (2009). *The Dictator: A Companion To Julius Caesar*. (Ed. M. Griffin), Oxford: Blackwell Publishing, s. 64.

aktarımlardan ve İtalya'daki toprak yetersizliğinden yola çıkarak, Caesar'ın denizaşırı bölgelerde veya eyaletlerde kurulmak üzere bir koloni politikası benimsediği söylenebilir.

Caesar'ın eyaletlere yönelik olarak izlemiş olduğu koloni politikası, Küçük Asya'da kurduğu kolonilerle de kendisini göstermiştir. Kurulan bu koloniler Küçük Asya'nın batısından doğusuna doğru şu şekilde sıralanabilir: Lampsacus, Parium (Biga), Apamea (Mudanya), Heraclea Pontica ve Sinope.²⁵⁷ Coğrafi açıdan değerlendirildiğinde tüm bu koloniler Anadolu'nun kuzey kıyıları boyunca bir hat şeklinde uzanmaktadır.²⁵⁸ Aşağıda ayrıntısıyla göreceğimiz üzere klasik eserlerin aktardıklarının yanı sıra kolonilere ait sikkelerin de bulunması, bu kolonilerin varlığının doğrulanması açısından oldukça önemlidir. Caesar'ın kurduğu kolonilerle ilgili bilgi veren başlıca dönem yazarları ise Appianos, Strabon ve Yaşlı Plinius'tur.

1.7.1. Caesar'ın Küçük Asya'da Kurduğu Koloniler

Bowersock, Caesar'ın doğuda kurduğu kolonilerle ilgili Yunanistan'da kurulan Buthrotum, Dyme ve Korinthos'taki kolonilerin tartışılmaz olduğunu belirtirken, Küçük Asya'da kurulan kolonilerin sorunlu olduğunu ifade etmiştir.²⁵⁹ Bize göre, Caesar'ın Küçük Asya'da izlediği koloni politikasının daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için ilk olarak bu tespiti bir açıklık getirilmesi, ardından kurulan kolonilere dair mevcut bilgiler ışığında genel bir çerçeve oluşturularak, Caesar'ın Küçük Asya'da koloni kurmasını gerektiren etkenlerin neler olduğunun incelenmesi gerekmektedir.

Caesar'ın Küçük Asya'da kurduğu koloniler üzerindeki belirsizliğin iki temel nedeni vardır. Bunlardan birincisi Caesar'ın Octavianus'u evlat edinmesiyle ortaya çıkan belirsizlik, bir diğeri ise koloni adlarına eklenen unvanların yol açtığı belirsizliktir. Goldsworthy'e göre, Octavianus'un Caesar tarafından evlat edinilmesinden sonra adı Gaius Iulius Caesar Octavianus olmuştur. Bu değişikliğin sonucu olarak herhangi bir yasa çıkması veya koloni kurulması durumunda kayıtlara *lex Iulia* veya *colonia Iulia* olarak geçmiştir.²⁶⁰ Bu noktada kolonilere kurucuların adının verilmesi koloninin Caesar mı yoksa evlatlığı Octavianus tarafından mı kurulduğu konusunda belirsizliğe yol açmaktadır.²⁶¹ Kurucu adları dışında önemli olan diğer iki unvan ise *Gemella* ve

²⁵⁷P.A. Brunt (2001). *Italian Manpower 225 B.C. – A.D. 14*. New York: Oxford University Press, s. 600.

²⁵⁸Filges, 2019, **a.g.k.**, 402.

²⁵⁹G.W. Bowersock (1966). *Augustus And The Greek World*. London: Oxford University Press, s. 62.

²⁶⁰Goldsworthy, 2014, **a.g.k.**, 531.

²⁶¹Coles, 2020, **a.g.k.**, 62.

Gemina'dır. Bunlar emekli askerlerin kuruluştaki yer aldığına işaret etmektedir.²⁶² İsim ve unvanların yol açtığı bu belirsizlik Küçük Asya'da Caesar'ın kurduğu kolonilerde kendisini göstermektedir.

1.7.1.1. Lampsacus (Colonia Gemella/Gemina Iulia Lampsacena/Lapseki)

Batıdan doğuya doğru incelendiğinde Caesar'ın Küçük Asya'nın en batısında koloni olarak seçtiği yer Lampsacus'tur. Appianos, Lampsacus'ta Caesar tarafından yerleştirilen çok sayıda İtalyan kolonistin bulunduğundan bahsetmektedir.²⁶³ Oldukça eski bir yerleşim yeri olması sebebiyle hali hazırda var olan kente Caesar tarafından bir Roma kolonisi statüsü verilmiştir. (EK-1) Sahip olunan bu statüyü ele geçirilen nümizmatik eserler doğrulamaktadır. (EK-2) M.Ö. 46/45 Caesar dönemine tarihlenen Latince lejantlı sikkelerde koloni isminin baş harfleri olan "C.G.I.L" (Colonia Gemella/Gemina Iulia Lampsacena) yer almaktadır.²⁶⁴ (Bkz. Görsel 1.1.) Sikkelerin aynı dönemde Parium'da basılan sikkelerle benzerlik göstermesi başlangıçta bu sikkelerin Lampsacus'a ait olup olmadığı ile ilgili belirsizliğe yol açmıştır. Aynı zamanda Gemina veya Gemella'nın baş harfinin yer alması bu koloniye veteran yerleştirilip yerleştirilmediği, dolayısıyla koloninin Caesar tarafından kurulup kurulmadığı ile ilgili ayrı bir belirsizliğe de neden olmuştur. Ancak mevcut sikkeler üzerinde Caesar'ın, kafasında taç bulunan betimlemelerinin olması koloninin Caesar tarafından kurulmuş olma ihtimalini arttırmaktadır.²⁶⁵



Görsel 1.1: "C.G.I.L" lejantlı sikke.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/2269> (E. T. 20.06.2022)

²⁶²P.R. Franke (2007). *Roma Döneminde Küçükasya* (Çev: Nezahat Baydur). İstanbul: Ege Yayınları, s. 40.

²⁶³App. BC. V.XIV.137.

²⁶⁴E. Buruldağ (2020). Colonia Gemella/Gemina Iulia Lampsacena: Anadolu'nun Kuzeybatısından Kısa Ömürlü Bir Roma Kolonisi. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, C.5, S.2, Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, s. 16.

²⁶⁵Gemella veya Gemina kavramlarının yol açtığı belirsizliğin ayrıntıları için bkz. Brunt, 2001, a.g.k., 600; Buruldağ, 2020, a.g.k., 16-17.

Troas bölgesinde kurulan bu koloninin varlığıyla ilgili bilinen en son tarih olarak M.Ö. 35 yılına ulaşılmıştır. Koloni statüsünün kaldırılmasının gerekçesi henüz tam olarak bilinmese de bunun Octavianus tarafından gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Bunun nedeni Octavianus'un aldığı siyasi bir kararla ilgilidir. Nitekim Appianos'a göre, Sextus Pompeius, Lampsacus'da yaşayan kolonistler kendisinin saflarına geçtiğinde, elde ettiği bu güç sayesinde Cyzicus kentine karadan ve denizden saldırmıştır. Bunun sonucu Octavianus tarafından kenti cezalandırmak amacıyla koloni statüsüne son verilmiş olmalıdır.²⁶⁶

1.7.1.2. Parium (Colonia Gemella/Gemina Iulia Pariana/Biga)

Lampsacus ile birlikte Troas bölgesinde koloni statüsü alan bir diğer yerleşim yeri ise Parium'dur. Yaşlı Plinius *Doğa Tarihi* adlı eserinde Parium'dan koloni olarak söz etmiştir.²⁶⁷ M.Ö. I. yüzyılın ikinci yarısında Caesar'ın izlediği politika gereği koloni statüsü kazanan Parium, varlığını uzun yıllar boyunca sürdürmüştür. Kente ait Latince sikkelerde yer alan koloninin baş harfleri "C.G.I.P" (Colonia Gemella/Gemina Iulia Pariana), son harf dışında Lampsacus'taki ile aynıdır. (Bkz. Görsel 1.2.) İmparator Hadrianus dönemine kadar sikkeler bu şekilde basılırken, Hadrianus döneminden M.S. 3. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar sikkelerde koloninin ismi "C.G.I.H.P" (Colonia Gemella/Gemina Iulia Hadriana Pariana) şeklinde basılmıştır.²⁶⁸ Bu durum Parium'daki koloninin üç yüz yıldan daha uzun süre ayakta kaldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra Lampsacus'ta olduğu gibi Caesar döneminde darp edilen Parium sikkelerindeki "G" harfinin de bazı benzer belirsizliklere sebep olduğunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir.²⁶⁹ (EK-3 ve EK-4)



Görsel 1.2: "C.G.I.P" lejantlı sikke.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/2259> (E. T. 20.06.2022)

²⁶⁶App. BC. V.XIV.137; Buruldağ, 2020, a.g.k., 19-20.

²⁶⁷Plin. Nat. IV.XI.48; V.XL.141.

²⁶⁸E. Buruldağ (2017). Roma Kolonizasyon Sürecinin Parium'daki Siyasi Yansımaları: *MASROP E-Dergi*, C.11, S.17, s. 55 ve 60.

²⁶⁹Ayrıntılar için bkz. Buruldağ, 2017, a.g.k., 58-59.

1.7.1.3. Apamea Myrleia (Colonia Iulia Concordia Apamea/Mudanya)

Troas bölgesi dışında Caesar dönemine tarihlenen kolonilerin tamamı Bithynia bölgesinde yer almaktadır. Yine batıdan doğuya doğru uzanan bu koloni hattı incelendiğinde, Bithynia'daki konumu itibarıyla en batıda yer alan koloni Apamea-Myrleia'dır. Yaşlı Plinius'a göre Apamea'da bulunan koloni, Bithynia bölgesinin iç kısımlarında yer almaktadır.²⁷⁰ Troas bölgesindeki koloniler gibi eski bir Yunan şehri olan Myrleia'nın adı Caesar tarafından koloni olarak yeniden düzenlendikten sonra Colonia Iulia Concordia Apamea olmuştur.²⁷¹ (Bkz. Görsel 1.3.)

Oldukça önemli bir konumda yer alan kent, Üçüncü Mithridates Savaşında ağır bir yıkım yaşamıştır ve bir koloniye dönüştürülerek kentte yaşayan halkın içerisinde bulunduğu olumsuz koşullar düzeltilmek istenmiştir. İsminden dolayı Octavianus tarafından kurulmuş olabileceği düşünülse de Octavianus'un Bithynia-Pontos bölgesinde herhangi bir koloni kurduğuna dahil ifadesi olmadığı için bu durum pek mümkün değildir. Koloni olarak muhtemelen Pharnaces ile olan savaş sırasında eyalette bulunan Caesar tarafından M.Ö. 47 yılında kurulmuştur.²⁷²



Görsel 1.3: M.S. 198-217 Caracalla dönemine ait sikke. Üzerinde “COL IVL CONC AVG APAM, DD” yazmaktadır.

Kaynak: https://www.wildwinds.com/coins/ric/caracalla/apamea/RecGen_070v.jpg (E.T:16.07.2022)

1.7.1.4. Heraclea Pontica (Karadeniz Ereğlisi)

Bithynia'da yer alan bir diğer Roma kolonisi ise Heraclea Pontica'dır. Heraclea'nın bir Roma kolonisi olarak düzenlendiğini aktaran tek kaynak Strabon'un

²⁷⁰Plin. Nat. V.XLII.149.

²⁷¹Magie, 1950, **a.g.k.**, 414-415; Jones, 1971, **a.g.k.**, 162.

²⁷²E. Bosch (1950). Colonia Iulia Concordia Apamea Sikkeleri: *Tarih Dergisi*, C.1, S.2, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, s. 240-241.

Geographika'sıdır.²⁷³ Strabon'un Heraclea ile ilgili aktardıkları Antonius öncesi döneme işaret ettiği için kentin koloni statüsü kazanması muhtemelen Caesar döneminde gerçekleşmiştir.²⁷⁴ Strabon'a göre Heraclea, bağımsızlığını kazanmasından bir süre sonra Romalılara tabî bir kent haline gelmiştir. Kentte yaşayan halk ise bir Roma kolonisini kabul ederek kentlerinin ve topraklarının bir bölümünü buraya gelen kolonistlerle paylaşmıştır. Ancak Galat *tetrarkhes*'inin oğlu Adiatriks, kentin Heraclea'lıların yaşadığı bölümünü Antonius'dan almıştır ve Actium Savaşı'ndan önce Romalıların yaşadığı kısma saldırarak tüm kolonistleri öldürmüştür.²⁷⁵ Dolayısıyla Caesar tarafından kurulan bu koloni uzun yıllar varlığını sürdürememiştir.²⁷⁶

1.7.1.5. Sinope (Colonia Iulia Felix Sinopensis/Sinop)

Caesar tarafından Küçük Asya'da kurulan son koloni kenti Sinope'dir. Muhtemelen Sinope'ye koloni yerleştirilmesi Caesar tarafından Nicaea'da bulunduğu sırada planlanmıştır. (EK-5) Pharnaces'in Zela'da yenilgiye uğramasından ve Sinope'yi tam olarak boşaltmasından sonra iki yıl içerisinde yaklaşık olarak M.Ö. 46/45 yıllarında kolonistler Sinope'ye gönderilmiş ve kentin adı Colonia Iulia Felix Sinopensis olmuştur.²⁷⁷ (Bkz. Görsel 1.4.) Şehrin gelişmesindeki en önemli etken Caesar tarafından gönderilen koloni sayesinde.²⁷⁸ (EK-6) Strabon, Sinope'de Roma kolonisinin bulunduğunu ve kentin topraklarının bir kısmının bu koloniye ait olduğunu ifade etmiştir. Strabon gibi Yaşlı Plinius da eserinde Sinope'den koloni olarak söz etmiştir. M.S. 61-113 yılları arasında yaşamış ve Bithynia'da valilik yapmış olan Genç Plinius ise imparator Traianus'a yazdığı bir mektubunda koloninin ciddi bir su sıkıntısı içinde olduğunu bildirmiştir.²⁷⁹ Genç Plinius'un bu mektubu kentin koloni statüsünü bir asırdan daha uzun bir süre koruduğunu göstermektedir.

²⁷³Magie, 1950, **a.g.k.**, 1268.

²⁷⁴Bowersock, 1966, **a.g.k.**, 62-63.

²⁷⁵Strab. XII.3.6, 543.

²⁷⁶Kentle ilgili üzerinde koloni olduğunu belirten herhangi bir sikke örneğine ulaşılamamıştır. Bunun nedeni, muhtemelen kentin koloni statüsünü uzun yıllar sürdürememiş olmasından kaynaklanmaktadır.

²⁷⁷Magie, 1950, **a.g.k.**, 414 ve 1267; Jones, 1971, **a.g.k.**, 166.

²⁷⁸D.M. Robinson (1906). *Ancient Sinope*, Chigago: The University of Chigago, s. 255.

²⁷⁹Plin. Nat. VI.II.6; Plin. Ep. 10.90; Strab. XII.3.11, 546.



Görsel 1.4: M.Ö. 46-45 tarihli Sinope sikkesi. Üzerinde COLON FEL SIN ifadesi yer almaktadır.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/2107> (E.T: 20.06.2022)

1.7.2. Caesar'ın Küçük Asya'daki Koloni Politikası

Pompeius'un askerleri için istediği toprak talebinin *Senatus* engeline takılması gibi Caesar'ın da izlemiş olduğu koloni politikasını Roma'daki siyasi, askeri ve sosyal şartlardan tamamen bağımsız bir şekilde gerçekleştirdiğini söylemek pek mümkün değildir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Caesar'ın yönetimi devralmasından sonra uygulamaya başladığı koloni politikasının temelini iki grubun ihtiyaçlarının karşılanması oluşturmuştur. Bu gruplar veteranlar ve yoksul vatandaşlardır. Bu gruplar arasında Caesar'ın çözüm getirmesi gereken öncelikli meselesi veteranlar için yurt sağlamaktır.²⁸⁰

Brunt, Caesar'ın kolonilere yerleştirdiği veteran ve yoksul yurttaşlarla ilgili olarak Suetonius'un aktardığı "80.000 vatandaş" ifadesine ve bu rakam içerisinde hangi grupların yer aldığının bilinmesinin önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Ona göre, Suetonius'un aktardığı bu rakam içerisinde hem veteranlar hem de kent yoksulu kesim yer almaktadır. Caesar'ın kendisine ait sağ kalan 25.000 civarında askerinden İtalya'ya, batı eyaletlerine ve Afrika'ya yerleştirilenlerin sayısı 10.000 rakamını geçmemiştir. Dolayısıyla Brunt, geri kalan askerlerin Pompeius'a ait olabileceğini ifade etmiştir.²⁸¹

İç savaşın başlangıcından sonuna kadar savaşın gidişatı doğrultusunda Caesar, Pompeius'un birliklerini kendi ordusuna dahil etmiştir. İlk olarak Roma üzerine yürüyüşe geçtiğinde Pompeius taraftarı olan Domitius, Caesar'dan izin alarak Pompeius'un yanına gitmek istemiş ve ordusunu geride bırakmıştır. Caesar bu orduyu ve başka şehirlerdeki

²⁸⁰Suet. Jul. XLII; Brunt, 2001, **a.g.k.**, 257.

²⁸¹Brunt, 2001, **a.g.k.**, 255.

Pompeius taraftarlarını kendi birlikleri arasına dahil etmiştir.²⁸² Pompeius'un ordusuyla ilgili olarak Caesar, *İç Savaş Üzerine* adlı eserinde oldukça ayrıntılı bilgiler vermiştir. Buna göre Pompeius'un emrindeki orduda, içerisinde Asya ve Pontos bölgesinden gelen askerler de dahil olmak üzere, doğu eyaletinden ve kentlerden gelen pek çok asker bulunmaktadır.²⁸³ İç savaşı sonlandıran Pharsalus Savaşı'ndan sonra Pompeius'un esir düşen askerleri de Caesar'ın ordusuna katılmıştır.²⁸⁴ Böylece muhtemelen Caesar'ın ordusundaki Pompeius'a ait birliklerin önemli bir bölümünü doğudan toplanmış askerler oluşturmuştur. Ayrıca Pharnaces'e karşı M.Ö. 48'de Nikopolis'te yenilgiye uğrayan Caesar'ın *legatus*'larından biri olan Gnaeus Domitius Calvinus'un ordusunda da Pompeius'a ait birlikler yer almış ve Caesar, Zela'da yapılan savaştan önce bu askerleri de kendi ordusuna dahil etmiştir.²⁸⁵

Brunt'a göre, Caesar'ın ordusunda yer alan Pompeius'a ait bu birlikler doğudaki bazı kolonilerin temelini oluşturmuştur. Çünkü bu askerler hem uzun süre boyunca bu bölgede görev yapmışlar hem de pek çoğu doğudaki eyaletlerden Pompeius'un ordusuna dahil edilmişlerdir. Dolayısıyla Caesar'ın kendi birliklerini batıda iskân ettirmesinin aksine, ordusunda yer alan Pompeius'a ait birlikler için koloni kurulacak en uygun bölgeler doğu eyaletleri olmuştur.²⁸⁶ Bize göre, Caesar'ın bu politikası kendisinin siyasi geleceği açısından oldukça önemli bir hamledir. Sulla'nın kendi rejimini korumak için veteran kolonilerini İtalya'da kurmaya yönelik izlediği siyasetin aksine Caesar, yıllarca mücadele ettiği rakibinin destekçilerini İtalya'dan uzaklaştırmayı sağlamış ve Roma'da bulunduğu sürece kendisine rahat hareket edebileceği bir ortamın önünü açmıştır.

Veteranlara yönelik bu politikanın Küçük Asya'daki eyaletlerde de uygulanması ihtimaller dahilindedir. Turan'a göre, veteranların yerleştirildiği yerler Bithynia'da kurulmuş olan Apamea, Heraklea Pontica ve Sinope kolonileri olabilir. Çünkü Bithynia-Pontos eyaleti iç savaş süresince Roma tarafından göz ardı edilmiş bölgeler arasındadır. Ayrıca bölgede, Mithridates savaşlarının yol açtığı onarılması çok zor bir yıkımın sonucu olarak ciddi bir istikrarsızlık varlığını sürdürmekteydi. Suetonius'a göre Caesar gençlik yıllarında Bithynia kralı IV. Nicomedes'in yanında görev almıştır. Dolayısıyla Caesar'ın

²⁸²Plut. Caes. 35.1.

²⁸³Caes. Civ. III.4.

²⁸⁴Plut. Caes, 46.2.

²⁸⁵Turan, 2014, **a.g.k.**, 163-164.

²⁸⁶Brunt, 2001, **a.g.k.**, 255-256.

bölgeyi yakından tanıdığı ve sorunların kaynağının neler olduğunu iyi bilen bir komutan olduğu ihtimaller dahilindedir. Bu nedenle bölgenin güvenliğinin ve istikrarının sağlanması amacıyla bazı kolonilerini bu bölgede kurduğu düşünülebilir.²⁸⁷

Troas bölgesindeki kolonilere ise veteran yerleştirilip yerleştirilmediği konusunda filolojik ve nümizmatik eserlerin bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir. Caesar iç savaşla ilgili bilgilerini aktardığı notlarında Pompeius'un birliklerini sıralarken, Pompeius'un ikiz, yani "Gemina" adını verdiği biri Cilicia'dan, diğeri Girit ve Makedonya'dan toplanmak üzere veteranlardan oluşan iki lejyonunun olduğundan bahsetmektedir. Bu durum Lampsacus ve Parium'a ait sikkelerin üzerinde yer alan "G" harfinin "Gemina" anlamına geldiği, dolayısıyla Caesar'ın bu iki lejyonu kendi hizmetine alıp görev süresi bittiğinde Troas'taki kolonilere yerleştirmiş olabileceği ihtimalinin bulunduğunu göstermektedir.²⁸⁸

Caesar'ın koloni politikasına yön veren ve izlediği bu politikanın ekonomik ve sosyal bir gerekçe kazanmasını sağlayan diğer grup ise Roma'da sayıları giderek artmış olan yoksul vatandaşlar olmuştur. Veteranlar da olduğu gibi bu vatandaşların sayısının da ne kadar olduğuyla ilgili tek kaynak yine Suetonius'tur. Yoksul vatandaşların sayısı, Caesar'ın yerleştirdiği kolonistler içerisindeki veteranlarla karşılaştırıldığında çok daha fazladır ve vatandaşların sayısı paralel olarak kamudan aldıkları buğday miktarı, devlet için bu dönemde oldukça ağır bir yük getirmiştir.²⁸⁹

Suetonius'a göre Caesar, devletten buğday alanların sayısını 320.000'den 150.000'e indirmiştir. Aynı zamanda 80.000 kişi deniz aşırı bölgelere yerleştirilmiştir.²⁹⁰ Bu hesaba göre 170.000 kişinin buğday alımının sona ermiş olması gerekmektedir. Ancak deniz aşırı bölgelere gönderilen vatandaş sayısının 80.000 olması rakamlar arasında bir tutarsızlığa işaret etmektedir. Caesar'ın kendisinden sonra gelen evlatlığı Octavianus ise *Res Gestae*'de aktardığına göre, 250.000'den az kişiye buğday dağıtımını yapmadığını ifade etmiştir. Buna göre Suetonius'un kolonilere yerleştirilmek üzere aktardığı rakamın sadece 70.000'ini yoksul vatandaşlar oluşturmaktadır.²⁹¹ Askerlerinin ödüllendirilmesinin ardından Caesar, yoksul vatandaşlara yönelik izlediği politikayla

²⁸⁷Suet. Jul. II; Turan, 2014, **a.g.k.**, 164-165.

²⁸⁸Caes. Civ. III.4; Brunt, 2001, **a.g.k.**, 600.

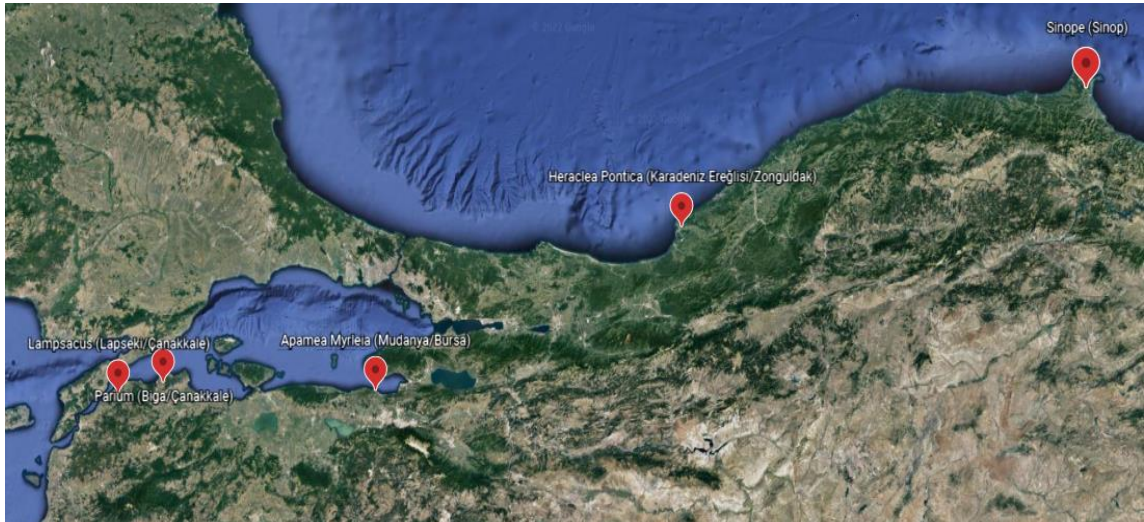
²⁸⁹Brunt, 2001, **a.g.k.**, 256-257.

²⁹⁰Suet. Jul. XLI; XLII.

²⁹¹Aug. Anc. 15; Brunt, 2001, **a.g.k.**, 257.

kolay galeyana gelebilecek kesimlerin Roma'dan uzaklaşmasını sağlarken, bu insanlara aileleriyle birlikte yaşamlarını devam ettirebilecekleri bir imkân da yaratmıştır. Aynı zamanda hem deniz aşırı bölgelerdeki Roma nüfuzunu arttırmıştır hem de yoksul kesimlerin devlete yarattığı masrafın önüne geçmiştir.²⁹² Levick, Caesar tarafından Küçük Asya'da kurulan kolonileri bu politika içerisinde değerlendirerek, hepsinin sivil yapıda olduklarını ve kolonistlerin kuzeybatı Anadolu'nun ekonomik gelişiminde oldukça önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir.²⁹³ (Bkz. Harita 1.2.)

Levick'in bu tespiti Caesar'ın kolonilerinin coğrafi dağılımına bakıldığı zaman aslında doğruluk kazanmaktadır. Gerek Roma kolonizasyonunun erken dönemlerinde gerekse Pompeius'un kurmuş olma ihtimalinin bulunduğu Nicopolis örneğinde mutlaka bir sınır güvenliği gerekçesi söz konusu olmuştur. Ancak Caesar'ın kurmuş olduğu koloniler coğrafi olarak bu gerekçeden oldukça uzaktır. Koloniler Anadolu'nun kuzeyinde bir hat oluşturacak şekilde deniz kıyısında kurulmuşlardır. Dolayısıyla sınır bölgelerinden ve iç bölgelerde yaşanabilecek yerel tehlikelerden uzak bir şekilde Roma'nın kendi eyaletleri içerisinde yer almaktadırlar. Denize yakın olmaları ise muhtemelen ticaretin, yani ekonomik gerekçelerin gözetildiğini göstermektedir. Ayrıca kolonilerin büyük bir bölümünün Mithridates savaşlarının olumsuz etkilerinin en çok hissedildiği yer olan Bithynia-Pontos bölgesinde yer alması nedeniyle, bölgenin yeniden kalkındırılmaya çalışıldığı da ileri sürülebilir.



Harita 1.2: Caesar'ın kurduğu koloniler.

²⁹²Goldsworthy, 2014, **a.g.k.**, 533; Freeman, 2020, **a.g.k.**, 346.

²⁹³Levick, 1967, **a.g.k.**, 5.

II. BÖLÜM

OCTAVIANUS DÖNEMİNDE (M.Ö. 31 – M.S. 14) ROMA'NIN KÜÇÜK ASYA'DAKİ KOLONİ POLİTİKASI

2. Caesar Suikastinden Actium Savaşına (M.Ö. 44-31)

M.Ö. 44 yılında Crassus'a yapılanlar karşısında Parthlar'a yönelik sefer hazırlıklarına başlayan Caesar, Roma'dan ayrılmadan birkaç gün önce kendisinin bulunduğu konumdan ve gücünden rahatsız olan, Marcus Brutus ve Gaius Cassius'un başını çektiği sözde Cumhuriyeti yeniden restore etme arzusundaki bir grup tarafından *Senatus* binasında suikaste uğrayarak öldürülmüştür.²⁹⁴ Aynı dönemde evlatlığı olan Octavianus hem eğitim almak hem de Caesar'ın Parth seferine eşlik etmek üzere bizzat Caesar tarafından Apollonia'ya (Fier) gönderilmiştir. Ancak Caesar'ın ölüm haberini almasının ardından ne olduğuna dair herhangi bir bilgiye sahip olmayan Octavianus hemen İtalya'ya doğru yola çıkmıştır.²⁹⁵

İlk olarak Brundisium'a ulaşan Octavianus, burada Caesar'ın danışmanlarıyla bir araya gelmiştir. Danışmanlar, Parth seferi için Makedonya'da konuşlandırılan Caesar'a bağlı lejyonların artık kendisini destekleyeceğini bildirmişlerdir. Askerin desteğini arkasına alan Octavianus, Parth seferi için ayrılan paranın bir kısmını ve Asya eyaletlerindeki vergileri talep etmesinin ardından Roma'ya doğru hareket etmiştir. Yolda Campania'daki Caesar'ın veteranlarının da bir bölümünün desteğini sağladıktan sonra 6 Mayıs'ta Roma'ya varan Octavianus, Caesar'ın vasiyetini kabul etmiştir.²⁹⁶ Caesar'ın İspanya seferinde kaleme aldığı bu vasiyete göre, mirasının dörtte üçü bundan böyle Octavianus'a ait kabul edilmiştir. Maddi servetin yanı sıra Caesar'ın bütün güçleri, devlet görevleri ve onurları da kendisine bırakılmıştır. Ancak bu mirası elde edebilmesi için Iulius Caesar'ın adını alması gerekmiştir. Bunu kabul eden Octavianus, Octavianus ismini alana kadar Gaius Iulius Caesar adını kullanmıştır.²⁹⁷

Octavianus'un Roma'ya gelmesiyle birlikte yeni bir iç savaş çıkması fazla uzun sürmemiştir. Suetonius'un aktardığına göre Octavianus beş iç savaş yapmıştır. Mutina

²⁹⁴ App. BC. II.XVI.111; Suet. Jul. LXXXII.

²⁹⁵ App. BC. III.II.9-10; Suet. Aug. VII.

²⁹⁶ App. B.C. III.II.11; W. Eck (2020) *Augustus Dönemi*. (Çev: Deniz Berk Tokbudak) İstanbul: Doruk Yayınları, s. 27-28.

²⁹⁷ A. Goldsworthy (2020). *Augustus: Roma'nın İlk İmparatoru*. (Çev: Samet Özgüler) İstanbul: Kronik Kitap, s. 105-106; Eck, 2020, **a.g.k.**, 28.

(Modena), Philippi (Kavala), Perusia (Perugia), Sicilia (Sicilya) ve Actium'da (Arta Körfezi) yapılan savaşlarda, Antonius, Caesar'ın katilleri Brutus ve Cassius, Lucius Antonius ve Sextus Pompeius'a karşı mücadele etmiştir.²⁹⁸ Rakipleri arasında en uzun ve zorlu mücadeleyi Marcus Antonius'a karşı vermiştir.

Dönemin *consul*'ü ve Caesar'ın ordusunda uzun yıllar görev yapmış olan Antonius ile Octavianus arasındaki çekişme çok erken başlamıştır. Antonius, Caesar suikastinin sorumlularının affedilmesinin ardından Forum'da yaptığı bir konuşmayla, katillerin Roma'yı terk etmelerini sağlamıştır. Ancak bu hamlesi partisi tarafından çok fazla ilgi görmemiştir. Ayrıca kendi konumu için bazı bölge ve eyaletleri kendi üzerine almaya çalışması hoş karşılanmamıştır.²⁹⁹ Octavianus'un ise öncelikli hedefi Brutus ve Cassius'un yokluğunda, onlara yönelik kovuşturma açılmasını ve suçlanmalarını sağlamak olmuştur. Katillerin cezalandırılmamış olması özellikle kıdemli askerlerde büyük bir huzursuzluğu yol açmıştır. Bunun yanı sıra Octavianus gücünü giderek arttırmıştır. Caesar'ın Roma halkına yönelik vasiyetini yerine getirerek ve Caesar adına kutlama yapılmasını sağlayarak Roma halkının desteğini kazanmıştır. Ancak kendisinin herhangi bir resmi konuma sahip olmaması rahat bir şekilde hareket etmesine engel olmuştur.³⁰⁰

Antonius karşıtı bir siyaset benimseyen Cicero'nun başını çektiği Cumhuriyetçiler *Senatus*'da oldukça baskın bir kısım oluşturmuşlardır. Ancak emirleri altında mücadele edebilecekleri bir askeri güç bulunmadığından Antonius'a karşı gelme konusunda çekingen bir tutum içerisinde kalmışlardır. Bu durum karşısında Octavianus askeri güçlerini *Senatus* 'un emrine sunmuş ve karşılığında Cicero'dan *fascēs*³⁰¹ olarak resmi bir pozisyon elde etmiştir. Antonius'u İtalya'dan çıkarmak için görevlendirilen dönemin *consul*'leri Hirtius ve Pansa, Mutina'da Decimus Brutus'u kuşatma altına alan Antonius'a karşı savaşmak üzere görevlendirilmiş, Octavianus da bu savaşta *consul*'lerin yanında yer almıştır. M.Ö. 43'de yapılan savaşta hem Antonius yenilip kaçmak zorunda kalmış hem

²⁹⁸Suet. Aug. IX.

²⁹⁹Plut. Ant. XIV-XV; Eck, 2020, **a.g.k.**, 28.

³⁰⁰Suet. Aug. X; Goldsworthy, 2020, **a.g.k.**, 126; Eck, 2020, **a.g.k.**, 29-30.

³⁰¹Fascēs: Kırmızı sırimlarla birbirine bağlı "çubuk demeti", Roma'da yüksek devlet memurlarının önünden giden *lictor*'larca omuzda taşınır, söz konusu memurların gücünü simgelerdi. Howatson, 2015, **a.g.k.**, 318.

de *consul*'ler hayatını kaybetmiştir. Octavianus ise sahipsiz kalan birlikleri kendi saflarına katarak, gücünü arttırma şansını elde etmiştir.³⁰²

Ancak Octavianus'un zaferi fazla uzun sürmemiştir. *Senatus* aldığı bir kararla Caesar'ın katillerine resmi bir statü kazandırmıştır. Bu hamlenin amacı muhtemelen Octavianus'u etkisiz bırakmak olmalıdır. Antonius ise Lepidus ile ittifak yaparak Caesar'ın katillerini hedef almıştır. Sahip oldukları ordu ise Octavianus'un ordusundan oldukça büyüktür. Octavianus konumunu sağlamak için Roma üzerine yürümüş ve kendisini zorla *consul* seçtirmiştir. Ardından *Senatus*'ta Antonius ve taraftarlarına yönelik çıkartılan savaş kararını iptal ederek Antonius ve Lepidus'u uzlaşmaya çağırmıştır. Üç lider tüm sorunlarına çözüm getirerek ülkeyi kendi aralarında paylaşmışlardır.³⁰³ Ortaya çıkan bu ittifak *II. Triumvirlik* olarak adlandırılmıştır. Birincisinden farklı olarak bu liderler Caesar, Pompeius ve Crassus'un oluşturduğu gizli ittifakın aksine, anlaşmalarını bir grup *pleb*'e onaylatarak resmi bir statü kazandırmışlardır.³⁰⁴

İttifakın önceliği Caesar'ın katillerinin cezalandırılmasıydı. M.Ö. 42'de Philippi'de yapılan savaşta Antonius'un komutanlığı sayesinde zafer kazanılmış ve katiller öldürülmüştür. Zaferin ardından yapılan yeni bir toprak paylaşımıyla Antonius doğu eyaletlerinin kontrolünü üzerine almıştır. Octavianus ise emekli askerlerin iskân edilmesinden sorumlu olarak İtalya'ya dönmüştür. Ancak İtalya'da devlete ait toprak bulunmaması sebebiyle, mülk sahibi olanların topraklarına el koyarak askerleri iskân ettirmiştir. Bu durum ister istemez halk tarafından tepkiyle karşılanmış ve halk çözüm olarak Antonius'un kardeşi Lucius Antonius'un liderliğine sığınmıştır. Ancak Octavianus M.Ö. 40 yılında Perusia'da Lucius'u yenilgiye uğratmıştır.³⁰⁵

Perusia zaferinin ardından kaçan Octavianus karşıtları, doğuda Antonius'a sığınmışlar ve Antonius'un İtalya'ya müdahale etmesini talep etmişlerdir.³⁰⁶ Ancak doğuda Parth tehlikesi ciddi boyutlara ulaşmıştır. Romalı eski bir komutan olan Labienus, Parth ordularına komuta ederek Fırat ve Suriye'den başlayarak Lydia ve Ionia'ya kadar bütün Asya'yı ele geçirmeye başlamıştır. Buna rağmen Antonius İtalya'ya yönelmeyi

³⁰²Suet. Aug. X-XI; Plut. Ant. XVII; Eck, 2020, **a.g.k.**, 30-32.

³⁰³App. BC. III.XII.88; III.XIII.94; IV.I.2; Suet. Aug. XII-XIII; Plut. Ant. XIX; Eck, 2020, **a.g.k.**, 32-34.

³⁰⁴Eck, 2020, **a.g.k.**, 34.

³⁰⁵Suet. Aug. XIII-XIV; Ayrıntılar için **bkz.** Eck, 2020, **a.g.k.**, 37-39

³⁰⁶Eck, 2020, **a.g.k.**, 39.

tercih etmiştir. Octavianus'un kendisine yönelik herhangi bir suçlamada bulunmadığı anlaşılınca, iki komutan yeni bir uzlaşmaya varmıştır. Bu uzlaşıyla İon Denizi sınır olmak üzere batı eyaletleri Octavianus'a, doğu eyaletleri ise Antonius'a bırakılmıştır. Afrika ise Lepidus'un yönetimine kalmıştır.³⁰⁷ Ayrıca kabul edilen özel bir hükümle üç komutan da İtalya'dan asker toplayabilecek duruma getirilmişlerdir.³⁰⁸

Bu süreçte Antonius'un, Octavianus'a göre çok daha rahat bir konumda olduğu görülmektedir. Zira Pompeius'un oğlu Sextus Pompeius'un Roma'ya yakın olması Octavianus için bir huzursuzluk yaratmıştır.³⁰⁹ Antonius doğuda olduğu için bu sorundan uzak kalmıştır. Ayrıca Ventidius komutasında gönderdiği bir orduyla Parthların Asya'da ilerlemesini durdurmuş, Suriye'ye ilerlemekte olan yeni bir Parth ordusunu da yenilgiye uğratarak Mezopotamya içlerine çekilmeye zorlamıştır.³¹⁰ Sextus Pompeius ise Sicilya adasını kontrol etmiş ve korsanlarla iş birliği yapmıştır. Dolayısıyla denizlerde oldukça güçlü hale gelmiştir. Bütün bu gelişmeler ışığında Octavianus'un onu mağlup edebilmesi için hem iyi bir donanmaya sahip olması hem de Antonius'un desteğini arkasına alması zorunlu olmuştur.³¹¹

Octavianus donanma sorununu bu konuda oldukça yetenekli olan Agrippa ile çözmüştür. Aynı dönemde Parth ilerleyişini durdurmasına rağmen Crassus'un intikamının alınması için Antonius'un baskı altında bulunması, Octavianus'un istediği desteği sağlamasında oldukça etkili olmuştur.³¹² Tarentum'da (Taranto) bir araya gelen ikili triumvirlik süresini beş yıl daha uzatmıştır. Ayrıca Octavianus, Parth seferinde Antonius'un kullanması için ona iki lejyon, Antonius ise kendisine 120 gemi vermeyi kabul etmiştir.³¹³ Hazırlıklarını tamamlayan Octavianus M.Ö. 36'da Mylae (Milazzo) ve Naulochus'da (Spadafora) yapılan savaşlarda Sextus Pompeius'u yenilgiye uğratmıştır. Yardım için gelen Lepidus sahip olduğu askeri güce güvenerek zaferden daha büyük pay elde etmeye çalışınca Octavianus tarafından ordusu elinden alınıp sürgün edilmiştir.³¹⁴

³⁰⁷App. BC. V.VII.65; Plut. Ant. XXX.

³⁰⁸Eck, 2020, **a.g.k.**, 40.

³⁰⁹Eck, 2020, **a.g.k.**, 42.

³¹⁰Plut. Ant. XXXIII-XXXIV

³¹¹Plut. Ant. XXXII; Eck, 2020, **a.g.k.**, 43.

³¹²Eck, 2020, **a.g.k.**, 43-44.

³¹³Plut. Ant. XXXV.

³¹⁴Suet. Aug. XVI.

Sextus Pompeius'un yenilgisi ve Lepidus'un sürgünüyle artık Roma'nın geleceği için mücadele edecek iki komutan kalmıştır. İki lider de hakimiyetleri altındaki bölgelerde konumlarını sağlamlaştırmak, Antonius üst üste yaptığı hatalarla Octavianus'un elini güçlendirmiştir. Örneğin, Crassus'un kaybettiği sancakları almak için Parthlarla giriştiği savaşta büyük bir yenilgi almıştır.³¹⁵ Ancak Antonius'un asıl hatası Mısır kraliçesi Kleopatra ile kurduğu yakınlık olmuştur. Özellikle Kleopatra'nın çocuklarını mirasçı olarak bıraktığını ifade ettiği vasiyetinin halk toplantısında okunması, kendisinin kamu düşmanı ilan edilmesine neden olmuştur. M.Ö. 31'de Actium'da yapılan son iç savaşta Octavianus karşısında yenilgiye uğrayan Antonius, İskenderiye'ye kaçmak zorunda kalmıştır. Octavianus'un kuşatmayı İskenderiye'ye taşıması sonucu hem Antonius hem de Kleopatra intihar etmek zorunda kalmışlardır.³¹⁶

Octavianus ile Antonius arasında yapılan son savaş, Roma'nın yüzyıldır yaşadığı iç savaşların sonuncusu olmuştur. Gelineen noktada Cumhuriyetin son yüzyılında Roma'yı şekillendiren en temel unsur ordu ve komutanların devletin geleceğine yön vermelerine yol açmıştır. Antonius'un yenilgisinin ardından Roma'nın geleceğine yön verecek tek isim Octavianus kalmıştır. Kısa süre sonra Augustus unvanını alarak pek çok alanda reformlar gerçekleştiren Octavianus'un tezimiz açısından koloni politikası çerçevesinde özellikle orduda yaptığı düzenlemeler oldukça önemlidir.

2.1. Octavianus'un Ordu Reformu

Octavianus iç savaşlar ve hükümdarlığı süresince yaptıklarını anlattığı *Res Gestae*'de, kurmuş olduğu ordu sayesinde devleti özgürlüğüne kavuşturduğundan bahsetmiştir.³¹⁷ Bu ifade Octavianus'un orduya verdiği önemi açık bir şekilde göstermektedir. Dolayısıyla devletin yeniden düzenlenmesi sürecinde yapacağı reformlar arasında orduya yönelik olanlarının incelenmesi hem Roma ordusunun kavuştuğu yeni yapısının anlaşılması hem de bu reformun koloni politikasına olan yansımalarının açıklığa kavuşması açısından oldukça önemlidir.

Octavianus'un ordu reformu ile Roma ordusu yeni bir yapıya kavuşmuştur. Asker sayısının azaltılması, sabit bir hizmet süresi belirlenmesi ve maaşların yeniden düzenlenmesi, ordunun askeri bir antla imparatora bağlılığını bildirmeleri getirilen

³¹⁵Antonius'un Parthlar ile olan mücadelesi için bkz. Plut. Ant. XXXVII-LIII; Eck, 2020, a.g.k., 47-48.

³¹⁶Suet. Ant. XVII

³¹⁷Aug. Anc. 1.

düzenlemeler arasındadır. Bunun yanı sıra imparatora bağlı muhafız alayının oluşturulması, şehrin güvenliğinden sorumlu olan polis birliğinin ve *Vigiles* adı verilen itfaiye teşkilatının kurulması orduya dahil edilen yeni unsurlar olmuştur. Bütün bu düzenleme ve yeniliklerin masraflarının karşılanması için de *aerarium militare* olarak adlandırılan bir hazine kurulmuştur.³¹⁸ Goldsworthy'e göre, M.S. 14 yılında Roma'nın ilk imparatoru öldüğünde, Roma ordusu tamamen profesyonel ve kalıcı bir kurum haline dönüşmüştür.³¹⁹ Kanaatimizce ordu bünyesinde yapılan tüm bu düzenlemeler özellikle koloni politikası kapsamında ele alındığında asker sayısının azaltılmasını gerekli kılmıştır.

Actium'daki son iç savaşın ardından Octavianus'un hizmetinde Antonius'un ki de dahil olmak üzere toplam 60 lejyon bulunuyordu. Bunun yanı sıra sayısı tam olarak bilinmeyen yardımcı birlik ve 400 parçalık bir donanma da kendisinin kontrolüne kalmıştır.³²⁰ Herhangi bir ciddi dış tehdidin bulunmadığı dönemlerde bu büyüklükte bir ordunun ekonomik olarak sürdürülebilirliği mümkün değildir. Zira ekonominin yanı sıra siyasi ve sosyal istikrar konusunda da çok ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Yüzyıl süren iç savaşlar boyunca ordunun devletten ziyade komutanlarına olan bağlılığı bunu belirgin bir şekilde göstermiştir. Askerî açıdan bakılacak olursa ordunun etkili bir şekilde faaliyet gösterebilmesi için de bu sayı oldukça fazla görünmektedir.³²¹

Octavianus, başlangıçta yapılan düzenlemelerle 60 lejyonluk ordu mevcudunu 28 lejyona indirmiştir. Ancak M.S. 9 yılında Teutoburg Ormanı'nda yaşanan felakette 3 lejyonunu kaybetmesinden sonra lejyon sayısı 25'e düşmüştür. Bu sayı üç yüz yıl boyunca inişli çıkışlı olmak üzere 30 civarında sabit bir şekilde kalmaya devam etmiştir.³²² Octavianus bu büyüklükte bir ordunun yarısından fazlasının terhisini koloni kurarak gerçekleştirmiştir. *Res Gestae*'da geçen “*Yaklaşık beş yüz bin Roma yurttaşı bana askeri andla bağlandı. İçlerinden üç yüz binden biraz fazlasını kolonilere yerleştirdim ...*” ifadesi koloniler kurduğunu birinci elden doğrulamaktadır.³²³ Tıpkı kendisinden önce

³¹⁸Ayrıntılar için bkz. K. Gilliver (2007). *The Augustan Reform and the Structure of the Imperial Army. A Companion To The Roman Army*. (Ed: P. Erdkamp), Singapore: Blackwell Publishing, 184-187; Penrose, 2020, a.g.k., 136.

³¹⁹Goldsworthy, 2003, a.g.k., 50.

³²⁰Gilliver, 2007, a.g.k., 184.

³²¹Dio. 52.27; H. Dodge ve N. Rodgers (2005). *The Roman Army Legions, Wars and Campaigns*. London: Southwater, s. 14; Gilliver, 2007, a.g.k., 184.

³²²Suet. Aug. XXIII; Goldsworthy, 2003, a.g.k., 50; Dodge ve Rodgers, 2005, a.g.k., 14.

³²³Aug. Anc. 3.

Caesar'ın yaptığı gibi Octavianus'un da izlediği koloni politikasının temel motivasyonu veteranların iskân meselesi olmuştur. Sonuç olarak bu motivasyon, Küçük Asya'da veteran kolonilerinin kurulmasıyla kendisini göstermiştir.

Ancak bu noktada Caesar ve Octavianus'un koloni politikalarındaki veteranlar faktörünün farkını iyi ayırt etmek gerekmektedir. Bize göre veteranlar faktörü ortak bir etkenmiş gibi gözükse de iki liderin bu konuya yaklaşımında önemli farklar bulunmaktadır. Caesar'ın politikası kendisine muhalif olabilecekleri ordudan bir şekilde tasfiye etme amacını taşımıştır. Octavianus'un ordusunda çok sayıda Antonius taraftarı yer almasına rağmen temel amacı iç savaşlara son vermek ve ordunun siyasete olan etkisini bir şekilde azaltmak olmuştur. Caesar tarzı bir politikayı takip etmiş olsaydı sadece veteranları kolonilere yerleştirmesinin yeterli olacağı ileri sürülebilir. Ancak ordu bünyesinde yaptığı pek çok düzenleme ve yenilik veteranların iskân edilmesinden çok daha farklı bir amaca hizmet ettiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Octavianus'un gerçekleştirdiği bu büyük veteran iskânı için imparatorluğun gerek batısında gerekse doğusunda pek çok yeni koloni kurulmuştur. İmparator kendi ifadesiyle koloni kurduğu bölgeleri şu şekilde ifade etmiştir: *“Africa'da, Sicilia'da, Macedonia'da, her iki Hispania'da, Achaia'da, Asya'da, Syria'da, Gallia Narbonensis'te, Pisidia'da asker kolonileri kurdum. Öte yandan İtalya'da da benim himayem altında kurulan yirmi sekiz koloni vardı; bunlar ben daha hayattayken çok ünlenmiş ve kalabalık bir nüfusa sahip olmuşlardı.”*³²⁴

Bu bölgeler içerisinde konumuz kapsamında özellikle Pisidia, kolonilerin yoğun bir şekilde burada kurulması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir. Ancak Roma'nın müttefiklerinden biri olan Amyntas'ın ölümüyle başlayan Galatia Eyaletinin kurulma süreci bir takım sınır değişikliklerini meydana getirmiş ve Pisidia bölgesi de bu değişikliklerden etkilenmiştir. Bu nedenle Octavianus'un koloni politikasını incelemeden önce Anadolu'nun merkezinde kurduğu bu eyaletin genel hatlarıyla incelenmesi sürecin daha rahat izlenmesini sağlamaktadır.

2.2. Octavianus'un Küçük Asya'daki İdari Düzenlemeleri: Galatia Eyaleti

M.Ö. 36 yılına kadar Cilicia Eyaletine bağlı Pamphylia, Pisidia ve Lycaonia bölgeleri, aynı yıl içerisinde kendisini Galatia kralı yapan Marcus Antonius tarafından

³²⁴Aug. Anc. 28.

Amyntas'a verilmiştir.³²⁵ Actium'da yapılan son iç savaştan önce Antonius'un saflarında yer alan Amyntas, Octavianus'un saflarına geçerek galip olan tarafta yer almıştır.³²⁶ Onun bu hamlesi karşısında Octavianus, Amyntas'ın egemenliği altındaki bölgeleri onaylamakla kalmamış, aynı zamanda kralın topraklarını genişletmiştir.³²⁷ Ancak Amyntas M.Ö. 25 yılında Pisidia'nın doğusunda yaşayan ve bölgede huzursuzluğa neden olan Homonad halkına karşı savaşıırken öldürülünce, Roma'nın vassal krallarından biri olan Amyntas'ın, bölgede tesis ettiği otoritesi etkisini kaybetmiştir.³²⁸

Her ne kadar Amyntas öldüğünde egemenliği altında bulunan krallığını devralacak erkek çocukları olsa da Roma, varislerin bu krallığı almasına ve yönetmelerine izin vermemiştir. Bizzat imparator Octavianus tarafından bölgenin bir Roma eyaleti olarak yeniden düzenlenmesi daha uygun görülmüştür. Böylece M.Ö. 25'te Amyntas'ın egemenlik alanı içerisinde bulunan Pisidia, Lycaonia ve Pamphylia bölgelerinin de dahil edilmesiyle Galatia Eyaleti oluşturulmuştur.³²⁹ Pek çok hizmette bulunmuş sadık müttefiki Amyntas'ın ani ölümü karşısında hazırlıksız yakalanan Roma, bölgenin geleceğine yönelik başlangıçta kararsız kalmıştır.³³⁰ Muhtemelen bölgenin güvenlik sorunları göz önüne alındığında burayı doğrudan kendi yönetimine bağlamayı daha uygun görmüş olmalıdır. Ayrıca Amyntas her ne kadar Octavianus'un tarafına geçmiş olsa da vassal kralların kolay taraf değiştirme konusunda sahip oldukları bu tutum, Octavianus üzerinde bir güvensizliğe yol açmış olabilir ve bölgeyi doğrudan kendi yönetimine bağlamak istemesinde etkili olmuş nedenler arasında sayılabilir.

Eyaletin sınırları üç ana bölümden oluşan oldukça geniş bir coğrafyayı çevrelemektedir. Bu bölge; kuzeyde Paphlagonia dağlarının güneyinden Torosların kuzey yamaçlarına kadar uzanan Lykaonia bozkırlarını, batıda Asya Eyaleti'nin doğusundaki Kibyrtis'den Pisidia yükseltilerini içerisine alan bölgeyi ve doğuda Pontos ve Kapadokya sınırına kadar olan kısmı kapsamaktadır.³³¹ Coğrafi dağılım gereği bu dönemde kurulan pek çok koloninin Galatia Eyaleti sınırları içerisinde yer alması

³²⁵Jones, 1971, **a.g.k.**, 132.

³²⁶Plut Ant. LXI. ve LXIII; M. Özait (1985). *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 83.

³²⁷Magie, 1950, **a.g.k.**, 453.

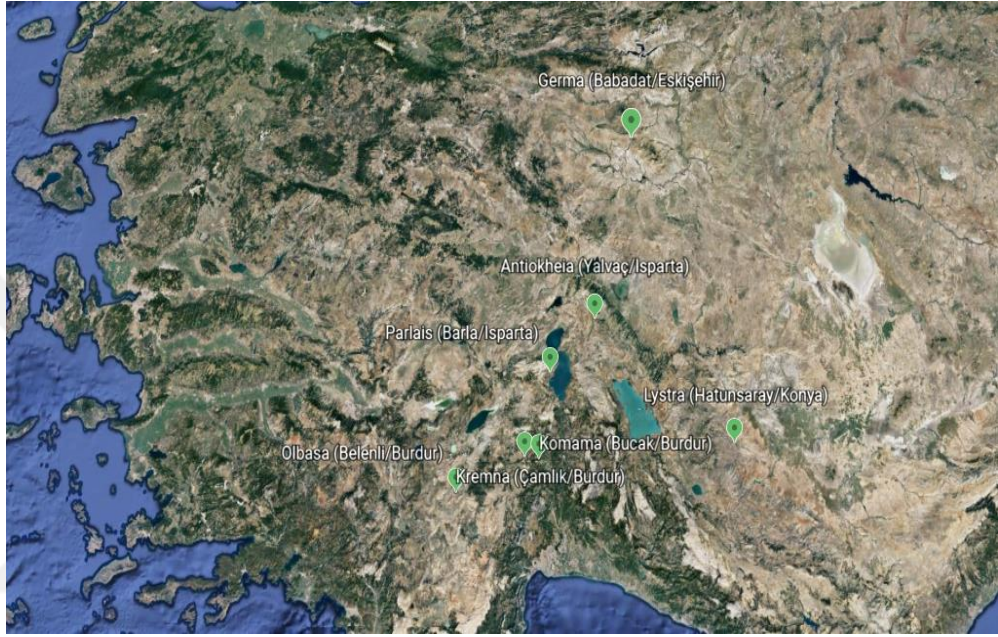
³²⁸Strab. XII.6.4, 569; M. Özait (1982). *Anadolu'da Roma Egemenliği, Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul: Görsel Yayınlar, s. 328.

³²⁹Jones, 1971, **a.g.k.**, 132-133; O. Akşit (1976). *Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö. 27 – M.S. 192)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 44 ve 48

³³⁰Özait, 1982, **a.g.k.**, 328.

³³¹Özait, 1982, **a.g.k.**, 328.

nedeniyle bu kolonilerin Galatia başlığı içerisinde değerlendirilmesinin daha doğru olacağı kanaatindeyiz. (Bkz. Harita 2.1.) Kaya, Galatia bölgesinde kurulan kolonilerden yedi tanesinin bir grup oluşturduğunu ve Roma koloni kuruluşu özellikleri taşıdığını ifade etmiştir.³³² Bu nedenle Octavianus döneminde kurulan kolonileri Galatia bölgesinde kurulanlar ve Galatia bölgesinin dışında kurulan koloniler olmak üzere iki gruba ayırabiliriz.



Harita 2.1: Galatia Eyaleti içerisinde kurulan koloniler.

2.2.1. Octavianus Döneminde Galatia’da Kurulan Koloni Kentleri

2.2.1.1. Antiocheia (Colonia Caesarea/Yalvaç)

Kolonilerin varlığını doğrulaması açısından yazıtlarla birlikte en önemli kaynak olan sikkelerle ilgili Octavianus dönemine bir açıklık getirilmesi gerekmektedir. Zira bilindiği üzere Anadolu’da kurulan kolonilerde sikke darbı oldukça düzensiz bir şekilde gerçekleşmiştir. Caesar’ın kurduğu kolonilerde sikkeler erken dönemlerden itibaren darp edilmeye başlamışken, Octavianus döneminde basılan sikkeler sadece birkaç koloni ile sınırlı kalmıştır ve bu kolonileri çoğu Antoninus Pius (M.S. 138-161) döneminde sikke darbına başlamıştır. Bu nedenle aşağıda görüleceği üzere Octavianus döneminde kurulan kolonilere ait sikkelerin çoğunda Octavianus sonrasında yönetime geçmiş imparatorların

³³²M.A. Kaya (2016). *Anadolu’daki Galatlar ve Galatya Tarihi*. (1. Baskı), İstanbul: Bilge Kültür Sanat, s. 241.

betimlemeleri yer almıştır.³³³ Bu da kolonilerden bazılarının, statülerini bir süre daha koruduğunu ortaya koymaktadır.

Magie’ye göre, Pisidia bölgesindeki Romanizasyon süreci Antiokheia kolonisinin kurulmasıyla başlamıştır.³³⁴ Bir Seleukos kolonisi olan kentin ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. M.Ö. III. yüzyılda I. Seleukos veya oğlu I. Antiokhos tarafından şehrin kurulduğu düşünülmektedir.³³⁵ M.Ö. 200 yılında kent gelişimini tamamlamış ve bir Hellen *polis*’i görünümü kazanmıştır.³³⁶ M.Ö. 39-36 yılları arasında Amyntas’ın yönetimine bırakılan kent, M.Ö. 25’de onun ölümüyle Galatia Eyaletine bağlanmış ve aynı tarihte veya biraz sonrasında Colonia Caesarea adında bir Roma kolonisi haline getirilmiştir.³³⁷ (Bkz. Görsel 2.1.) Strabon, kentin Maiandros Irmağı (Büyük Menderes) yakınında oturan Magnet’lerin kolonize ettiğini ancak daha sonrasında kentin Romalılar tarafından bağımsızlığına kavuşturulduğunu ve kendi döneminde artık bir Roma kolonisinin bulunduğunu ifade etmiştir. Plinius ise Pisidia bölgesiyle ilgili olarak sadece Antiokheia kolonisinden bahsetmiştir.³³⁸ (EK-7 ve EK-8)



Görsel 2.1: İki öküze çiftçilik yapan figür. Üzerinde “PARENS CAESAREA COL” yazısı bulunmaktadır.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/3529> (E.T: 20.06.2022)

Antiokheia askeri ve ticari açıdan stratejik bir yerde kurulmuştur. Kent tıpkı Roma gibi yedi tepe üzerine inşa edilmiştir. Arkasında yer alan Sultan Dağı kente doğal bir koruma sağlamıştır. Kentin etrafında yer alan topraklar çeşitli sebzelerin ve tahılların

³³³Filges, 2019, **a.g.k.**, 406.

³³⁴Magie, 1950, **a.g.k.**, 459.

³³⁵Jones, 1971, **a.g.k.**, 127; Özsaıt, 1985, **a.g.k.**, 131; Kaya, 2016, **a.g.k.**, 241.

³³⁶Levick, 1967, **a.g.k.**, 72.

³³⁷Özsait, 1985, **a.g.k.**, 131.

³³⁸Plin. Nat. V.94; Strab. XII.14.8.

yetiştirilmesinde oldukça verimlidir. Octavianus, Küçük Asya'nın bu bölgesinde Roma kontrolünü sağlamak amacıyla çok sayıda veteran kolonisi kurmuştur.³³⁹ Ramsay'e göre, Antiokheia bu kolonilerin ilk kurulanıdır ve askerî bir merkez konumundadır. Dolayısıyla Octavianus'un belli bir düzene göre kurduğu kolonilerin tamamı Antiokheia'daki bu koloniye bağlıdır. Yaratılan bütün bu koloni ağındaki temel amaçlardan birisi bölgedeki Homonad tehdidini son vermektir. Octavianus tarafından V. ve VII. lejyonlar bu koloniye yerleştirilmiştir. (EK-9) M.Ö. 6 senesinde inşası tamamlanan *Via Sebaste* üzerindeki en önemli noktayı yine Antiokheia kolonisi tutmaktadır.³⁴⁰

Ancak bu noktada Ramsay'in Antiokheia'yı diğer kolonilerden daha fazla öne çıkararak bir merkez olarak kabul etmesine açıklık getirilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Kanaatimizce koloniler arasında bir hiyerarşi durumu söz konusu değildir. Antiokheia'nın diğer kolonilerden daha eski olması, Roma hakimiyeti öncesinde Hellenistik dönemden gelen bir şehir olgusuna ve gelişmişlik düzeyine sahip olması, ayrıca konumu gereği stratejik ve korunaklı bir konumda olması, kentin merkez olarak algılanmasına ve yapılacak düzenlemelerde Antiokheia'nın daha fazla göz önünde bulundurulmasını sağlamış olmalıdır.

Kurulmasının ardından kolonide yüz sene içerisinde çok yoğun bir inşaat faaliyeti gerçekleşmiştir. Yedi tepeye sahip kent, *vici* (mahalle/köy) adı verilen yedi kısma ayrılmıştır. İmparatorluk Kültüyle birlikte büyük bir tapınak ve mabet, kamusal alanda su kemeri, *nymphaeum* (anıtsal çeşme) ve sütunlu bir cadde inşa edilmiştir. Ayrıca günümüze kadar ulaşan yapılar içerisinde tiyatro, *propylaion*, bazilika ve sarnıç gibi arkeolojik kalıntılar da yer almaktadır.³⁴¹

Kent, 1833 yılında F.V.J. Arundell tarafından keşfedilmiştir. Yıllar içerisinde pek çok gezgin ve arkeolog tarafından ziyaret edilen kentin üzerinde en çok Ramsay durmuştur. Yaklaşık kırk sene boyunca kenti defalarca ziyaret eden Ramsay, 1920'li yıllarda D.M. Robinson ile birlikte burada çalışmaya başlamıştır. Yazıtları inceleyen Ramsay, koloninin büyük bir bölümünün gün yüzüne çıkarılmasını sağlamıştır. Ancak

³³⁹C.E. Fant ve M.G. Reddish (2003). *A Guide to Biblical Sites in Greece and Turkey*. New York: Oxford University Press, s. 153.

³⁴⁰W.M. Ramsay (1916). *Colonia Caesarea (Pisidian Antioch) in the Augustan Age: The Journal of Roman Studies*, Vol. 6, Cambridge: Society for the Promotion of Roman Studies, s. 83 ve 87; W.M. Ramsay (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. (Çev: Mihri Pektaş), İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, s. 435-436; Levick, 1967, **a.g.k.**, 38-39.

³⁴¹Özsait, 1985, **a.g.k.**, 133; C.E. Fant ve M.G. Reddish, 2003, **a.g.k.**, 153.

epigrafik açıdan çok zengin olan kent, Ramsay'den sonra uzun yıllar araştırılmamışsa da 1980'lerden günümüze kadar dönem dönem ele alınmıştır.³⁴²

2.2.1.2. Olbasa (Colonia Iulia Augusta Olbasa/Belenli)

M.Ö. IV. yüzyılın sonları veya III. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen kentin erken dönemleriyle ilgili bilgiler oldukça yetersizdir. Olbasa'nın acropolisinin duvarları, kentte daha önceki dönemlerde bir Hellenistik yerleşimin bulunduğu işaret etmektedir. Amyntas'ın ölümüyle Galatia Eyaletine dahil edilen kentin, muhtemelen M.Ö. 6 yılında bir Roma kolonisi yapıldığı düşünülmektedir.³⁴³ Kente ait en erken sikkeler Antoninus Pius (M.S. 86-161) dönemine tarihlendirilmektedir ve İmparator Volusianus (M.S. 251-253) dönemine kadar bu basımın devam ettiği bilinmektedir.³⁴⁴ (Bkz. Görsel 2.2.) Ayrıca kentin isminin yer aldığı birtakım yazıtlar da bulunmaktadır. Yazıtlardan birisi imparator Claudius (M.Ö. 10-M.S. 54) dönemine tarihlendirilmektedir ve üzerinde “*colonia Olbasena*” yazmaktadır.³⁴⁵ Lysis (Eren Çayı) vadisinin güney sınırını oluşturan dağ silsilesinin tepesinde yer alan kent, son derece iyi tahkim edilmiş bir konumda yer almıştır. Önemli bir iletişim hattı görevi gören bu vadi, dağlara giden yolun girişindeki Olbasa tarafından korunmuştur. Sahip olduğu bu konum kentin gücünün en önemli dayanaklarından biri olmuştur.³⁴⁶ (EK-10 ve EK-11)

³⁴²S. Mitchell (1983) Pisidia Antioch'u 1982 Çalışmaları, *I. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, İstanbul, s. 79-80; Antiokheia kentinde özellikle 1980'li yıllardan itibaren çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiştir. Tezimiz kapsamında bu çalışmaların sonucuna dair ayrıntılara girilmemiştir. Yapılan çalışmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler için **bkz.** S. Mitchell (1983) Pisidia Antioch'u 1982 Çalışmaları: *I. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, M. Waelkens (1985) Pisidian Antioch: Finds In The Museums of Konya, and İstanbul, *III. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, T.D. Bear (1995) Pisidia Antiocheiası'nın Parlak Dönemlerini Yansıtan Yazıtlar, *XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, S. Mitchell (1996) 1994 Yılı Oinoanda ve Batı Pisidia'da Yüzey araştırmaları, *XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı-II.Cilt*, T.D. Bear (1997) Pisidia Antiocheiası'ndan Yeni Yazıtlar, *XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı-I. Cilt*, T.D. Bear (2000) Pisidia Antiocheia Tiyatrosunun Yazıtları, *17. Araştırma Sonuçları Toplantısı-1. Cilt*, T.D. Bear (2002) Pisidia Antiocheia ve Apollonia'sı, Kotiaieion ve Yanık Laodikeia'da Yapılan Araştırmalar, *19. Araştırma Sonuçları Toplantısı-2. Cilt*.

³⁴³Magie, 1950, **a.g.k.**, 462; Özşait, 1985, **a.g.k.**, 138; V. Sevin (2013) *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I.* (3. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 155.

³⁴⁴Özşait, 1985, **a.g.k.**, 138.

³⁴⁵Claudius dönemine tarihlenen yazıt için **bkz.** <https://inscriptions.packhum.org/text/282114?hs=157-163> ; Diğer yazıt için **bkz.** <https://inscriptions.packhum.org/text/281080?hs=83-89> (E.T: 05.07.2022)

³⁴⁶Levick, 1967, **a.g.k.**, 48; Magie, 1950, **a.g.k.**, 462.



Görsel 2.2: Solda genç Marcus Aurelius'un resmi yer almaktadır. Sağda koloninin kısaltması olan "COL AVGVSTI" harfleri görünmektedir.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/7687> (E.T: 20.06.2022)

Sahip olduğu stratejik önemi dışında Olbasa, su kaynaklarının bol ve temiz olduğu bir yerde kurulmuştur. Koloninin her iki yanında da biri batıdan diğeri ise doğudan olmak üzere ovaya doğru akan nehir bulunmaktadır. Levick'e göre, bölgeye yerleştirilen kolonistler, tarım arazisi bulma konusunda hiç sıkıntı çekmemişlerdir.³⁴⁷ Kentin bol su kaynaklarına sahip olması ve Levick'in bu görüşünden yola çıkarak yerleşim yerinin bir koloni olarak tercih edilmesi oldukça akla yatkın gelmektedir. Çünkü görev süreleri sona erdiğinde askerlerin toprak sahibi yapılmasının yanı sıra verilen toprağın emekli askerlerin yaşamlarını sürdürebilecek özelliğe sahip olması gerekmektedir. Olbasa'nın gerek su gerekse tarım arazileri bakımından verimli olması, koloni olarak bu yerleşim yerinin seçilmesinde etkili olmuş olmalıdır.

2.2.1.3. Comama (Coloni Iulia Augusta Prima Fida Comama/Şerefönü)

Strabon'un *Geographika* adlı eserinde Artemidoros'un Pisidia'da yer alan şehirleri sıraladığı listesinin içerisinde Komama kenti yer almamaktadır. Ancak yazıtlar ve sikkeler Comama'nın bir Roma kolonisi olduğunu doğrulamaktadır. Yazıtlardan birisinin üzerinde "Col(onia) Iul(ia) Augusta I Prima Fida Comama" yazmaktadır³⁴⁸ (Bkz. Görsel 2.3) M.Ö. 25 yılına kadar Amyntas'ın yönetimine bırakılan kent, daha sonra Galatia Eyaletine dahil edilmiştir. Ancak koloni olarak ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Kent, tahkimattan uzak, oldukça alçak bir tepe üzerinde kurulmuştur. Octavianus tarafından bir koloni kenti olarak seçilmesini gerektirecek hiçbir özelliğe sahip değildir. Koloni olarak tercih edilmesi ile ilgili uzmanların oldukça farklı görüşleri

³⁴⁷Levick, 1967, **a.g.k.**, 48-49.

³⁴⁸Yazıtlar için **bkz.** <https://inscriptions.packhum.org/search?patt=comama> (E.T: 05.07.2022)

vardır. (EK-12) Özellikle tapınaklar bölgesi olması ve yol ağları üzerinde bulunması ileri sürülen bu görüşler arasındadır.³⁴⁹ (EK-13) Levick'e göre, Comama'da bir veteran kolonisinin kurulmasının nedeni Roma kültürünü yayacak bir merkez oluşturulmak istenmesidir. Zira kentin etrafında çok sayıda şehir ve kasaba bulunmaktadır. Üzerinde bulunduğu yol ağlarından yararlanarak Roma kültürüyle bu Hellenleşmiş yerleşimlerin gelişimi etkilenmek istenmiş olmalıdır.³⁵⁰

Kanaatimizce bölgede Homonadlar'a karşı verilen mücadele gereği ordunun hızlı bir şekilde intikalini sağlayacak yol ağlarının üzerinde bir istasyon olarak kurulmuş olması akla daha yatkın gelmektedir. Kent yıllar içerisinde oldukça ciddi bir tahribata uğramıştır. 2002 yılında yapılan bir araştırmada belirtildiğine göre, kent ilk kez 1974 senesinde incelendiğinde olağanüstü boyutlarda bir tahribatla karşılaşmıştır. 2002 yılındaki yeni araştırmada bu tahribat boyutunun giderek arttığı ifade edilmiştir.³⁵¹



Görsel 2.3: Antoninus Pius betiminin yer aldığı sikke. (solda) Sağ tarafta, ortada Roma sancağı, iki yanında ise birliklerin taşıdığı semboller yer almaktadır. Sağdaki sembolün yan tarafında "COL AVG COMAMENORVM" yazmaktadır.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/7323> (E.T: 21.06.2022)

2.2.1.4. Cremna (Colonia Iulia Augusta Felix Cremna/Çamlık)

Octavianus tarafından veteranların yerleştirildiği kentlerden birisi de Cremna'dır. Pisidia bölgesinin önde gelen kentlerinden biri olan Cremna, Octavianus tarafından bir Roma kolonisine dönüştürülmeden önce bir süre Roma'nın müttefiki Amyntas'ın yönetiminde kalmıştır. M.Ö. 26-5 yılları arasında ise bir Roma kolonisi yapılmıştır. Stratejik bir bölgede yer alması sebebiyle Antiokheia'daki koloni ile aynı zamanda

³⁴⁹Ayrıntılar için bkz. Strab. XII.7.2, 570; Levick, 1967, **a.g.k.**, 50; Özait, 1985, **a.g.k.**, 136-137; Kaya, 2016, **a.g.k.**, s. 245.

³⁵⁰Levick, 1967, **a.g.k.**, 51.

³⁵¹Özsait, 2004, **a.g.k.**, 288.

kurulmuş olduğu düşünülmektedir. Kentin tarihi ile ilgili bilgiler ise oldukça sınırlıdır.³⁵² (EK-14 ve EK-15)

Kent hakkında sınırlı bilgi olmasına rağmen ele geçirilen yazıtlar koloninin varlığını ve uzun yıllar ayakta kaldığını doğrular niteliktedir. Üzerinde kentin koloni olduğunu belirten çok sayıda yazı vardır. Hatta Levick yazıtlar üzerinde imparator Hadrianus ve eşi Sabina'nın isimlerinin yer almasını, kentin imparator tarafından ziyaret edildiği şeklinde yorumlamıştır. Kentteki sikke darbı ise Hadrianus'dan Aurelianus (M.S. 214-275) dönemine kadar devam etmiştir. (Bkz. Görsel 2.4) M.S. III. yüzyılda kıtlık sıkıntısıyla karşı karşıya kalan kente bizzat imparator Aurelianus'un kendisi yardım etmiştir. İmparator Probus zamanında Lydius tarafından ele geçirilen kent, daha sonra imparatorun komutanları tarafından yeniden geri alınmıştır.³⁵³

Kentin bir koloni olarak seçilmesi muhtemelen topografik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Lokasyon itibarıyla bir yükselti üzerine kurulmuş olan kentin çevresi oldukça engebeldir ve şehre ulaşım sadece doğu yönünden sağlanabilmektedir. Sahip olduğu bu konum kente stratejik bir önem kazandırmıştır. Bunun farkında olan Roma, Amyntas'ın ölümünün ardından bölgenin düşman eline geçmesini önlemek için veteranlarını kente yerleştirerek Roma hakimiyetini tesis etmiştir. Levick'e göre Cremna, Antiokheia ve Lystra ile beraber Homonad'lara karşı sürdürülen savaşta, coğrafi olarak bölgede güvenli bir üçgen oluşturulmuştur.³⁵⁴

Cremna kentine ait günümüze ulaşmış çok sayıda arkeolojik yapı mevcuttur. Tiyatro, stoa, forum, kütüphane, gymnasium bu yapılar arasındadır.³⁵⁵ Ayrıca kentte 1980'lerin ortalarından itibaren bir dizi araştırma yapılmıştır. 1985 yılında yapılan araştırmada kentin büyük ölçekli planı çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca mevcut binalar hakkında detaylı bilgiler toplanarak, ele geçirilen yazıt ve anıtlar kayıt altına alınmıştır. 1986 yılındaki araştırmada kentte öne çıkan yapılar üzerinde incelemeler yapılmış ve yeni bir kent planı hazırlanmıştır. 1987'deki incelemede ise kamu binaları, caddeler,

³⁵²Ptol. Geog. V.V; Strab. XII.6.4-5; Levick, 1967, **a.g.k.**, 37; Özşait, 1985, **a.g.k.**, 134; Sevin, 2013, **a.g.k.**, 160; Kaya, 2016, **a.g.k.**, 244.

³⁵³Yazıtlar için bkz. J.R.S. Sterrett (1888). *Papers of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol. III, Boston: Darnell and Upham, s. 319; <https://inscriptions.packhum.org/search?patt=Cremna> ve <https://inscriptions.packhum.org/text/345304?hs=30-36> (E.T: 04.07.2022); Levick, 1967, **a.g.k.**, 102 ve 152; Özşait, 1985, **a.g.k.**, 134-135.

³⁵⁴Levick, 1967, **a.g.k.**, 37-38 ve 46

³⁵⁵Özşait, 1985, **a.g.k.**, 136.

tahkimatlar ve M.S. 278'deki Cremna kuşatmasına yönelik unsurlar araştırma konusunu oluşturmuştur.³⁵⁶



Görsel 2.4: Arka yüzünde AVG COL CRE ifadesi yer alan Kremna sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/2805> (E.T: 21.06.2022)

2.2.1.5. Parlais (Colonia Iulia Augusta Parlais/Barla)

Parlais ismi antik kaynaklar içerisinde sadece Ptolemaeus'un eseri içerisinde yer almaktadır. Ptolemaeus eserinde kenti "Paralais" şeklinde ifade etmiştir ve Lycaonia bölgesi içerisinde konumlandırmıştır. Bu bilgi dışında kentin erken dönemlerine ait herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.³⁵⁷ Her ne kadar eserde Parlais'e dair bir koloni ifadesi yer almasa da kentin adının geçtiği tek filolojik eser olması açısından oldukça önemlidir. Kentin konumu uzun yıllar boyunca tespit edilememiştir. 1833 yılında F.V.J. Arundell ile başlayan araştırma çalışmalarının ardından pek çok uzman tarafından kentin konumuna yönelik farklı lokasyonlar yapılmıştır. H. Kiepert ve B. Pace kentin Barla'da olabileceğini ifade ederken Ramsay kenti Beyşehir'e konumlandırmıştır. Ancak L. Robert'ın Bedre Köyü'nün yakınında bulunduğu bir sınır taşı, kentin Barla'ya konumlandırılmasını sağlamıştır.³⁵⁸

³⁵⁶ Ayrıntılı bilgiler için bkz. S. Mitchell (1986) Cremna ve Sagalassus Çalışması 1985, *IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara, s. 167; S. Mitchell (1987) Cremna Araştırmaları, *V. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. I, Ankara, s. 257; S. Mitchell (1988) Cremna 1987, *VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 219.

³⁵⁷ Ptol. Geog. V.VI; Sevin, 2013, **a.g.k.**, 157.

³⁵⁸ Magie, 1950, **a.g.k.**, 462-463; Kentin konumunu tespit etme çalışmaları için bkz. Özsait, 1985, **a.g.k.**, 139-140; M. Özsait (2003). 2001 Yılı Isparta İli Yüzey Araştırmaları, *20. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 236; Robert tarafından bulunan taş üzerindeki yazı için bkz. <https://inscriptions.packhum.org/text/282149?hs=34-43> (E.T: 03.07.2022)

M.Ö. 25 yılında Galatia Eyaletine dahil edilen kent Octavianus tarafından bir Roma kolonisi haline getirilmiştir. Elde edilen sikkeler kentte M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren sikke basıldığını, Roma İmparatorluk Döneminde ise Marcus Aurelius'dan (M.S. 121-180) Caracalla dönemine (M.S. 188-217) kadar sikke basımının devam ettiğini göstermektedir. (Bkz. Görsel 2.5) Levick'e göre, mevcut sikkeler ve yazıtlar ışığında Parlais, koloniler arasında en küçük ve önemsiz olanıdır. Bölgenin coğrafyası gereği koloni kenti kurulması için neden seçildiği belirsizdir. Çünkü kentin bulunduğu arazi oldukça geniş ve düz bir yapıya sahiptir. Bu durum savunmayı zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla kentin askeri amaçlar için kullanılma olasılığı pek yoktur. Ayrıca diğer kolonilerden farklı olarak herhangi bir yol ağı üzerinde bulunmamaktadır.³⁵⁹ (EK-16 ve EK-17)

Koloninin topografik özelliklerini göz önünde bulunduran Levick'e göre, kentin yol güvenliğini sağlamak gibi bir amacı yoktur. Ona göre, koloninin bu lokasyona yerleştirilmesinin sebebi veteranlar için oldukça uygun olmasıdır. Çünkü Eğridir Gölü'nün yakınlığında yer alan bu koloni İsviçre'nin güneyindeki ve Kuzey İtalya'daki gölleri anımsatmaktadır. Bu nedenle veteran askerler için bu bölge geldikleri coğrafyaya yakın görülmüştür. Aynı zamanda Antiokheia'da kurulmuş olan koloni ile deniz yoluyla kolay ve hızlı bir iletişim sağlanabilmektedir.³⁶⁰



Görsel 2.5: Parlais sikke örneği. Üzerinde IVL AVG COL [PA]RLA kısaltması yer almaktadır.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/9820> (E.T: 21.06.2022)

Kentte 2000'li yılların başlarında bir takım yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Özsait'e göre, yerleşim yerinde çok sayıda mimari unsur

³⁵⁹Levick, 1967, **a.g.k.**, s. 54; Özsait, 1985, **a.g.k.**, 140; Özsait, 2003, **a.g.k.**, 236.

³⁶⁰Levick, 1967, **a.g.k.**, s. 54-55.

bulunmaktadır. Ancak pek çok yapı günümüze kadar ulaşamamıştır. Ağır bir tahribata uğrayan yerleşim yerindeki yapılar taş yığını halindedir. Günümüze ulaşabilen eserler sadece geç döneme tarihlendirilen yapıların temelleridir. 2001 yılında yapılan yüzey araştırmasında bölgede kaya mezarları ve kaya sunağı bulunmuştur.³⁶¹ 2002 yılındaki araştırmada ise tıpkı bir önceki yıl gibi Barla'nın 1.5 km. uzağında Roma dönemine tarihlendirilen bir kaya mezarı bulunmuştur.³⁶²

2.2.1.6. Lystra (Colonia Iulia Gemina Felix Lystra/Hatunsaray)

Konya'nın Meram ilçesinin Hatunsaray beldesinde yer alan Lystra, Octavianus tarafından eskiçağdaki konumu itibarıyla Lycaonia bölgesinde kurulmuş bir Roma kolonisidir. Kentin varlığını ve Octavianus tarafından kurulduğunu doğrulayan en önemli kaynak J. R. Sitlington Sterrett'in 1885 yılında bulduğu Latince yazıttır. İmparator Octavianus onuruna dikilen yazıtın üzerinde yer alan⁴⁴⁴ "DIVVM AVG COL IVL FELIX GEMINA LVSTRA CONSECRAVIT D D" yazısı net bir şekilde okunabilmektedir.³⁶³ (EK-18)

Benzer bir durum sikkelerde de söz konusudur. Daha önce de belirtildiği gibi Octavianus döneminde kurulan bazı koloni kentlerinde sikke basımı daha geç tarihlerde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla sikkeler üzerinde farklı imparatorlara ait betimlemeler yer almıştır. Ancak Lystra kolonisi bir istisnadır. Sikkeler üzerinde Octavianus'un betiminin yer alması hem koloninin varlığını pekiştirmekte hem de Octavianus döneminde kurulmuş olduğunu doğrulamaktadır. (Bkz. Görsel 2.6)



Görsel 2.6: *Agustus dönemine ait bir koloni sikkesi. Sağ taraftaki arka yüzde COL IVL FELI GEM LVSTRA yazmaktadır.*

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/3538> (E.T: 21.06.2022)

³⁶¹Ayrıntılar için bkz. Özait, 2003, a.g.k., 236.

³⁶²M. Özait (2004). 2002 Yılı Isparta İli Yüzey Araştırmaları, 21. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 286.

³⁶³Ramsay, 1960, a.g.k., 367; C.E. Fant ve M.G. Reddish, 2003, a.g.k., 240-241.

Coğrafi açıdan bakıldığında Lystra verimli bir ova üzerinde yer alan alçak bir tepe üzerinde kurulmuştur. Sahip olduğu toprağın zenginliğine rağmen ana ticaret yollarından uzak olması nedeniyle bu zenginliğini kullanamamıştır. Bölgenin bir Roma kolonisi olarak seçilmesinin açıklanmasını zor olarak nitelendiren Magie'ye göre, Lystra bir Roma kolonisi olarak hiçbir zaman önemli bir konuma sahip olmamış gibi görünmektedir.³⁶⁴ Ramsay'e göre ise Octavianus'un Lystra'da bir Roma kolonisi tesis etmesinin amacı doğu sınırında Isauria'lılara ve Homonad'lara karşı bir karakol görevi görmesi içindir.³⁶⁵ (EK-19 ve EK-20)

Kentte herhangi bir kazı çalışması gerçekleşmediği için bölgenin erken yerleşimleriyle ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Roma dönemine ait elde edilen Helenistik tarz çanak çömlek ve Grekçe yazıtlar, Helenistik Dönemde bölgede küçük bir köy yerleşiminin bulunduğunu düşündürmektedir. Sikkelerin ise en erken örnekleri Roma kolonisinin kurulduğu döneme aittir.³⁶⁶

Bölgenin Romanizasyon'u açısından bakıldığında Lystra oldukça yetersiz kalmıştır. Çünkü Romalı kolonistler ve onların torunları yıllar içerisinde kendi dil ve kültürleri yerine giderek bölgenin Lycaonia'lı ve Helenistik kültürünü benimsemeye başlamıştır ve sonunda bu yerel kültüre adapte olmuştur.³⁶⁷ Bölgeden ele geçirilen yazıtların büyük çoğunluğunun Latince'den ziyade Grekçe olması ve sikkeler üzerinde yerel tanrı betimlerinin ve figürlerinin yer alması bu durumu doğrulamaktadır.³⁶⁸

2.2.1.7. Germa (Colonia Iulia Augusta Felix Germanorum/Babadat)

Germa kolonisi hakkındaki bilgiler oldukça kısıtlıdır. Germa'nın hangi tarihte bir Roma kolonisi olarak kurulduğuyla ilgili herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Filolojik kaynaklar içerisinde Germa kentinin bir Roma kolonisi olduğunu aktaran tek eser Ptolemaeus'un *Geographia*'sıdır.³⁶⁹ Özellikle Ninica ve Germa kolonilerinin Octavianus, Nero ve Domitianus dönemlerinde kurulduklarıyla ilgili farklı tarihlendirmeler de mevcuttur.³⁷⁰ Bu kolonilerin Octavianus tarafından kurulmuş olabileceğini öne süren yaklaşımların temel nedeni ise kolonilerin isminden kaynaklanmaktadır. Koloninin

³⁶⁴Magie, 1950, **a.g.k.**, 463; Levick, 1967, **a.g.k.**, 51.

³⁶⁵Ramsay, 1960, **a.g.k.**, 371.

³⁶⁶C.E. Fant ve M.G. Reddish, 2003, **a.g.k.**, 241.

³⁶⁷C.E. Fant ve M.G. Reddish, 2003, **a.g.k.**, 241-242.

³⁶⁸Ayrıntılar için **bkz.** Levick, 1967, **a.g.k.**, 153-156.

³⁶⁹Ptol. Geog. V.IV; Kaya, 2016, **a.g.k.**, 240.

³⁷⁰Bowersock, 1966, **a.g.k.**, 65.

isminde yer alan *Augusta* unvanından dolayı imparator Octavianus döneminde kurulduğu ileri sürülmektedir.³⁷¹

Germa'nın isim benzerliğinden dolayı bugünkü Yürme'de olduğu araştırmacılar tarafından kabul edilmiştir. Ramsay, yaptığı araştırmalarda Yürme harabelerinde koloniye ait herhangi bir veriye ulaşamadığını ve burasının erken Bizans dönemine ait Hristiyan bir kent yapısına sahip olduğunu belirtmiştir. Koloninin yerinin ise Latince yazıtların bulunması ve sikkeler üzerinde yer alan koloni isminin bu yazıtlarda da gözükmesi sebebiyle Mesut Köyü civarlarında olması gerektiğini ifade etmiştir.³⁷² (EK-21)

Ramsay'e göre, Octavianus koloni kurduğu bölgeler arasında saydığı Pisidia bölgesini çok geniş bir anlamda kullanmıştır. (EK-22)' Octavianus un Galatia'da herhangi bir koloni kurduğuna dair kendi ifadesi olmadığını belirten Ramsay, Germa'nın Octavianus tarafından kurulmuş bir koloni olduğunu ifade etmiştir.³⁷³ Octavianus tarafından eşi Livia adına kurulan Germa kolonisinin, bazı araştırmacılar Domitianus döneminden (M.S. 51-96) önce kurulmuş olamayacağını ileri sürmüşlerdir. Ancak imparator Vespasianus döneminde (M.S. 9-79) Bithynia Eyaletinde *proconsul*'lük yapmış olan M. Plancius Varus'a ait ele geçirilen bir onurlandırma yazıtı, koloninin Octavianus tarafından kurulduğunu ortaya çıkarmıştır.³⁷⁴ Yüzey buluntuları ve sikkeler de kentin Octavianus döneminden Commodus dönemine (M.S. 161-192) kadar varlığını sürdürdüğünü, sonraki dönemlerde ise giderek zayıfladığını göstermektedir.³⁷⁵ (Bkz. Görsel 2.7.)

³⁷¹Levick, 1967, **a.g.k.**, 198; Kaya, 2016, **a.g.k.**, 240.

³⁷²G. Wissowa ve W. Kroll (1910). *Paulys Real-Encyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft*, Stuttgart: J. B. Metzlersche Buchhandlung, s. 1250; Ramsay, 1960, **a.g.k.**, 246 ve 261; Koloninin lokasyonu ile ilgili ayrıntılı bilgiler için **bkz.** S. Mitchell (2003). *Anatolia Land, Men, and Gods in Asia Minor*, Volume II The Rise of the Church, Oxford: Oxford University Press, s. 129, dipnot 48.

³⁷³Ramsay, 1960, **a.g.k.**, 512.

³⁷⁴S. Lloyd (1956). British Institute Of Archaeology At Ankara. Annual Report: 1953: *Türk Arkeoloji Dergisi*, S. VI-1, s. 32; G. Gürkan (1983). 1981 Babadat Kazısı (Germa Koloni Şehri), *IV. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara: Hacettepe Sosyal ve İdari Bilimler, s. 325.

³⁷⁵Gürkan, 1983, **a.g.k.**, 325.



Görsel 2.7: M.S. 182-184 yıllarına tarihli imparator Commodus sikkesi. Arka yüzde COL AVG GERMENOR yazmaktadır.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/7271> (E.T: 21.06.2022)

Pisidia bölgesi dışında Galatia'nın kuzeyinde bir veteran kolonisi kurulmasının çeşitli nedenleri vardır. Magie'ye göre Roma, Pisidia bölgesinde daha yoğun bir Romanizasyon politikası izlese de yeni kurduğu Galatia Eyaleti'ndeki diğer bölgeleri de bu politikadan ayrı tutmamıştır. Romanizasyon için Galatia'da en uygun yer olarak Phrygia sınırının yakınındaki Germa seçilmiştir. Bölge aynı zamanda Dorylaeum, Pessinus ve Ancyra arasında bir kavşak noktasıydı. Bu durum ticari açıdan büyük bir öneme sahip olmasına ve dolayısıyla koloni kurmak için seçilmesinde oldukça etkili olmuştur.³⁷⁶

Mitchell'e göre Roma egemenliğindeki kuzey Galatia'nın şehirleşme sürecinde Kelt kabileleri de önemli bir rol oynamıştır. Üç Galat kabilesinin yaşadığı topraklar üzerinde Octavianus tarafından üç yeni şehir kurulmuştur. Bunlar: Pessinus, Ancyra ve Tavium'dur. Bu düzenlemeler sırasında Germa kolonisi, Tolistobog'ların yaşadığı Dindymos Dağı'nın (Murat Dağı) doğusundaki verimli arazi ve su kaynaklarına sahip bir bölgede kurulmuştur.³⁷⁷ Kanaatimizce Mitchell'in bu görüşü, Magie'nin ifade ettiği Romanizasyon fikriyle örtüşmektedir. Mitchell'in ifade ettiği kentleşme olgusu, Romanizasyon'un bir aracı olarak kullanılmış olabilir. Bölgeye bir Roma kolonisinin yerleştirilmesindeki amaç ise kentleşmeyle birlikte gerçekleştirilmek istenen Romanizasyon'u güçlendirmek olmalıdır.

³⁷⁶Magie, 1950, **a.g.k.**, 464-465.

³⁷⁷Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 86-87.

2.2.1.8. Iconium (Colonia Aelia Hadriana Augusta Iconiensium/Konya)

Octavianus'un Galatia Eyaleti'nin güneyinde kurduğu son koloni kenti Iconium'dur.³⁷⁸ Strabon'un, oldukça zengin topraklara sahip olduğunu ifade ettiği Iconium'un³⁷⁹ bir Roma kolonisi olarak ne zaman kurulduğuyla ilgili belirsizlikler mevcuttu. İmparator Claudius döneminde (M.S. 41-54) M.S. 41 yılından itibaren basılmaya başlayan sikkelerde kentin isminin Klaudeikoneon olarak yer alması, kentin Claudius tarafından kurulduğunun düşünülmesine yol açmıştır.³⁸⁰ Hadrianus döneminde ise kente koloni statüsü verilmiştir.³⁸¹

Ancak Aulock'un incelediği, ikisi Vespasianus ve birisi Titus dönemine ait olan üç Iconium sikkesi üzerindeki lejantlarda "COL IVL AVG ICON ve COL E Q ICONIEN" yazmaktadır.³⁸² M.S. 76'da basılan ve hatıra sikkesi olma özelliği taşıyan bu sikkeler, koloninin kuruluşunun yüzüncü yılı adına basıldığından koloninin kuruluşu M.Ö. 25 Octavianus dönemine tarihlendirilmektedir.³⁸³ Mitchell'e göre, Iconium'da yerel halkın otonom bir şekilde gelişimlerini sürdürmelerine izin verilmiştir. Dolayısıyla Claudius dönemine gelindiğinde Iconium'da hem bir Roma kolonisi hem de yerel topluluklara ait bir *polis* ortaya çıkmıştır. Ancak Hadrianus ile birlikte bu *polis* önemini kaybetmiştir ve koloni rehabilite edilerek yeniden kurulmuştur.³⁸⁴ Koloninin kurulduğu M.Ö. 25 tarihi ise Octavianus'un Galatia'nın güneyinde Homonodlar'a karşı mücadele etmek için koloni kurmaya başladığı döneme işaret etmektedir. (EK-23) Bu nedenle Galatia'nın güneyindeki diğer pek çok kolonide olduğu gibi Iconium da Homonadlar'a karşı kurulmuş kolonilerden birisidir.³⁸⁵ (Bkz. Görsel 2.8.)

³⁷⁸Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 77.

³⁷⁹Strab. XII.6.1; 568;

³⁸⁰E. Baylan (2006) *Principatus Devri Küçükasyası'nda Yeni Kurulan Kentler ve Koloniler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 110.

³⁸¹Jones, 1971, **a.g.k.**, 135.

³⁸²H.V. Aulock (1976). Münzen und Stadte Lycaoniens, Tübingen, MDA (I) Beiheft 16. s. 297-299'dan aktaran S. Mitchell (1979). Iconium and Ninica: Two Double Communities in Roman Asia Minor: *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 28, 4, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, s. 414. Tez kapsamında bahsi geçen sikke örneklerine ulaşılamamıştır.

³⁸³Baylan, 2006, **a.g.k.**, 110.

³⁸⁴Mitchell, 2001, **a.g.k.**, 77; Baylan, 2006, **a.g.k.**, 111.

³⁸⁵N. Abay (2018). Lykaonia Bölgesi'nde Roma Dönemi'ne Ait Bir Grup Koloni Iconium Sikkesi: *SEFAD*, (40), Konya: Selçuk Üniversitesi, s. 209.



Görsel 2.8: M.S. 138-161 imparator Antoninus Pius dönemine tarihli Iconium koloni sikkesi. Üzerinde COL ICO yazmaktadır.

Kaynak: https://www.wildwinds.com/coins/ric/antoninus_pius/iconium_AE18_BMC_7.jpg (E.T: 17.07.2020)

2.2.2. Octavianus Döneminde Galatia Dışında Kurulan Koloniler

2.2.2.1. Ninica (Colonia Iulia Augusta Felix Ninica/Mut)

Filolojik kaynaklar içerisinde Ninica hakkındaki bilgiler sadece iki eserde karşımıza çıkmaktadır. Ptolemaeus, Ninica'yı Cilicia bölgesinde yer alan bir kent olarak konumlandırmıştır. Marcellinus (M.S. 330-400) ise buranın imparator Claudius tarafından bir Roma kolonisi olarak kurulduğunu aktarmıştır.³⁸⁶ Mitchell'e göre, Ammianus (veya kullandığı kaynak) kentin isminden yola çıkarak Claudius tarafından kurulduğuyla ilgili bir yanlışlık yapmıştır.³⁸⁷ Octavianus tarafından kurulan Ninica kolonisi, Claudiopolis ismini imparator Claudius döneminde kent statüsü kazandığında almıştır.³⁸⁸ (Bkz. Görsel 2.9)

Mitchell, Ninica kolonisinin bölgedeki fonksiyonunu güvenlik meselesiyle açıklamaktadır. Ona göre, Amyntas'ın M.Ö. 25'deki ölümünün ardından Pisidia'da kurulan koloniler nasıl batının güvenliğinden sorumlu olmuşlarsa, Ninica da doğuda aynı amaca hizmet etmesi için kurulmuştur.³⁸⁹ (EK-24 ve EK-25) Marcellinus, Ninica'dan Claudiopolis olarak bahsettiği pasajının devamında, eskiden çok güçlü olan Isauria'nın uzun zaman önceki isyan tehlikesinin ortadan kalktığını ifade etmiştir.³⁹⁰ Octavianus

³⁸⁶Amm. XIV.8.2; Ptol. Geog. V.VII.

³⁸⁷Mitchell, 1979, **a.g.k.**, 430.

³⁸⁸M.H. Sayar (2019). Roma Eyaleti Olarak Kilikia: *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri*. (1. Baskı), (Ed: O. Tekin), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 342.

³⁸⁹Mitchell, 1979, **a.g.k.**, 431.

³⁹⁰Amm. XIV.8.2.

döneminde bölgedeki Homonad ve Isaurialı'lara karşı verilen mücadele göz önüne alındığında Ninica gerçekten de Pisidia'daki koloniler gibi güvenlik gerekçeleri göz önünde bulundurularak kurulmuş olmalıdır.



Görsel 2.9: Trajan dönemine ait COL IVL AVG FELI NINIC CLAV lejantlı sikke.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/3218> (E.T: 21.06.2022)

2.2.2.2. Aleksandreia Troas (Colonia Aleksandreia Augusta Troadensis/Dalyan)

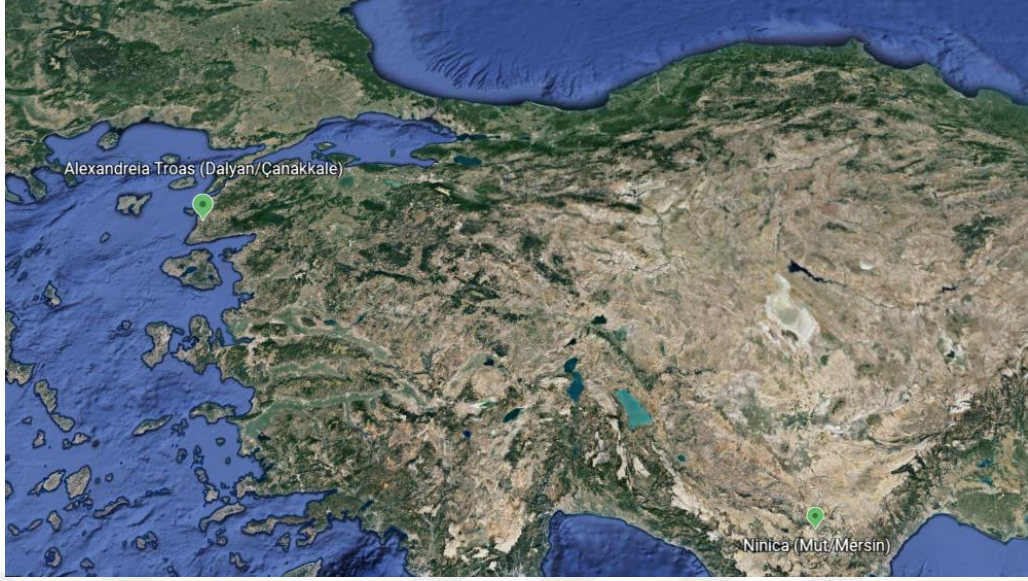
Octavianus'un Küçük Asya'da kurduğu son koloni kenti Aleksandreia Troas'tır. Ninica gibi bu koloni de denize yakın bir bölgede kurulmuştur. (Bkz. Görsel 2.10) Yaşlı Plinius *Doğa Tarihinde* Aleksandreia Troas'ı koloni olarak ifade etmiştir. (Bkz. Harita 2.2.) Aynı şekilde Strabon da Alexandreia Troas'ın oldukça köklü bir geçmişe sahip olduğunu ve kendi döneminde bir Roma kolonisinin bulunduğunu aktarmıştır. (EK-26) Magie'ye göre, bu koloninin oluşturulmasının iki önemli sebebi vardır. Birincisi kentin Çanakkale Boğazına girişi kontrol ediyor olması, ikincisi ise ticari açıdan oldukça uygun bir konumda bulunmasıdır.³⁹¹ (EK-27)



Görsel 2.10: M.S. 138-161 yıllarına tarihli CoL AVG TRoA lejantlı sikke örneği.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/141> (E.T: 21.06.2022)

³⁹¹Plin. Nat. V.XXXIII; Strab. XIII. 1.26; Magie, 1950, **a.g.k.**, 472.



Harita 2.2: Galatia Eyaleti dışında kurulan koloniler.

2.3. Octavianus'un Küçük Asya'daki Koloni Politikası

Octavianus'un izlemiş olduğu koloni politikasını sadece veteranlarının iskân edilmesi şeklinde açıklamak pek mümkün değildir. Bu politika içerisinde Roma'nın egemenliğini Küçük Asya'da yaymak, bunu yaparken de bölgesel ve sınır güvenliğini tesis edip, emekli olan askerlerinin geriye kalan yaşamlarını teminat altına alma amacı vardır. Bu nedenle Octavianus'un koloni politikasının kendisinden önceki liderlerinkinden çok daha karmaşık olduğu söylenebilir.

Octavianus döneminde Roma'nın Küçük Asya'daki hakimiyet sahasına baktığımızda ülkenin kıyı kesimleri Asya, Cilicia ve Bithynia-Pontos olmak üzere Roma eyaleti yapılmıştır. İç kesimler ise bağımlı krallıkların yönetimine bırakılmıştır. Güneyde ise, diğer bölgelerin aksine, Roma nüfuzunun henüz doğrudan veya dolaylı olarak erişemediği bölgeler yer almaktadır. Jones'a göre, Galatia'da yaşayan yüz doksan iki farklı topluluk, güneyde yer alan Lycaonia, Isauria, Pisidia ve Pamphylia bölgelerinde de yaşamışlardır.³⁹² Magie'ye göre ise bu bölgede yaşayanlar Yunan, Kelt, yarı Hellenize olmuş topluluklar, yerel köylüler ve bağımsızlıklarına düşkün dağlılardır.³⁹³ Dolayısıyla Amyntas'ın ölümünün ardından tüm bu bölgeleri Galatia Eyaleti altında birleştiren Octavianus, bir bütünlük bulunmayan bu coğrafyada Roma hakimiyetini doğrudan tesis etmek istemiştir. Her ne kadar geniş bir coğrafyada Roma eyaletleri kurulmuş olsa da bu

³⁹²Jones, 1971, **a.g.k.**, 134-135.

³⁹³Magie, 1950, **a.g.k.**, 458.

eyaletler Hellenizmin çok yoğun yaşandığı ve etkisinin devam ettiği bölgelerdir. Bize göre, Octavianus'un bu hamlesi, Roma'nın Anadolu'da izlediği ilk doğrudan Romanizasyon politikası olarak değerlendirilebilir.

Octavianus bu politikayı uygulayabilmenin çözümünü güneyde yer alan bölgelerde veteran kolonileri kurarak sağlamaya çalışmıştır. Bu sayede hem bölgede kendisine engel oluşturan Homonadları etkisizleştirmiş hem de Latin kökenli pek çok askerin bölgeye yerleşmesini sağlamıştır. Levick'in ifade ettiği tüm kolonilerin nihai hedefinin "Pisidia'nın uygarlaştırılması" olduğu³⁹⁴, muhtemelen izlenen bu Romanizasyon ile ilgili olmalıdır. Ancak bunu yaparken kurmuş olduğu kolonilerden farklı şekillerde yararlanmıştır. Daha önce de değerlendirdiğimiz gibi Antiokheia ve Cremna kolonileri askeri özellikleriyle ön plana çıkarken, Olbasa sahip olduğu su kaynakları ve tarım arazilerinin verimliliğiyle ön plana çıkmıştır. Parlais ise Avrupa'daki bazı bölgelere olan benzerliğiyle dikkat çekmiştir. Dolayısıyla Octavianus'un bir yandan askeri gerekçelerle koloniler kurarken, diğer yandan bu kolonilere yerleştirilen kolonistlere hayatlarını devam ettirebilecekleri bir iş ve kendilerini geldikleri bölgelerdeymiş gibi hissetmelerini sağlayacak bir coğrafya sunmaya çalıştığı da söylenebilir.

³⁹⁴Levick, 1967, **a.g.k.**, 42.

SONUÇ

M.Ö. IV. yüzyılda başlayan Roma kolonizasyonu, eskiçağda genellikle ekonomik ve ticari amaçların bir sonucu olarak ortaya çıkan kolonizasyon hareketlerinin aksine, başlangıçta askeri gerekçeler gözetilerek ortaya çıkmıştır. İtalya'daki genişlemelerine paralel olarak Romalılar, kurdukları kolonilerle ele geçirdikleri bölgelerin gerek kara sınırlarını gerekse deniz kıyılarını savunmaya ve güvenliğini sağlamaya çalışmışlardır. Ancak M.Ö. II. yüzyılın sonları ve I. yüzyılın başlarında Roma'nın kolonizasyon politikasında büyük değişimler yaşanmıştır. Gracchus kardeşlerle, yoksul Roma vatandaşları için koloni kurulmasını önererek, kolonizasyon politikasına ekonomik bir boyut getirmiştir. General Marius ise gerçekleştirdiği ordu reformu ile veteran kolonilerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu tarihe kadar *Senatus* ve Halk Meclisi gibi kurumların onayıyla bir devlet politikası şeklinde ilerleyen kolonizasyon süreci, Sulla'nın kolonilerle ilgili her şeyi düzenleme hakkını bir tek yasayla kendi üzerine almasıyla "koloni politikası" şekline dönüşmüştür. Böylece komutanların kendi isteklerine ve amaçlarına yönelik koloni politikaları ortaya çıkmıştır. Geç Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk dönemlerinde bu politikaların Küçük Asya'da uygulayıcıları Roma'nın önde gelen komutanları ve liderleri olan Pompeius, Caesar ve Octavianus olmuştur.

Mithridates'e karşı verilen mücadelede yetersiz kalınması sonucu doğuya geçen Pompeius'un, Küçük Asya'da koloni politikası uygulamış olması ihtimaller dahilindedir. Kurduğu tek koloni kenti olan Nicopolis, Armenia Krallığına sınır olan bir bölgede kurulmuştur. Dolayısıyla Pompeius, erken dönem Roma kolonizasyonunda olduğu gibi sınır güvenliği gerekçesini göz önünde bulundurmıştır. Ayrıca koloni kurmasının bir diğer gerekçesi, İspanya seferi dönüşünde veteranları için talep ettiği toprağın *Senatus* tarafından bir türlü tahsis edilmemesidir. Bu durum olağanüstü yetkilerle gittiği doğuda kendi inisiyatifine dayanarak koloni kurup veteranlarını yerleştirmesini sağlamıştır.

Küçük Asya'da sistemli bir koloni politikası uygulayan ilk kişi Caesar olmuştur. Kurmuş olduğu kolonilerin tümünün deniz kenarında olması ekonomik gerekçeleri ön planda tuttuğunu göstermektedir. Çünkü Mithridates Savaşları bölgede büyük bir yıkım ve istikrarsızlık yaratmıştır. Ancak Caesar'ın koloni politikası sadece bölgenin ekonomik açıdan kalkınması amacını taşımamaktadır. Kanaatimizce Caesar'ın izlemiş olduğu koloni politikasına yön veren temel etken kendisinin siyasi istikbal meselesidir. Çünkü iç savaşlardan zaferle ayrılan Caesar rakiplerini ortadan kaldırdıkça, onların yönetimindeki

orduları kendi ordusu içerisine dahil etmiştir. Böylece kendisine muhalif olan seslerin sayısı giderek artmıştır. Ayrıca İtalya’da yaşayan halkın içinde bulunduğu ekonomik zorluk, sosyal ve toplumsal anlamda bir gerginliğe yol açmıştır. Dolayısıyla Caesar, kurduğu kolonilerle hem ordu içerisindeki muhalifleri tasfiye etmiş hem de baş gösterebilecek bir toplumsal ayaklanma riskini ortadan kaldırmıştır.

İlk imparator Octavianus ise Küçük Asya’da en çok koloni kuran komutan ve liderdir. İç savaşlar sona erdiğinde rakiplerinin birlikleri de dahil olmak üzere kendisinin hizmetine oldukça büyük bir ordu kalmıştır. Ancak bu ordu Caesar gibi kendisini siyasi bir gelecek kaygısı içerisine sokmamıştır. Onun amacı, Cumhuriyetten İmparatorluğa geçiş sürecinde, iç savaşların önüne geçmek ve ordunun siyasete olan müdahalesini engellemek için doğrudan imparatora bağlı profesyonel bir ordu yaratmaktır. Bu nedenle kurduğu kolonilerle asker sayısını büyük ölçüde azaltmaya çalışmıştır. Octavianus’un Küçük Asya’ya yönelik izlediği koloni politikasının temelinde de bu amaç yer almaktadır. Ancak Küçük Asya’da seçtiği bölge Roma’nın henüz nüfuz etmediği Galatia’nın güney bölgeleriydi. Hellenizm etkisinin zayıf olduğu bu bölgede koloniler kurmasının sebebi, Homonad tehlikesine son vererek, bir Romanizasyon siyaseti izlemeyi hedeflemiş olmasıdır.

Sonuç olarak, Romalı üç komutanının koloni politikasını şekillendiren asıl nedenler Roma’nın iç siyasetinde yaşanan gelişmelerden kaynaklanmıştır ve onları koloniler kurmaya yönelten de bu gelişmeler olmuştur. Pompeius için askerlerine toprak sağlamak, Caesar için muhaliflerini tasfiye etmek ve Octavianus için profesyonel bir ordu kurmak birincil amaçtır. Ancak koloni kurmak için Küçük Asya’da seçtikleri farklı coğrafyalar komutanların ikincil bir hedefe sahip olduklarını göstermektedir. Kurdukları kolonilerle Pompeius için sınır güvenliği, Caesar için bölgenin ekonomik açıdan kalkınması, Octavianus içinse Romanizasyon başlıca hedefler olmuştur. Kolonilerin neredeyse tamamında veteranların bulunması Küçük Asya’nın güvenliğinin sağlanmasında oldukça etkili olmuştur. Nümizmatik eserlerin ve yazıtların gösterdiği gibi pek çok kolonin uzun süre ayakta kalması ve koloni statüsünü koruması, bu politikaların başarılı olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca Antiokheia ve Cremna gibi bazı kolonilerin günümüze kadar ulaşan kalıntıları, Küçük Asya’daki Roma şehirleşmesinin koloniler aracılığıyla da yaşandığını göstermektedir. Bu şehirleşme aynı zamanda Küçük Asya’nın Romanizasyonu’ndaki önemli araçlardan biri olmuştur.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Ammianus (1935). *Ammianus Marcellinus*, Vol. I. (Çev: J.C. Rolfe). Cambridge: Harvard University Press.
- Appianos (1953). *Appian's Roman History*, Vol. II. (Çev: H. White) Cambridge: Harvard University Press.
- Appianos. (1961). *Appian's Roman History*, Vol. IV. (Çev: H. White). Cambridge: Harvard University Press.
- Appianos (1964). *Appian's Roman History*, Vol. III. (Çev: H. White). Cambridge: Harvard University Press.
- Augustus (2009). *Ankara Anıtı*, (Çev: Ç. Dürüşken). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Caesar (2018). *Notlar İç Savaş Üzerine*, (Çev: S. Özgüler) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Caesar (2019). *Notlar Galya Savaşı Üzerine*, (Çev: S. Özgüler) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Cicero (1917). *The Orations Of Marcus Tullius Cicero*, Vol. II. (Çev: C.D. Yonge) London: G. Bell And Sons.
- Cicero (1919). *Letters To Atticus*, Vol. I. (Çev: E.O. Winstedt) London: William Heinemann.
- Cicero (2003). *Pompeius'un Yetkisi Hakkında*, (Çev: Ü.F. Telatar) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Dio Cassius (1925). *Dio's Roman History*, Vol. III. (Çev: E. Cary). London: William Heinemann.
- Dio Cassius (1955). *Dio's Roman History*, Vol. VI. (Çev: E. Cary). London: William Heinemann.
- Diodorus (1963). *Diodorus of Sicily*, Vol. VIII: (Çev: C.B. Welles). London: William Heinemann.

- Dionysius (1960). *The Roman Antiquities Of Dionysius Of Halicarnassus*, Vol. I. (Çev: E. Cary). London: William Heinemann.
- Eutropius (2017). *Kısa Roma Tarihi*. (Çev: Ç. Menzilioğlu). İstanbul: Alfa Kitap.
- Genç Plinius (2000). *Genç Plinius'un Anadolu Notları*, (Çev: Ç. Dürüşken ve E. Özbayoğlu). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hesiodos (2018). *Theogonia – İşler ve Günler*. (Çev: A. Erhat ve S. Eyüboğlu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Livius (1999). *Roma Tarihi-Ab Urbe Condita* (Şehrin Kuruluşundan İtibaren) Kitap VIII-IX-X. (Çev: S. Şenbark). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Orosius (2010). *Seven Books of History Against the Pagans*. (Çev: A. T. Fear). Liverpool: Liverpool University Press.
- Plutarkhos (1955). *Plutarch's Lives*, Vol. V. (Çev: B. Perrin). Cambridge: Harvard University Press.
- Plutarkhos (1959). *Plutarch's Lives*. Vol. IV. (Çev: B. Perrin). Cambridge: Harvard University Press.
- Plutarkhos (1959). *Plutarch's Lives*, Vol. VIII. (Çev: B. Perrin). Cambridge: Harvard University Press.
- Plutarkhos (1959). *Plutarch's Lives*, Vol. IX. (Çev: B. Perrin). Cambridge: Harvard University Press.
- Plutarkhos (1968). *Plutarch's Lives*, Vol II. (Çev: B. Perrin). Cambridge: Harvard University Press.
- Plutarkhos (2020). *Marcus Antonius*, (Çev: M. Özaktürk). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Plutarkhos (2001). *Gracchus Kardeşler*. (Çev: S. Sandalcı). İstanbul: Belge Yayınları.
- Plutarkhos (2020). *İskender-Sezar*. (Çev: İ. Çokona). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Polybius (1979). *The Histories*. Vol. II. (Çev: W.R. Paton). Cambridge: Harvard University Press.

Polybius (1979). *The Histories*. Vol. IV. (Çev: W.R. Paton). Cambridge: Harvard University Press.

Ptolemaeus (1991). *The Geography*. (Çev: E.L. Stevenson). New York: Dover Publication.

Strabon (2018). *Geographika*. (Çev: A. Pekman). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Suetonius (2017). *On İki Caesar'ın Yaşamöyküsü*. (Çev: G. Varınlıoğlu). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Velleius Paterculus (1961). *Compendium of Roman History Res Gestae Divi Augusti*. (Çev: F.W. Shipley). Cambridge: Harvard University Press.

Yaşlı Plinius (1961) *Natural History*, Vol. II. (Çev: H. Rackham). Cambridge: Harvard University Press.

Kitaplar

Akşit, O. (1976). *Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö. 27 – M.S. 192)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Akurgal, E. (2017). *Anadolu Uygarlıkları*, Ankara: Phoenix.

Arslan, M. (2007). *Mithradates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı*. İstanbul: Odin Yayıncılık.

Bosch, C. (2020). *Roma Tarihi'nin Ana Hatları I. Kısım Cumhuriyet Devri*. (Çev: S. Atlan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Bowersock, G.W. (1966). *Augustus And The Greek World*. London: Oxford University Press.

Broadhead, W. (2007). Colonization, Land Distribution, and Veteran Settlement. P. Erdkamp (Ed.), *A Companion To The Roman Army*, içinde (148-163). Singapore: Blackwell Publishing.

Brunt, P.A. (2001). *Italian Manpower 225 B.C. – A.D. 14*. New York: Oxford University Press.

Cohen, G.M. (1995). *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor*, Los Angeles: University of California Press.

- Coles, A.J. (2020). *Roman Colonies in Republic and Empire*. Leiden: Brill.
- Demircioğlu, H. (1998). *Roma Tarihi I. Cilt Cumhuriyet*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Diakov, V. ve Kovalev, S. (2017). *İlkçağ Tarihi Cilt 1: Ortadoğu Uzakdoğu Eski Yunan*. (Çev: Ö. İnce). İstanbul: Yordam Kitap
- Diakov, V. ve Kovalev, S. (2019). *İlkçağ Tarihi Cilt 2: Roma*. (Çev: Ö. İnce). İstanbul: Yordam Kitap.
- Dodge, H. ve Rodgers, N. (2005). *The Roman Army Legions, Wars and Campaigns*. London: Southwater.
- Eck, W. (2020). *Augustus Dönemi*. (Çev: D.B. Tokbudak). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Evans, R. (2011). *Roman Conquest: Asia Minor, Syria and Armenia*. Yorkshire: Pen and Sword Books.
- Gilliver, K. (2007). The Augustan Reform and the Structure of the Imperial Army. P. Erdkamp (Ed.), *A Companion To The Roman Army*, içinde (183-199). Singapore: Blackwell Publishing.
- Gürkan, G. (1983). 1981 Babadat Kazısı (Germa Koloni Şehri), *IV. Kazı Sonuçları Toplantısı* içinde (325-331). Ankara: Hacettepe Sosyal ve İdari Bilimler.
- Fant, C.E. ve Reddish, M.G. (2003). *A Guide to Biblical Sites in Greece and Turkey*, New York: Oxford University Press.
- Faulkner, N. (2017). *Roma: Kartalların İmparatorluğu*. (Çev: Ç. Sümer). İstanbul: Yordam Kitap.
- Filges, A. (2019). Anadolu'da Roma Kolonileri ve Sikkeleri. O. Tekin (Ed.), *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri* içinde (400-413). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Franke, P.R. (2007). *Roma Döneminde Küçükasya*. (Çev: N. Baydur). İstanbul: Ege Yayınları.
- Freeman, P. (2020). *Iulius Caesar*. (Çev: Ü.E. Uysal). İstanbul: Kronik Kitap.

- Gardner, J.F. (2009). The Dictator. M. Griffin (Ed.), *A Companion To Julius Caesar* içinde (s. 57-71). Oxford: Blackwell Publishing.
- Goldsworthy, A. (2003). *The Complete Roman Army*. London: Thames and Hudson.
- Goldsworthy, A. (2014). *Caesar*. (Çev. E. Kurtluoğlu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Goldsworthy, A. (2020). *Augustus: Roma'nın İlk İmparatoru*. (Çev. S. Özgüler). İstanbul: Kronik Kitap.
- Grégoire, H. (1909). Rapport sur un voyage d'exploration dans le Pont et en Cappadoce, *Bulletin de correspondance hellénique*, Vol. 33, s. 3-169.
- Howatson, M.C. (2015). *Oxford Antikçağ Sözlüğü*. (Çev. F. Ersöz). İstanbul: Kapı Yayınevi.
- İplikçioğlu, B. (2015). *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*. (3. Baskı). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Jones, A.H.M. (1971). *The Cities of The Roman Eastern Provinces*, London: Oxford University Press.
- Kaya, M.A. (2016). *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kaya, M.A. (2017). *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi – I Tarih Öncesi Çağlardan Demir Devri'ne Kadar*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kaya, M.A. (2019). *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi – III Hellenistik Dönem*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kaya, M.A. (2020). *Ege ve Eski Yunan Tarihi – I*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kaya, M.A. (2020). *İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kroll, W. ve Wissowa, G. (1910). *Paulys Real-Encyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft*, Stuttgart: J. B. Metzlersche Buchhandlung.
- Levick, B. (1967). *Roman Colonies In Southern Asia Minor*. London: Oxford University Press.

- Magie, D. (1950). *Roman Rule In Asia Minor To The End Of The Third Century After Christ*. Vol. I-II, New Jersey: Princeton University Press.
- Mansel, A.M. (2014). *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mayor, A. (2013). *Mithradates*. (Çev: G. Ergin). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mitchell, S. (1983). Pisidia Antioch'u 1982 Çalışmaları, *I. Araştırma Sonuçları Toplantısı* içinde (79-81), İstanbul.
- Mitchell, S. (1986). Cremna ve Sagalassus Çalışması 1985, *IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı* içinde (167-170), Ankara.
- Mitchell, S. (1987). Cremna Araştırmaları, *V. Araştırma Sonuçları Toplantısı* içinde (257-263), C. I, Ankara.
- Mitchell, S. (1988). Cremna 1987, *VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı* içinde (219-223), Ankara.
- Mitchell, S. (2001). *Anatolia Land, Men, and Gods in Asia Minor*. Vol I, New York: Oxford University Press.
- Mitchell, S. (2003). *Anatolia Land, Men, and Gods in Asia Minor*, Volume II The Rise of the Church, Oxford: Oxford University Press.
- Öktem, F. (2015). *Uygulamalı Latin Dili*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Özsait, M. (1982). Anadolu'da Roma Egemenliği. *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi C. 2.* içinde (s. 326-361). İstanbul: Görsel Yayınlar.
- Özsait, M. (1985). *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Özsait, M. (2003). 2001 Yılı Isparta İli Yüzey Araştırmaları, *20. Araştırma Sonuçları Toplantısı* içinde (233-246), Cilt 2, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özsait, M. (2004). 2002 Yılı Isparta İli Yüzey Araştırmaları, *21. Araştırma Sonuçları Toplantısı* içinde (285-294) Cilt 2, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Penrose, J. (2020). *Roma Ordusu*. (Çev: S. Özgüler). İstanbul: Kronik Kitap.

- Ramsay, W.M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. (Çev: M. Pektaş). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Rawson, E. (2006). Caesar: civil war and dictatorship. J.A. Crook, A. Lintott ve E. Rawson (Ed.), *The Cambridge Ancient History*, Vol.9. içinde (s. 424-467) Cambridge: Cambridge University Press.
- Robinson, D.M. (1906). *Ancient Sinope*, Chigago: The University of Chigago.
- Rostovtzeff, M. (1941). *The Social And Economic History Of The Hellenistic World*. Vol. I, Londra: Oxford University Press.
- Rostovtzeff, M. (1949). *The Social And Economic History Of The Hellenistic World*. Vol. II, Londra: Oxford University Press.
- Rostovtzeff, M. (1960). *Rome*. (Çev: E.J. Bickerman). London: Oxford University Press.
- Sayar, M.H. (2019). Roma Eyaleti Olarak Kilikia. O. Tekin (Ed.), *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri* içinde (334-355). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Seager, R. (2003). *Pompey The Great*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Sevin, V. (2013). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sherwin-White, A.N. (2006). Lucullus, Pompey and the East. J.A. Crook, A. Lintott ve E. Rawson (Ed.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. 9. içinde (s. 229-273). Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, W. (1859). *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. Boston: Little, Brown, And Company.
- Stek, T. D. (2018). The impact of Roman expansion and colonization on ancient Italy in the Republican period. From diffusionism to networks of opportunity. G.D. Farney ve G. Bradley (Ed.), *The Peoples of Ancient Italy*, içinde (s. 269-294). Berlin: Deutsche Nationalbibliothek.
- Tatum, W.J. (2006). The Final Crisis. N. Rosenstein ve R.M. Marx (Ed.), *A Companion To The Roman Republic* içinde (s. 190-211). Oxford: Blackwell Publishing.

Texier, C. (2002). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*. C.3. (Çev: A. Suat). Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.

Makaleler

Abay, N. (2018). Lykaonia Bölgesi'nde Roma Dönemi'ne Ait Bir Grup Koloni Iconium Sikkesi. *SEFAD*, Konya: Selçuk Üniversitesi, (40), 207-220.

Abbott, F. F. (1915). The Colonizing Policy of the Romans from 123 to 31 B. C. *Classical Philology*, Chicago: The University of Chicago Press, 10 (4), 365-380.

Arslan, M. (2000). Sulla'nın Küçükasya Politikası. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 94, 32-42.

Bosch, E. (1950). Colonia Iulia Concordia Apamea Sikkeleri. *Tarih Dergisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, C.1, S.2, 237-260.

Buruldağ, E. (2017). Roma Kolonizasyon Sürecinin Parium'daki Siyasi Yansımaları. *MASROP E-Dergi*, 11 (17), 55-72.

Buruldağ, E. (2020). Colonia Gemella/Gemina Iulia Lampsacena: Anadolu'nun Kuzeybatısından Kısa Ömürlü Bir Roma Kolonisi. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 5 (2), 15-23.

Fletcher, W. G. (1939). The Pontic Cities of Pompey the Great. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, Vol. 70, 17-29.

Kaya, M. A. (1998). Anadolu'da Roma Egemenliği ve Pompeius'un Siyasal Düzenlemeleri. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 13 (1), 163-173.

Lloyd, S. (1956). British Institute Of Archaeology At Ankara. Annual Report: 1953: *Türk Arkeoloji Dergisi*, S. VI-1, 29-34.

MacKendrick, P. L. (1952). Roman Colonization. *Phoenix*, Toronto: University of Toronto Press, 6 (4), 139-146.

Madsen, J.M. (2006). The Romanization of the Greek elite in Achaia, Asia and Bithynia: Greek Resistance or Regional Discrepancies. *Orbis Terrarum*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, Vol. 8, 87-113.

- Mitchell, S. (1979). Iconium and Ninica: Two Double Communities in Roman Asia Minor. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 28, 4, 409-438.
- Oktan, M. (2008). Roma Cumhuriyet Dönemi'nde Pontos'da Yapılan Düzenlemeler. *Anadolu/Anatolia*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 34, 47-75.
- Ramsay, W.M. (1916). Colonia Caesarea (Pisidian Antioch) in the Augustan Age. *The Journal of Roman Studies*, Cambridge: Society for the Promotion of Roman Studies, Vol. 6, 83-134.
- Salmon, E. T. (1955). Roman Expansion and Roman Colonization in Italy: *Phoenix*, Toronto: University of Toronto Press, 9 (2), 63-75.
- Sorensen, S.L. (2015). Neapolis'ten Yemin Yazıtı. (Çev: G. Gırdıvan), *CEDRUS*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, III, 269-276.
- Sterrett, J.R.S. (1888). *Papers of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol. III, Boston: Damrell and Upham.
- Yeo, C.A. (1959). The Founding and Function of Roman Colonies: *The Classical World*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 52 (4), 104-130.

Tezler

- Baylan, E. (2006). *Principatus Devri Küçükasyası'nda Yeni Kurulan Kentler ve Koloniler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mann, J.C. (1956). *The Settlement Of Veterans In The Roman Empire*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. London: University of London.
- Turan, O. (2014). *Roma Kolonizasyon Politikası Bağlamında Kuzeybatı Anadolu'daki Roma Kolonileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Yurdakul, Ş. (2020). *Roma'nın Principatus Devri'nde (M.Ö. 27 - M.S. 284) Kappadokia Eyalet Valileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

EKLER



EK-1: Caesar dönemine tarihli Lampsacus koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/2268> (E.T. 20.06.2022)



EK-2: Caesar dönemine tarihli Lampsacus koloni sikkesi.

Kaynak: https://www.wildwinds.com/coins/imp/julius_caesar/RPC_I_2268.jpg (E.T: 20.06.2022)



EK-3: Caesar dönemine tarihli Parium koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/2253> (E.T: 20.06.2022)



EK-4: Caesar dönemine tarihli Parium koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/2254A> (E.T: 20.06.2022)



EK-5: Caesar dönemine tarihli Sinope sikkesi.

Kaynak: https://www.wildwinds.com/coins/imp/julius_caesar/RPC_2142.jpg (E.T: 20.06.2022)



EK-6: Üzerinde “COLON FEL SIN P” ifadesi yer alan sikke.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coin/302259> (E.T: 20.06.2022)



EK-7: M.S. 65 yılına tarihli Nero dönemine ait Antiokheia koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/3532> (E.T: 20.06.2022)



EK-8: M.S. 161-180 yıllarına tarihli Marcus Aurelius dönemine ait Antiokheia koloni sikkesi.

Kaynak:

https://www.wildwinds.com/coins/ric/marcus_aurelius/antiochPisidia_BMC_08.jpg

(E.T: 20.06.2022)



EK-9: Ramsay'in kopyasını çıkardığı, V. Lejyonu gösteren yazıt.

Kaynak: Ramsay, 1916, **a.g.k.**, 90.



EK-10: M.S. 139-147 yıllarına tarihli Antoninus Pius dönemine ait Olbasa koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/7679> (E.T: 21.6.2022)



EK-11: M.S. 139-147 yıllarına tarihli Antoninus Pius dönemine ait Olbasa koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/7682> (E.T: 21.06.2022)



EK-12: M.S. 138-161 yıllarına tarihli Antoninus Pius dönemine ait Komama koloni sikkesi.

Kaynak:

https://www.wildwinds.com/coins/ric/antoninus_pius/comama_SNG_Pfalz_251.jpg

(E.T: 21.06.2022)



EK-13: M.S. 138-161 yıllarına tarihli Antoninus Pius dönemine ait Komama koloni sikkesi.

Kaynak:

https://www.wildwinds.com/coins/ric/antoninus_pius/Komama_SNGvA_5065.jpg

(E.T: 21.06.2022)



EK-14: M.S. 117-138 Hadrianus dönemine tarihlenen Kremna koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/2806> E.T: (21.06.2022)



EK-15: Hadrianus dönemine ait Kremna koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/2808> (E.T: 21.06.2022)



EK-16: M.S. 177-180 yıllarına tarihli Marcus Aurelius dönemine ait Parlais koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/7699> (E.T: 21.06.2022)



EK-17: Marcus Aurelius dönemine ait Parlais koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/7696> (E.T: 21.06.2022)



EK-18: Hatunsaray yakınlarında ele geçirilmiş ve Konya Arkeoloji Müzesinde sergilenen yazıt.

Kaynak: C.E. Fant ve M.G. Reddish, 2003, **a.g.k.**, 240-241.



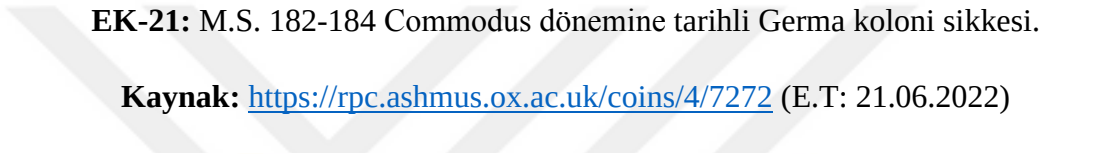
EK-19: Octavianus dönemine ait Lystra koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/3539> (E.T: 21.06.2022)

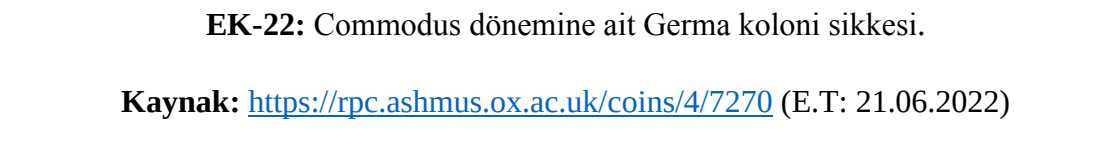


EK-20: M.S. 79-81 Titus dönemine tarihli Lystra koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/2/1606A> (E.T: 21.06.2022)



Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/7272> (E.T: 21.06.2022)



Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/7270> (E.T: 21.06.2022)



EK-23: Antoninus Pius dönemine tarihli Iconium koloni sikkesi.

Kaynak:

https://www.wildwinds.com/coins/ric/antoninus_pius/iconium_Aulock_308.jpg (E.T: 17.07.2022)



EK-24: M.S. 98-117 Trajan dönemine tarihli Ninica koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/3223> (E.T: 21.06.2022)



EK-25: Antoninus Pius dönemine ait Ninica koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/6189> (E.T: 21.06.2022)



EK-26: Antoninus Pius dönemine ait Alexandria Troas koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/11286> (E.T: 21.06.2022)



EK-27: Antoninus Pius dönemine ait Alexandreia Troas koloni sikkesi.

Kaynak: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/9187> (E.T: 21.06.2022)

ÖZGEÇMİŞ SAYFASI

Adı-Soyadı : Batıkan GÜMÜŞDERE

Yabancı Dil : İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı

E-Posta

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

2015-2020 : Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

2020-2021 : Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turist Rehberliği Tezsiz Yüksek Lisans.

2020-2022: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim dalı Tezli Yüksek Lisans.